

**AZ ÉRDEKES UJSÁG KÖNYVEI
SZERKESZTI: KABOS EDE**

SZOMAHÁZY ISTVÁN

EGY ÉJSZAKA PÉTERPUSZTÁN

TARTALOM

EGY ÉJSZAKA PÉTERPUSZTÁN.
GABRIELLA VÁRURNŐVÉ LESZ.
PEÉLY ÉS A BARÁTNŐJE.
TÖMJÉNFÜST.
CAUDÉРАН UR UTOLSÓ ÓRÁJA.
EMMA AZ OCEÁNON.
A JEGYESEK.
AZ ORVOSNŐ FÉRJE.
SÁRKÁNY ÉS A MŰÁRUS.
GÄRTNERIUS MESTER A KIRÁLY ELŐTT.
A FRANCIA BABA FIACSKÁJA.
MANCI ÉS A VIDÉKI GRÓFNÓ.
HÉT FEHÉR NAP.
SIMI MINT HŐS.
KATA REGÉNYEI.
GRÜNT KIDOBJÁK A SZINHÁZBÓL.
AZ ÖNGYILKOS.
TÖRTÉNET EGY JÖVENDŐBELI ÁLLAMFÉRFIURÓL.
A HÜTLENEK.
TURÓCZY ANNA GYERMEKE.
A TÉLI FÜRDŐBEN.
A GLABELLA-ELMÉLET.
WILLY SAUTERS.

EGY ÉJSZAKA PÉTERPUSZTÁN.

I.

- A gárdista? - mondták a falusiak, mikor Zsombory Sándor nevét egy-egy messziről jött utas a *Rőt Farkas*-ban szóbahozta előttük. - Annak, uram, több kereke van eggyel, mint kellene, noha a familiájában még sohase találódott meggárgyult ember. A bécsi élet megzavarta az eszét, nemhiába mondta megboldogult vicispánunk, hogy a magyarnak bölcséjétől sirjáig itthon a helye. Szegény jó vicispánunk ugyan mit szolt volna hozzá, hogy a fiából ilyen cifrálkodó bécsi maskara lett?

Péterpuszta - a Zsomboryak ősi fészke - egy puskaövényire feküdt a falutól, de a fiatal földesurat nem igen látták ott máskor, mint az ünnepek délelőttjén. Zsombory Sándor egymagában élt apái kuriáján s a szintelen, ellapuló, alacsony udvarház tornácán hegyesbajuszu, zsinóros hajduk lustálkodtak. A tiz év alatt, amióta a falusi nemes a császár székvárosából hazatért, csillogó és titokzatos ezüstköd bocsátkozott az ambitusos vidéki kuriára, melynek parkjában, egy alacsony dombháton, a Zsomboryak kerek hatszáz esztendeje várják a boldog feltámadás hajnalát. Sándor ur nem úgy élt, mint harcos és igénytelen elei; a konyhában, ahol évszázadokon át tisztas nagyasszonyok uralkodtak, zagyvabeszédü, fehérsipkás, francia szakács páváskodott, az ősi rézkondérokat vászonzubonyos kukták surolták fényesre, a majorsági udvarban kötekedő pecérek tanyáztak s az öblös batár bakjáról, mely elé aranyszerszamos feketéket fogtak vasárnaponkint, duplatokás kocsis és pofoncsapott kalapos inas nézte le az ut mellékén ballagó parasztokat.

- A Majorics-grófok kurtanemesek Sándor urhoz képest! - mondta a másfélmázsásra hizott falusi bíró, aki az öreg Zsombory idejében napos vendég volt a péterpusztai udvarházban.

Sándor ur, ünnep délelőttjén, Bécsből hozott batáron hajtattott a falusi templom elé, hogy a jó Istennel a hátralékos ügyeit elintézzze. A parasztok ilyenkor szájtátva álltak a sirdombok közt, melyek a dombtetőn álló templomot körülvették, mert ilyen szemképráztató ragyogásról mindaddig csak a dajkamesékben hallottak. A batár mélyén aranytól csillogó, daliás testőr ült, akinek kucsmáján, kardja markolatán és párducbőr-mentéjén borsónagyságu drágakövek tündököltek. A gárdista - a péterpusztai uraság - gögös léptekkel sietett ősei padja felé, hogy a láthatatlan lény előtt, aki az öreg tölgyfaszék fölött lebegett, egyszer hetenkint nagykegyesen térdet hajtson. Az udvaros, egy öreg ember, aki már a néhai vicispányt is szolgálta, téli estén azt beszélte a *Rőt Farkas*-ban, hogy ura néha hajnalig virraszt a kancelláriában s a postamester néha violapecsétes levelet adott át a hórihorgas legénynek, aki hangos kürtszóval hajtattott a megyei székváros felé. A levél, melyet Sándor ur éjszakánkint irt, a *Tudományos Gyűjtemény* irástudóinak volt adresszálvá.

Tiz év óta élt Sándor ur a péterpusztai udvarházban, anélkül, hogy ősei fészkéből kimozdult volna. Kétesztendő, ragyogó testőr-élet után, melyet a bécsi császári palota parkettjén töltött el, az ezer gyertyalángos báltermek tükörpadlójáról, melyet a császárné lengő selyemuszálya sepert végig, egy farsangi napon egyszerre csak ott termett a magyar pusztán, melynek végtelen hómezőin éhes farkasok vonítottak az éjszaka sötétségében. És csak lázas álmokként csillogtak lelkében a császári palota finomságai, a drágakövek, melyek a fejedelemasszony hosszukás ujjain sziporkáztak, az udvarhölgyek kacagása a schönbrunni park fái alatt, a spádés gavallérok bókjai és a testörkapitány intim estéi a kismartoni kastélyban, ahol a Haydn dirigáló pálcája suhant végig a kékfrakkos zenekar fölött. Itt, a péterpusztai ágyasházban, csupán a dárdás bakter énekét lehetett hallani, mely havas januáriusi éjszakákon az Urat dicsérte.

II.

- Szegény kis lovagom, áldja meg az Isten! - mondta egy könnyekkel átitatott leányhang a schönbrunni palota tükörfolyosóján, míg a tiroli zenészek vig ländlerbe fogtak odalenn az ibolyaillatos udvar kövezetén.

Május eleje volt, a Prater paprikajancsis bódéit már belepte a hófehér akáctenger és a postakocsik postillonjai, akik a Schneeberg völgyei közül jöttek, zöld galyakat tűztek a stájer lovak füle mellé. Tavasz volt és utszéli vándorok füttyörészve baktattak a napfényben fürdő országutakon és a katonák, távoli gránicok sörkorcsmáiban, vigan összeütötték a sarkantuikat, mintha a határerődök felől áramló májusi szellő megrészegítette volna őket. Tavasz volt és kék üvegharang borult a bécsi háztetőkre, - és az aransujtásos gárdista, a császári palota tükörfolyosóján, mégis úgy érezte, hogy hófúvásos januáriusi alkonyat van és a tiroli trombitások komor gyászmelódiákat fujnak a csillogó barokkablakok alatt.

- Tehát örökre? Azt akarja mondani, hogy örökre búcsut mond nekem? - kérdezte vonagló szájjal, míg a kékszemű kis udvarhölgy kezecskéjét megragadta.

A császárváros legszebb grófnője e kérdésre lesütötte a szemét, aztán lopva felnézett megint a hatalmas szál katonára, aki szepegő gyermek módjára állt mellette az aranycirádás ajtó előtt. És erdei ibolyára emlékeztető, könnyektől fényes kék szemében valami titokzatos huncutság csillant föl.

- Nem, Károly, nem veszek örökre búcsut magától! Egy hónap, egy év, vagy talán egy évtized múlva még egyszer bele fogok avatkozni az életébe! Talán egy tavaszi reggel, talán egy téli estén, de bizonyosan ott termek magánál! Lehet, hogy sirva gondol rám még mindig, lehet, hogy eltűnök az emlékezetéből, de ott leszek és letörlesztem az adósságomat. Az életem egy éjszakája a magáé lesz, - még ha utána minden éjszakámat a hálószobám imazsámolyán térdelve virrasztanám is át hátralévő életem alatt. Szegény kis lovagom, itt a kezem rá, hogy megtartom az ígéretemet!

A gárdista megcsókolta a gyűrűs kezecskét és a fehér látomány eltűnt a császárné nappalijában, hogy koronás Patronájától búcsut vegyen. Oh, mily szomorú volt ez az utolsó fejezet, melylyel a sors a schönbrunni regényt befejezte! A magyar testőr és a bécsi grófkisasszony tehát mégse lehettek egymáséi, hiába ragyogott fiatal fejük fölött a királyasszony jóakarata. Egy rabiátus öreg ember, aki ifjukora óta mindig himzett frakkot viselt és kétezer jobbágy fölött uralkodott, zsarnokilag kimondta a szót, hogy: „akarom” és egy törekeny kis kék virág szeliden lehajtotta fejecskéjét, mint társai a kertekben és réteken, ha a félelmetes nyári zivatar elvonul fölöttük.

III.

A grófkisasszony férjhez ment egy soknevű nemeshez, aki a távol madridi udvarban képviselte a bécsi udvart, a magyar testőr pedig egy nyáreleji napon bevonult ősei udvarházába. A császárvárosból csupán csöndes fájdalmát, aranyos gárdista-kardját és befejezetlen verseit hozta haza s téli hóesések idején, búbos cserépkályhája mellett ülve, néha elgondolkodva tette le kezéből a pennát, hogy hosszan nézzen az aranyozott facsillár lángjaiba.

- Vajjon ébren van-e még a kékszemű szerelmem? - gondolta tünődve, míg odakünn nehéz csizmák tapodták a végeláthatatlan hószőnyeget.

Egy nap odahivatta magához az öreg ispánt, aki már az apját és a nagyapját is szolgálta.

- Veér, - mondta keményen, - öreg Veér András, itt holnaptól fogva más lesz a rend, mint eddig volt. A megholt püspök ur francia szakácmestere mihozzánk költözködik és öt kuktával, öt falusi lánynyal egyetemben ő veszi át reggeltől fogva uriasztalom gondját. Belső szolgálatomra négy inas jön Bécs városából és velük érkezik a parádés kocsis és a komornyik is, akik eddig a megboldogult Kolowrat herceget szolgálták. És az első tavaszi napon kőműveseket fog rendelni a kastélyba, hogy külön házat építsenek a pecéreknek, akik a jövőben az angol vadászkutyáimat gondozzák.

A vén embernek nyitva maradt a szája ijedtében.

- Mivégből lesz mindez, urfi? - kérdezte elhülve és titokban keresztet vetett magára, mert bizonyosra vette, hogy szerencsétlen gazdája megbolondult.

Zsombory gőgösen felkacagott.

- Csak avégre, mert ezentul a rangomhoz képest akarok élni, öreg Veér András! A Zsomboryak Árpád vezérrel együtt jöttek az országba és azóta is megmaradtak olyan uraknak, akár az idegenben csavargó, birodalmi grófok!

Egy kézlegyintéssel elbocsátotta magától a vén embert és tünődve nézett ki az ablakai alatt elterülő parkra, melynek fái most farsangi ezüstköntösbe voltak öltözve. És ekkor halkán ismételte magában a szavakat, melyeket kékszemű kis hercegnője intézett hozzá egy ibolyaillatos tavaszi napon:

- Az életem egy éjszakája a magáé lesz, - még ha utána minden éjszakámat a hálósobám imázsámolyán térdelve virrasztanám is át hátralévő életem alatt! Szegény kis lovagom, itt a kezem rá, hogy megtartom az ígéretemet!

Vajjon mikor érkezik el az az éjszaka, mely egy élet minden fájdalmát jóváteszi?

Zsombory szeme megvillant, mint harcos őseié, akiket a király szava fegyverbe szólított.

- Akármikor jön, - úgy jön ide, mint a hercegnő, akire egy királyi kastély kényelme vár! A tündérmesék ragyogása fogja bevilágítani az éjszakát, melyet végzetem a tündérmesékből ellop a számomra!

IV.

...És egy este - tiz év mult el a bécsi tavasz óta és odakünn ólmos eső hullott a mezőkre - halkán megkopogtatták a péterpusztai udvarház ablakát.

- Alszik? - kérdezte egy édes leányhang, mely Zsombory Sándort rég elmúlt májusokra emlékeztette.

Az urfi - a kastély körül még mindig így hívták a deresedő testőrt - félrehuzta a hófehér mollfüggönyt. És ekkor a tiktakoló szívéhez kapott: az ablak alatt a bécsi hercegnője állt, bő és elomló selymekbe burkolva és egy ennivaló capuchon alól az erdei ibolyákra emlékeztető szempár mosolygott rá a feketén csillogó őszi esőből.

- Itt vagyok, - csilingelte az álmok hercegnője és Zsombory ekkor úgy érezte, hogy a kék szempár színe egyszerre elárasztja derűjével a szobát, a kertet, a távoli erdő fáit s a láthatatlan eget is, mely az előbb még ólomsúlylyal nehezedett az egész világra. - Itt vagyok, de mindjárt elolvadok a záporban, ha a vendégszerető födelet sajnálja tőlem!

A szürke testőr most kiugrott az ablakon s karjára kapva királynőjét, ölbeli gyermekként vitte be a pirosan izzó kályha mellé. És az asszony, selyemtopánkáit a tűz elé tartva, álmodozva szólt, mint a karácsonyi angyal a szent éjszaka hajnalán:

- Itt vagyok, hogy beváltsam az ígéretemet! Egy éjszakával tartoztam magának tíz év óta, most eljöttem, hogy az adósságomat kifizessem. Ezt az éjszakát, szegény lovagom, magának szántam az életemből...

A szeme megcsillant, mint amikor a drága ígéretet tette, pajkos tűz gyulladt ki benne és az orrocskája remegett a huncutságtól, amikor így folytatta:

- Az uram a Ferenc császár kíséretében van, aki az ország inzurgenseit megszemléli. Mit tehetek róla, hogy a kocsim eltörött sétakocsizás közben? Most kénytelen vagyok ezen az istentelen pusztán tölteni az éjszakát, mert ugyan ki volna olyan vitéz, hogy ennek az uttalan utnak vaksötétben nekivágni merészkednék?

De a szeme most hirtelen kitágult és szinte zölddé lett és mérhetetlen lágyság gyulladt ki benne, mint a forrásban, ahol egy szerelmes pár nézi magát.

- Drága, - suttogta, - drága kis lovagom, boldog vagy-e igazán? Ezt az éjszakát neked hoztam, mert azt akarom, hogy minden jövődöbéli éjszakád tele legyen ennek az egynek az édességével...

V.

- Veér András, - mondta másnap az urfi a vén ispánnak, - öreg Veér András, vége a farsangnak: holnap szélnek fogja bocsátani ezt az egész pávahadat, mely a péterpusztai udvart benépesíti. Ugy akarok élni, mint az apám, meg a nagyapám, akiknek egy becsületes öregasszony főzte meg a vasárnapi tyuklevesét.

Huszonnégy órával később a francia szakács, a kuktasereg, a bécsi kocsis, a komornyikok és pecérek hada örökre elpusztult a péterpusztai határból. A cifra testőruha a padlásra került és Zsombory Sándor kurta zekében, karcsu vadászkocsin hajtattott be a székvárosba, ha a megyegyűlésre meghívták.

Péterpusztán nem várták többé az álmok hercegnőjét.

Miért is várták volna? Hiszen itt maradt és sohase ment el többé, bár testi alakja már másnap hajnalban mindörökre eltűnt a domb mögött, melynek sirboltjában a porrá lett Zsomboryak pihennek. De a vén testőr ravaszul mosolygott, ha erre gondolt: ő tudta, hogy egy drága, törékeny alak mindhalálíg itt fog ülni mellette a bolthajtásos kancelláriában és egy kék szempár még utolsó órájában is rámosolyog az örök sötétség kapujából. De csak ő látja, senki más és nincs az a császár a földön, aki minden katonájával elvehesse tőle.

GABRIELLA VÁRURNŐVÉ LESZ.

I.

Mikor Tomnak (akit csak a színháznál neveztünk el így, mert voltaképp csak Tamásnak hívják, mint minden ősapját az Árpádok óta) legelőször említettem, hogy Tarjánkő várában szeretném eltölteni a mézesheteimet, szelid és leányosképű vőlegényem kissé csudálkozva tekintett a szemeim közé.

- Meggondolta, Ellen (ő viszont így keresztelte el a tisztas Gabriella nevet), hogy mit jelent ez a különös kívánság? Tarjánkő a XIV. században épült, az alapfalak még most is III. Endre korából valók, s bár dédapáim kitatarozgatták valahogy e régi fészket, a magafajta agyonkényeztetett kis perszóna aligha érezné magát jól benne. Legutoljára a XVIII. század közepén laktak benne, azóta a tarjánkői vár inkább történelmi ereklye, mint kényelmes uri lakás. Nem fél, hogy kővé válik ott unalmában!

- Maga mellett, Tom? - kérdeztem legcsábítóbb pillantásommal.

Vőlegényem hálásan megcsókolta azt a káprázatosan szép, antik gyűrűt, amit eljegyzésemkor az ujjamra huzott (Krisztina grófné viselte Leopold császár idejében), én pedig kissé remegve kérdeztem:

- Van torony a tarjánkői várban?

- Természetesen. Sőt tömlöc is van alatta, ahol valamikor a halálra ítélt rabokat tartották.

- És bástya?

- Az egész vár bástyával van körülvéve.

- A termék is a XIV. Századból valók?

- Igen, a termeket száz évvel ezelőtt az eredeti rajzok szerint restaurálták. Meg van még a régi lovagterem is, ahol XI. Tamás ősapám hajnalig üritgette egy-egy győzelmes csata után az ezüstkupákat.

- Kápolna is van?

- Még pedig sziklába építve, ugyanabban az állapotban, ahogy az istenfélő Endre vitézei imádkoztak benne. Nem tudja, hogy a Bardóczyak most is a tarjánkői kápolnában temetkeznek?

- Hát a sirbolt is ott van?

- Hétszáz év óta minden őszám ott alszik a tarjánkői sziklák között. Nem találja furcsának, hogy a maga fitos orrocskája, zafirkék szeme is oda fog kerülni valaha a kőszarkofágokban pihenő Bardóczy-ősanák közé?...

Nem feleltem a kérdésére, bár a szívem majdnem kiugrott a boldog izgatottságtól, hanem úgy megszorítottam a karját, hogy a szegény fiú mosolyogva fölszisszent.

- És... és... csak nem akarja talán elhíttetni velem, hogy kisértet is jár a régi várban?

Tom közömbösen bólintott.

- Kisértet minden várban van, Ellen... Ez épp úgy hozzátartozik a fundus instructushoz, mint a tömlöc, a torony vagy a megholtak arcképcsarnoka. Tarjánkő várában állítólag egy fejetlen

keresztes vitéz jár éjjelenként, aki sohase tért vissza a szentföldről a háromnapos feleségéhez. Őszintén szólva, nekem nem volt szerencsém hozzá, mikor huszéves koromban valaha egy hosszú téli éjszakát töltöttem a Krisztina ősanyám ágyasházában...

Most már nem tudtam megállni többé nyugodt arccal, szívem dobogott, a szemem majdnem kiugrott az izgatottságtól, s regényes álmaidtól szinte hipnotizálva kiáltottam:

- Tom, drága Tom, ha azt akarja, hogy igazán boldog legyek, hát minél előbb magával kell vinnie a tarjánkői várba! Sehol se tudnám úgy szeretni magát, mint ott, ahol fejtelten keresztes vitézek leselkednek rám éjszakánként a homályos folyosókon. Meg tudja érteni, hogy mit jelent ez nekem, aki piszkos pesti bérházakban töltöttem el az ifjúságomat?

A nyakába borultam és szenvedélyesen magamhoz szoritottam a szép, szelid, kisfius fejét, - annyira boldoggá tett a gondolat, hogy mint törvényes urnő fogok bevonulni egy hétszázéves régi várba. Oh, mennyiszer olvastam efféle helyekről a kedves regényeimben, este, a paplanom alá bujva, míg odakünn sűrű hó esett a pesti háztetőkre, s a kéményen át romantikus álmok suhantak be hozzám a rosszul megvilágított hálószobába. Én, aki tizenéves korom óta a színház levegőjében élek, aki kedves szédelő, rokonszenves hazugok, léha milliomosok és mindenre elszánt kalandorok közt növekedtem föl nagyleánnyá, aki a sugót tegezem és akit a bonvivant orozva megcsókol a színpad között, aki egy jó kritikáért csábítóbb igyekszem lenni Cleopatránál és aki egy hitelbe kapott jelmezért Titánia módjára körülcirógatom a színházi szabóm számárfejét, én, a papirosvárak és festett erdők koronázatlan királynője, én fanfárok és harsonák hangjainál fogok bevonulni egy XIV. századbeli vércsefészekbe, s mohos bástyák tetején libegtetem meg tengerzöld bársonyuszályomat. Én, Koller Gabriella, a miniszteri számtiszt negyedszülött leánya, aki önhatalmulag adományoztam magamnak még azt a nevet is, amit a színpadon viselek, a harmadik emeleti folyosó kopott, örökké éhes kis hamupipőkéje, most a Bardóczy grófnék diadémjával a fejemen fogom leereszkedőleg vállon ütögetni a kisértetet, aki fejét hódolattal a lábaim elé helyezi...

Ránéztem a vőlegényemre, aki épp oly szelid pillantással ült mellettem, mint valaha a jezsuiták konviktusában, a Théréziánumban s a klubja karosszékében, s megint, mind mindig, az volt az érzésem, hogy újra nyitott szemmel álmodom. Hát lehetséges, hogy én, Koller Gabriella, aki külvárosi elemi iskolába, mezitlábos gyerekek közé jártam valamikor, akit csak kegyelemből, a jövő reményében tanított ki egy vén komédiás a színészetre, akinek tizenhatéves koromig soha se volt egy tisztességes bluzom, - ezután egy hatszázéves grófi nemzetség fejével fogom karonfogva végigjárni az életet? Hiszen még csak különösen szép se vagyok, az orrom nagyon is tömpe, a termetem, ha arányos is, cseppet se emlékeztet a királynéakra, s ha van valami csinos rajtam, hát csak a szemem, meg a hajam az, melynek színét eddig minden férfi érdekesnek találta. Mi tetszett meg rajtam annyira Tomnak, hogy feleségül, vesz? Nem tudom. Az bizonyos, hogy mindig úgy beszélt velem, mintha magam is egy feudális kastélyban pillantottam volna meg a napvilágot, sohase sértett meg értékes ajándékokkal, talán ő volt az egyetlen valamennyi férfiismerősöm közül, aki nem akart a szeretőjévé tenni. A jó isten bocsássa meg bűnömet, de eleintén az volt az impresszióm róla, hogy nem igen jutott neki nagy kanállal a bölcseségből; de később rájöttem, hogy csak a származás meg a nevelés tette ilyen tartózkodóvá és szeliddé, a falusi kastély levegője, az istenfélő édesanya, a halkán tipegő szerzetesek tanácsai, az előkelő iskolák, meg mind az a sok finomság, ami az ilyen kiváltságos embercsemetét a bölcsőjétől kezdve körülveszi. Akármilyen furcsa, de Tom - bár huszonhetedik évét is betöltötte már, - még mindig egy csöndes, szerény, jó magaviseletű, engedelmes fiucska, akit valaha egy bájos fiatal grófné, egy jó páter, egy vén katona vezetett a kezénél fogva, s aki most pironkodva rábizzá magát, hogy az öregsége réve felé elvezessem.

- Hát elvisz? Drága Tom, el fog vinni magával a tarjánkői várba? - kiáltottam föl szenvedélyesen.

Megszorította a kezemet, aztán beleegyezőleg mosolygott, - azt hiszem abba is beleegyezett volna, hogy a Ferenc József-föld egy kunyhójába vagy az eszkimók közé fogja elvezetni az ő álmodozó és romantikus kis grófnéját.

II.

Furcsa: bevonulásunk ezeregyéjszakai pompájában, melyhez hasonlót sok-sok lánynemzedék közt talán egynek se adatott megérnie, mindegyre a ravasz, vén Pándy, a Mathuzsálem-koru színházdirektor járt a fejemben, a keselyorru, taplószívü uzsorás, aki önönmagát tartja a világ legelső rendezőjének, holott voltaképpen annyi fantáziája sincs, mint egy mezei tücsöknek. Most eszembe jutottak a színház unalmas fölvonulásai, melyeket harminc év óta ugyanazon recipe szerint rendeztek, a kopottjelmezes leányok, a savanyu arcu kóristák, akik fabábuszerű mozdulatokkal tipegnek végig a színpadon, a sziklák, melyek kómikusan meglibbennek a színpadi léghuzamban, a vörös karmester, aki félig bóbiskolva emeli föl pálcáját a levegőbe, s diadalmas elképedéssel szóltam magamban:

- Vén Shylock, ezt csináld meg, ha annyira nagyra vagy a rendezői talentumoddal!

Hogyan kezdjem? Már husz kilométernyire a falutól lovas bandéristák toporzékoltak paripáikkal az erdőszélén s festői menetben kísérték el bennünket a szerpentin-ut aljáig, mely a tarjánkői várba vezet. A hegy lábánál kigyulladtak a szurokfáklyák, s tarka tüzkigyókként lepték el a homályba vesző sziklákat, melyeken valaha a vasbaöltözött Bardóczyak végigrobogtak. Asszonyok, tarka rokolyákban, álltak a sötét szakadékok mentén, sötétarcu férfiak lengették meg valami különösen groteszk mozdulattal a fővegeiket, s távolról egy láthatatlan harsona hangja hömpölygött végig a titokzatos éjszakában. Egy óriási bástyakapu előtt, melynek mély boltozatában reszkető csillagfények lebegtek, hófehér födetlen haju öreg ember hajlongott, s fantasztikus inasok, vadászok és komornyikok sokasága sürgölődött a Mária Terézia korabeli fogat körül. Egy gyönyörű matróna, fején az arlesi asszonyok gyolcs főkötőjével, furcsa táncmesteres bókkal segített ki az óriási kocsi belsejéből.

- A méltóságos grófnét el fogom vezetni a lakosztályába, - mondta olyan vékony és kellemes hangon, mintha ezer meg ezer gyöngyvirág csengett volna össze egy mesebeli erdő belsejében.

Fáklyák, csatlósok, szolgálattévő frajlok, ódon kapuboltozatok és beláthatatlan bástyafalak, egy négyszögletes várudvar kerek kuttal a közepén (ebben lakott valamikor az emberevő sárkány), véget nem érő folyosók és ólomkarikás ablakok, képek, fegyverek és páncélos vitézek a sötét zugokban ezer gyertyafényben uszó lovagtermek és hátborzongatóan szép ágyasházak, melyekben valaha rég porrá lett asszonyok aludtak: hát nem a legtisztább középkor mindez? Amig kissé szédülve és dobogó szívvvel a lakosztályom felé haladtam, szinte az az impresszió lett urrá bennem, hogy a külső moraj a földalatti tömlöcből hatol föl hozzám s hogy a hatalmas bajuszu várur, ezer nyomorult élet ura, egyszerre csak elibém fog toppanni az ebédlőházból, ahol eddig a félmázsás borosvedreket üritgette...

De nem jött senki, a várurak nehéz kőkoporsókban aludtak a lábaim alatt, s a gyolcsfőkötős öreg asszony egy selyemtapétás öltözőszobát tárt föl előttem, melyben rózsaszín lámpa égett, s ahonnan egy drága kicsike szalonba lehetett látni, melynek XIV. Lajos korabeli butorai finoman megcsillogtak egy csodálatosan művészi csillár fényében. Idebenn bizvást azt hittem

volna, hogy egy párisi nagykövet palotájában vagyok, melynek lépcsőjén szemüveges nunciussok haladnak föl a titkáraikkal, s odakünn a nagy boulevard villamos guirlandjai sziporkáznak az őszi este hűvösségében. Az öreg asszonyság szakértő kezekkel sürgölődött körülöttem, ugy dédelgetett, mint valami régi, családi dajka, aki valamikor a keresztvizre tartott, s másfélóra múlva elbűvölt pillantással nézett végig selyembe burkolt alakomon s pompás gyémántjaimon, melyek káprázatos fénnel tündököltek a szivárványos prizmák tűzében.

- Oh, méltóságos grófné, milyen szerelmes lehet a mi jó urunk! - mondta elragadtatva, míg néhány gombostűt még sietve elhelyezett rajtam.

Kettesben költöttük el a gála-ebédet (nálunk otthon pont tizenkettőkor ebédelnek) egy száz személyre rendelt lovagteremben, ahol félezer gyertyaláng égett, egy öreg udvarmester felügyelete alatt, aki hangtalanul dirigálta a családi színekbe öltözött komornyikok seregét s oly szertartásosan lépkedett a parfáitból készült bazilika mögött, mintha tizezer főnyi harcossereget vezetett volna a háboruba. Mikor a fekete kávéfőlszolgálat, s a dohányzóasztalt begördítették, a major domus diszkrétén visszavonult, s én végre egyedül maradtam a háromnapos uracskámmal, aki a cigarettásdobozt szolgálatkészen elibém tolta. (Ő nem dohányzik.)

- Meg van elégedve? - kérdezte tőlem kedveskedve, míg én oly meggyőződéssel fujtam magam elé a cigarettám füstjét, mintha növendéklány koromban verést kaptam volna otthon, ha ebédután nem dohányzom...

Nem feleltem, csak lopva végignéztem a Tom arcán, a szelid, kisfiús vonásokon, melyek inkább egy szorgalmas kis bankhivatalnokéra hasonlítottak, ragyogó duplagallérján, mellcsokrának fekete selymén, a gyöngyházgombon, mely tompa fénnel csillogott ingében, kamaszosan fölfelé fésült, gesztenyeszínű fürtjein, s finom, vékony, szinte átlátszó kezén, mely csöndesen ott pihent az abroszon. Istenem, hát ez az illedelmes, jól ápolt, kedves kis egyetemi hallgató lenne a vérbengázoló Bardóczyak dédunokája? Most egyszerre megjelentek képzeletemben a történelem híres Bardóczy grófjai, a hatalmas, kőből faragott despoták, akik súlyos kelevézekkel forgolódtak a háborúk viharában, védtelen kalmárookra leselkedtek az utszélén s bortól piros arccal nézték a rabokat, akiket csatlósai a pallas alá cipeltek.

- Mire gondol? - kérdezte Tom mosolyogva és kézelőjében megcsillogott a gyémántgomb, melyet egy pesti udvari szállitónál vásárolt.

- Tom, - kiáltottam, - drága Tom, nem szeretné maga, ha az ükapáihoz hasonlítana? Sohase érzett vágyat arra, hogy vitézei élén a harcba vonuljon, hogy öklével törje szét az ellenségei koponyáját, hogy téli estéken az országutakon portyázzék, hogy könyörtelenül vérpadra hurcoltasson mindenkit, a ki a Bardóczyakat megbántotta? Tom, egyetlen Tom, a maga szelid külseje ugy-e, csak hazug álarc, mely mögött épp oly féktelen indulatok lobognak, mint XIV. századbeli őseiben?

Szerelemtől szikrázó, hisztérikus pillantással néztem rá (hiszen úgy szerettem volna borzongni tőle), de szegény kis uracskám csöndesen megrázta a fejét.

- Nem, Ellen, - mondta, - efféle indulatok sohase gyötörtek. Ma már minden ember egyenlő, s a kalmárnak épp oly joga van a vagyonához, mint a miniszternek vagy a főrendiház tagjának. Én voltaképp meggyőződéses demokrata vagyok, s az emberi jogokat, épp úgy tisztetem, akár a francia forradalom hősei. Maga elfelejti Ellen, hogy nekem doktorátusom van a göttingai egyetemtől. Ez azonban talán kevésbé érdekli magát, mintha egy csinos operettszámot eljátszom...

Átment a szomszédos szalonba, s pár perc múlva halkán és finoman suhantak át hozzám egy dallamos menuette hangjai, melyet két héttel ezelőtt még kokett kis kardalasnőktől hallottam a Pándy mester színpadán. A vad Bardóczyak ükunokája operettmelódiát játszott ősei várában, s

rubinköves kis gyűrűje rokokó bájossággal siklott végig a hófehér billentyükön, ugyanazok közt a falak közt, melyek valaha a nyomorult hitetlenek halálhörgését hallották. És e pillanatban elkeseredve gondoltam a selyemtapétákra, a csillárookra, a drága nipperekre, melyekkel figyelmes uram meglepett, s a lelkem vágyakozva, mondhatatlan sóvárgással szállt vissza a multba, a középkor sötét éjszakájába, az erős, brutális és vérszomjas férfihez, aki boltozatos kapukon, meredek függőhidakon át lovagolt haza, reszkető és álmodozó hitvese karjaiba.

III.

Három órával később.

Az ólomkarikás ablakon át besütött a holdvilág s én még egy utolsó, kíváncsi és zavarodott pillantást vettem mozdulatlanul fekvő uramra, aki halkan pihegett mellettem a XVII. századbeli Tamások ágyasházában. Oly édesen és nyugodtan aludt, mint a szorgalmas gyermek, aki másnapra jól megtanulta a leckéjét. Odakünn komor északi szél septe végig a hegyeket, láthatatlan lelkek nyargaltak végig a vén vár bástyáin és a fejetlen vitéz csizmájának nyikorgása behallatszott a távoli folyosókról. Alattam, a sirbolt mélyén, nagyszakállas, medvekoponyájú vének virrasztottak a visszatért unoka tiszteletére. Az udvaron megcsördült a kut lánc, - valami elkésett csatlós merithette meg a vödrot, - de nekem úgy tetszett, hogy a halálraitéltek kétségbeesett jajongása hallatszik föl hozzám a titokzatos mélységből. Lelkem, gondolkodásom, minden idegszálam beleolvadt a multba, mely körülfogott, eggyé lettem a régi várurakkal, akik alattam koporsóikban feküdtek, s úgy rémlett, hogy sok-sok évszázaddal ezelőtt épp ily álmodozva feküdtem már itt valamikor, mint most, várva a trombitaszót, mely szentföldre zarándokolt parancsolóm visszajövetelét hirdeti... És ekkor kissé csodálkozó, kissé megdöbben, kissé idegenkedő pillantást vettem a hálóingos kisfiúra, aki egy pólyásbaba derűjével pihent mellettem, s aki perfidül idetolakodott közénk, nemes és hétszázasztendős Bardóczyak közé...

PEÉLY ÉS A BARÁTNŐJE.

Peélyhez, aki szokása szerint korán reggel kelt s most jószabásu bársonykabátban olvasgatott könyvtárszobájának kandallója mellett, halkán benyitott a legénye.

- A nagyságos urat egy fiatal hölgy keresi, - mondta fontoskodva.

Peély letette a könyvét s öreges okuláréját, mely pirosan csillogott a tűz fényében, egy nyugodt mozdulattal föltolta a homlokára.

- Van neve is annak a fiatal hölgynek? - kérdezte kissé idegesen.

- Azt mondja, hogy Jákóy Zsuzsának hívják, s hogy a nagyságos ur már bizonyosan tud róla. Finom, uri kisasszonynak látszik, s egy öreg angol dáma is vele van.

Peély elhuzta az ajkát, halkán füttyentett, aztán kelletlenül megbólintotta koraösz fejét. Nem szerette, ha kora reggel zavarják, de a szerep, amelyet az életben magára vállalt, kényszerítette, hogy minden látogatójával szóba álljon. Peély a megnyomorított, agyonüldözött igazság utolsó lovagja volt a földön. Isten tudja, micsoda titokzatos vérkeveredés utáltatta meg vele már kora ifjúságában a világot, annyi bizonyos, hogy a dús gazdag, minden jóban duskálódó agglegény könyvtárán, a képein, a gyönyörű lakásán, a francia kandallóján kívül csupán a szenvedő és igazságtalanul elnyomott embert fogadta be a szívébe. Abban a korban, mikor más fiatal férfi haszontalan asszonyoknak szenteli az életét, Peély keserű ajkránditással tartott tükröt az erkölcstelen társadalom elé s egy keresztes lovag szívósságával küzdött a rég detronizált igazság mellett. A magányos, puritánságában tetszelgő milliomos-ujságíró, akit vagyona függetlenné, becsületessége megtámadhatatlanná, egyszerűsége hozzáférhetlenné tett minden kísértés ellen, a szenvedők és üldözöttek jó csillagaként ragyogott a magyar firmamentum magasságában.

Jákóy Zsuzsa, aki e pillanatban az ujkori megváltó előszobájában várakozott, az emberi nyomoruság oceánján került az önzetlen hajós csónakjába. A fiatal leány ügye pár héttel ezelőtt nagy port vert föl a budapesti sajtóban. A rajongó, agyonkényeztetett gyermek, aki anya nélkül nevelkedett föl gazdag édesapja házában, egy nap fejébe vette, hogy színésznővé lesz, s a fiatalság meggondolatlan vakmerőségével kopogtatott be egy pesti színigazgató irodájába. Az ostoba kis pillangó csakhamar áldozatul esett a mogorva, vén póknak, aki a közhit szerint huszonöt év óta viruló leányok vérével táplálkozott. Annyi lelki küzdelem után, mely jóformán egy új toilette megrendeléséhez se elegendő, a szép gyermek odadobta magát az öreg faun karjaiba, s mire borzalmas könnyelműségének tudatára jutott, már gunyos arcokat és zárt ajtókat talált a félsötét színpadli folyosón. A leány egy este megitta az édesapja altatószerét, s két héten át élet és halál közt lebegett egy előkelő, fővárosi szanatóriumban. Peély, akihez rejtelmes csatornákon keresztül minden botrány híre eljutott, napilapjában pellengérré állította a hitvány színházigazgatót, de természetesen óvakodott tőle, hogy a szegény gyermek nevét is nyilvánosságra hozza. Mikor ellenfele segédei később jelentkeztek a könyvtárszobájában, Peély közömbösen vállat vont.

- A gazembereknek korbács dukál, nem lovagias elégtétel, - mondta hideg arccal.

A közvélemény neki adott igazat, s az igazgató, némi habozás után, megvalósította azt a régi tervét, hogy dahabijén fog végigutazni a Nilus folyón.

Mikor Jákóy Zsuzsa, öreg, angol gardedámja kíséretében, most a könyvtárszoba függönye előtt megjelent, az embergyülölő ujságíró kissé elképedve nézett rá: a szép, barna, csillogó-

szemü gyermek sokkal inkább hasonlított egy édes kis iskolás leányhoz, mint egy országos botrány hősnőjéhez. Pirosajku, nevető, jókedvü bakfis állott előtte, akinek azonban egyszerre gyanusan vonaglani kezdtek az ajkszélei.

- Azért jöttem, hogy megköszönjem, amit értem tett! Mindenki elhagyott, még az édesapám is, maga volt az egyetlen, aki jó volt hozzám. Azért jöttem, hogy kisírijam magamat önnél és a kezeit megcsókoljam.

Peély csak nehezen tudta megakadályozni, hogy vendége a fenyegetését beváltsa.

- Mi jut az eszébe, hogy egy férfinak kezét akar csókolni! Tudja, hogy ez a legnagyobb sértés, amit egy fiatal lány egy férfi ellen elkövethet?

Zsuzsa később helyet foglalt a hintaszékben, egy darabig aggasztóan babrált himzett zsebkendőjével, de végre mégis elszánta magát arra, hogy mindent elmondjon a jötevőjének. Peély csakhamar megtudta, hogy a szegény gyermeket kitiltották az apai házból, hogy két hét óta öreg angol nevelőnője házában huzza meg magát, hogy mérföldekre elkerüli a rendes társaságát, s hogy az öreg Jákóy százezrei dacára most örökre szakítani készül az uri étellel, a semmittevéssel és a barátnői zsurjaival.

- Már voltam a Köruton, ahol csekély pénzért megtanítanak majd a gépirásra és a sztenografiára. Tudom, hogy vezekelnem kell a multamért és hátralévő életemet arra fogom szentelni, hogy a nagy bűnömet jóvátegyem. Becsületes és nehéz munkával fogom megkeresni a mindennapi kenyeremet.

Miután Peély megígérte, hogy a kurzus elvégzése után tisztességes állást szerez neki, a kisleány megnyugodva távozott, de előbb meleg, ragaszkodó és kacér pillantással bucsuzott el egyetlen jötevőjétől.

Peély néhány nap múlva találkozott vele egy köruti ház előtt és Zsuzsa boldogan elmesélte, hogy már a német gyorsírás tanulását is megkezdte. A leány szellős zefir-bluzt, himzett gallérkát és drága szalmakalapot viselt, gyémántokkal kirakott arany-réticule-je pedig élénk ellentétben állt rajongó munkás-álmaival. Az ujságíró megtudta, hogy kettőtől négyig minden nap a köruti iskolában tölti az idejét, s négykor egyedül megy haza a Tompa-utcába, mert az öreg angol hölgy délutánonkint a leckéivel van elfoglalva.

- És az iskolából mindig hazasiet? - kérdezte fejcsóválva az embergyülölő.

- Hát hova mennék? Azt hiszi, illő dolog lenne, hogy egy fiatal leány egyedül csatangoljon a pesti utcán?

Peély kifejtette, hogy a levegőre és a mozgásra épp oly szüksége van az emberi szervezetnek, akár az ételre vagy az álomra.

- Édes gyermekem, maga ezután mindennap nagy sétát fog tenni a ligetben, ahelyett, hogy egy külvárosi szobába bezárná magát! Ezzel tartozik az egészségének és a jövőjének! És mivel se bátyja, se férfitörkona nincs, magam fogom meghozni azt az áldozatot, hogy sétáin gardirozzam.

Peély és kis barátnője e naptól kezdve késő alkonyatig a ligetben kószáltak, s este halálra fáradtan és farkasétvágygyal rontottak be a Tompa-utcai lakásba. Peély rájött, hogy pajtása a hosszú ruhája dacára még iskolásleány. Zsuzsa pedig egy nagy, komolykodó, de aranyszivü kamaszt fedezett föl a dereshalántéku apostolban.

Az író egy este hollandi elzevir-kiadásait rendezgette könyvtárszobája csillárja alatt, mikor a Zsuzsa vörösesbarna feje egyszerre csak megjelent a függöny mögött.

- Tudja, hogy mi ujság? Mr. Scott Bécsbe utazott a hugához, s én egyedül maradtam itthon Annával meg a fehér macskánkkal. Mostanig kétségbeesve ültem a regényem mellett, de hirtelen az az ötletem jött, hogy magával együtt fogok vacsorázni. Kidob, vagy megkínál egy szelet sonkával?

Peély lóhalálában leküldte a legényét a csemegésboltba. Zsuzsa pedig ledobta a kalapját, végiglapozott néhány könyvet, szelesen eljátszott egy kuplét, aztán kíváncsian végigjárta a barátja szobáit, melyeket előbb fényesen kivilágított.

- Hallja, hiszen maga úgy lakik, mint valami fejedelem! Minek az ilyen nagy lakás egy magányos agglagénynek? Mondja, nem jutott még eszébe, hogy asszonyt hozzon a házába?

A vacsora fényesen sikerült, a legény később friss feketét főzött, s pókhasu, hollandi flaskókat állított az asztalra, s mire Peély a szivarjáig eljutott, az oszlopos nürnbergi óra csilingelő álomhangon tizet ütött. Zsuzsa ekkor ijedten elsikoltotta magát.

- Jézusom, már tiz óra van és én még mindig magával trécselek! Illőnek találja, hogy ebben az órában még egy férfi lakásán lebzseljek?

- Édes gyermekem, maga nem egy férfi lakásán lebzsel, hanem a legjobb barátja asztala mellett ül, - mondta kissé bizonytalanul a házigazda.

E pillanatig, hosszú és magányos sétáik ellenére, mindig csak okos pajtások módjára beszélgettek egymással. Peély inkább a tanítómestert adta, mint a fiatal férfit, néha attól se rettent vissza, hogy kissé megleckéztesse szeszélyes barátnőjét, de most ijedten vette észre, hogy a hangja épp úgy remeg, mint valaha, harmadik jogi szigorlatán, mikor szigorú és márványarcu cenzorok ültek szemben vele az egyetemi tanteremben.

- Szép magától, hogy idegen férfinak nevez! - mondta gunyosan, míg cigarettája csonkját öntudatlanul a hamutartóra helyezte.

Zsuzsa nem felelt, hanem kissé ironikusan sütötte le a szemét, Peélynek pedig egy furcsa gondolat ötlött az eszébe: vajjon nagyon megijedne-e a kisleány, ha ajkát a rozsdavörös hajához nyomná? Ez a gondolat hirtelen annyira elhatalmasodott rajta, hogy az agyidegei majdnem megpattantak az izgalomtól.

- Vajjon gondol-e rá, hogy más is lehetek, mint az öreg barátja? Vajjon sejt-e, hogy mit forgatok a fejemben, amíg látszólag az új cigarettámat meggyújtom? Megrémülne-e, ha hirtelen megcsókolnám, vagy titokban ő is tisztában van vele, hogy az efajta barátságunk évezredek óta csók a vége?

Lopva odapillantott a csöndesen mosolygó Zsuzsára, aki a gyanutlan gyermek nyugodtságával ült a székén, de az arca veszedelmesen égett. A leány utóbb fölvetette fényes szemét, amely valami különös visszafojtott és derűs jókedvtől csillogott.

- Azt hiszem, maga se bánja, ha már kotródom! Maga becsületes nyárspolgár, aki tiz órakor az ágyba fekszik! Csöngethetek a legénynek, hogy kocsit hozzon a számomra?

Peély jóformán nem is értette, hogy mit beszél, csak a gunyosan mosolygó, fölényes és ragyogó leányszem melegét érezte a tüzelő arca fölött. Az iskolásgyermekből, aki eddig titkos szomorúságát elsírta előtte, akinek rövid ruhájához önkéntelenül hozzáképzelte mindig a születésnap franciá bábút, akivel szemben bölcs és hideg remetének érezte magát, most egyszerre érett, öntudatos, szerelemre szomjazó, ellenállhatatlan asszony lett, aki egyedül van vele egy magányos szoba falai között, míg odakünn az éjszaka sötét kárpitjai zárják el őket a gonosz és leskelődő világtól...

- Zsuzsa, kis Zsuzsám, bolondos kis Zsuzsám! - mondta most egyszerre szikrázó szemmel, míg karjai reszketve a leány nyaka köré fonódtak.

A gyermek behunyta a szemét, nagyot sikoltott, aztán boldogan és magával tehetetlenül borult önzetlen jóltevője vállára. Ugy belekapaszkodott, mintha el akarták volna rabolni tőle! A szobában mély csönd volt, s az ártatlanok védője, aki életét az elnyomottaknak és tehetetleneknek szentelte, végképp megfélemedezett a lelketlen gazemberről, aki e pillanatban az afrikai sivatag homokpartjai közt haladt fölfelé az ezüsfátyolos Niluson.

TÖMJÉNFÜST.

Verőfényes délben, a rezidencia nagy hálótermében haldoklott az öreg püspök. Ragyogó nap-sugár aranyozta meg a vár szürke házait, a szentháromság szobrai csillogtak a déli verőfényben, s a várhegy meredek oldalát teljesen elborította az üde májusi zöld. Ebben a csöndes, elhagyatott zugolyban, a papi házak ódon kötömegei közt élni, örülni látszott minden; a nagyrépost háza fölött szinte mosolygott az allegorikus istenszem, a szeminárium táján egy világos női napernyő látszott és az északi bástya felől egy délceg huszártiszti egyenruha csörtetett fölfelé. Mindez illat és ragyogás közepette, a május gyöngyvirágos levegőjében, csöndes agoniában feküdt az agg egyháznagy, várva a halált, amelynek szárnyacsattogását érezte.

Egy-két kanonok, a jámbor, kéköves canonicus magister sopánkodva járt a palotában ki és be. Az öreg Szabó Benedek, a püspöki helynök, aki már négy püspöki interregnumban vezette az egyházmegye ügyeit, a szentszéki irodában komoly tanácskozásokat folytatott a szemüveges püspöki titkárral. A Szentháromság-téren néhány kíváncsi ember bámulta a kastély elzárt ablakait s a gimnázista diákok hazafelé tartva, megállottak az utjokban. Lenn a piacon, a kereskedők boltjaiban s a kis kofasátorok alatt sajnálkozva suttozták a nevezetes hirt: haldoklik a püspök!

A kis összetöpörödött, beteges egyháznagy, akinek sovány, viaszsárga arcát csak nagy néha látták az ekvipázs fényes tüköruvege mögött, jóformán ismeretlen volt ebben a vidéki városkában, hol utolsó napjait eltöltötte. A félmillió püspökség középpontja ez a zöldredőnyös, impozáns palota volt, e középkorias kastély, amely messze kiemelkedett a vár romantikus sziklái fölött, de a kegyelmes ur, amíg szivbaja nem tört ki rohamosan, alig töltött itt évenként pár napot s a városka lakóit nem igen ismerte jobban, mint a gasteini majorosokat, akikhez nyaranta, a fürdőzés ideje alatt be szokott látogatni a titkárával.

Évenként jóformán alig volt itt többször, mint a két főünnepen s a lakosság előtt szinte misztikus színben tünt föl a püspök, aki mint valami uralkodó fejedelem, félénken elvonult az emberek kíváncsi szeme elől. Csak husvétkor látták őt, midőn a fényes püspöki fogat, a bakon a kávészinü inassal, robogva kanyarodott a székesegyház kapuja elé s a főpap áldást osztva vonult be a szentélybe, hogy pár perc múlva aranyos papi süvegében, harangzugás közt kerülje meg a biboros baldachin alatt a szentháromság magasra kiemelkedő oszlopát. Csak nagy ritkán adott egy-egy ebédet, amelyen a város előkelőségei: a kanonokok, egy nyugalmazott generális, az öreg főispán, a törvényszéki elnök, s az összes helybeli notabilitások évente megjelentek, s a kis székváros mitsem élvezett a püspöki luxus fényéből, mint a pompás fogatot, mely a piacon át olykor-olykor a vasuti állomásra robogott.

A szegény püspök haldoklott. Lenn az irodában még elfojtottabbá válik a suttozás s a folyosókon összebujnak az inasok. A kulcsárné még most is vigan csörgeti kulcsait, épp olyan rendesen kiadja a szükségeseket, mint tegnap, tegnapelőtt s mint nyolc éve már, amióta a kegyelmes ur szolgálatába fogadta. A pincemester ma is lebaktat a borokért, mivel az ebéd rendes menetét nem zavarja meg különösebben az a tudat, hogy a püspök utolsó perceit éli. A nagy, költséges gépezet ma még mozog; a kerekek forognak, a küllők működnek, de ama pillanatban, amikor ő excellenciája csendesen elpihen az Urban, mindez megáll, mozdulatlanul lesz; a konyhákat becsukják, a kapus naphosszat varni fog a páholyában s odafönn az emeleten mélységes csend borul a nagy termekre, amelyekből minden élet kihál. S ezt a nagy változást csupán két csésze tea fogja okozni, meg néhány lágytojás s egy pohárka tokaji bor; mivel a szegény püspöknek két hosszú esztendő óta jóformán mi egyébre sincs szüksége az életben. E csésze teáért fütik most a konyhák nagy tüzhelyeit, tizenkét szolgálattelvő inas ezért

jár-kelet most a folyosókon, a pincemester ezért csapolja meg a penészes hordókat, mert mindez egyszerű staffage a husz kanálnyi tea mellé, amire a püspöknek szüksége van.

A szegény püspök haldoklik. S míg ő függönyös ágyában utoljára függeszti szemét a mennyezet barokkcifrázataira, két vagy három teremmel odébb, a könyvtári szoba kis benyilójában lázas szemlék tartatnak a nagy püspöki gyűrűk, az aranyos egyháznagyok keresztjei, a papírok, az aranypénzek között s egy becsületes rokoni kéz sietve kutat, rendezkedik itt ama közeli pillanatig, amikor a közjegyző pecsétet fog nyomni az elhagyott termekre s a temetési előkészületek megkezdődnek. Mert a kamarás ur, aki ez esetben a rokonságot képviseli, kitűnően felfogja, micsoda kötelességeket ró az emberre az a körülmény, ha a kegyelmes nagybácsi örökre bucsut mond a zsiros püspöki javadalmaknak.

Haldokolva bár, a szegény egyháznagy még fölveszi az egyházi szentségeket s meggyón, megáldoz, mielőtt a nagy utra megindulna. Ime, az öreg Albonics Lázár, a káptalan legöregebb kanonokja, most hagyta el a hálótermet s szomoruan halad végig a szőnyeges folyosón, hol az inasok kezét csókolnak neki. Mindenütt résztvevően suttoják: „Óh, szegény jó Urunk!” S magukban rögtön hozzáteszik: „De mi lesz holnap, ha e kitűnő szolgálatnak vége szakad?”

A szentszéki iroda világos fauteuiljében egy-egy percre helyet foglal valami kiválóbb személyiség s keztyűs kézzel beírja nevét az ivre, amelyet az asztalra kitétek. Óh, mennyire résztvesznek valamennyien ama fájdalomban, melyet a nagy csapás kelteni fog! Erőtlen, katonás írásával legfölül a tábornok jegyzi föl a maga olaszos nevét, s a főispán olvashatatlan manu-propriája után egy egész csomó sikerült névalírás disziti a violába játszó kartonpapírt. S mialatt a titkárral - aki e percben is gondosan ügyel, hogy fölvevő diplomata modorát megtartsa - néhány barátságos szót váltanak: valamennyien megnyugodva gondolnak arra, hogy a nevük benne lesz holnap abban a hírlapi referátóban, mely a szegény püspök állapota felől megjelenik. Ezekből a cikornyás aláírásokból nem a részvét beszél, ezek egyszerűen a riporterek kedvéért íródnak ide, akik ceruzájukkal pontosan megjelennek a püspöki palotában!...

A szegény püspök haldoklik. S míg a kopasz megyei főorvos, a maga affektált tekintélyével, aggodalmasan tapogatja ki az ütőer halkabbá váló verését, amíg a személye körüli, bajszatlan huszár - utolsó, reménytelen kísérletül - erős champagnei cognacot önt az apró aranykanálkába: vajjon az agónia utolsó öntudatában nem ejti-e kétségbe a haldokló aggyasztánt e palota jéghideg csöndje, a lépések nesztelen suhanása s az a rémületes tudat, hogy e világon senki sem fogja megsiratni igazán s hogy a nagy gyász, melylyel emlékéért megtisztelik, nem a szívek, az érzelmek mélyéből ered, hanem a kenetteljes pásztorlevélből, melyet a püspöki helynök kibocsát?

- Nos, remélhetünk-e még?

De az orvos, aki most a hálótermet elhagyta, szomoruan rázza a fejét. S a kis titkár, az egyházmegye legcsinosabb papja, - mialatt a fejét sötéten horgasztja le - önkéntelenül is az egyik kanonoki stallumra gondol, amely még mindig betöltetlenül áll, a viola kanonoki övre s a nagy fénylő aranykeresztre, amely a káptalani székkal együtt jár. Kilenc évig várt erre a nevezetes állásra s ebben a kilátásban kísérte a szegény püspököt mindenüvé, ahol az utóbbi esztendőkből megfordult.

- Óh, óh, a szegény kegyelmes ur!

Alant a folyosókon s az előcsarnok nagy kőkockáin, mindenütt meghatva beszélnek a fenyegető katasztrófáról, s anekdotákat, részleteket említenek föl a haldokló egyháznagy életéből. De mind, akik itt állanak, a szakács, az inasok, a két szakácsnő s az összes konyhai személyzet, a seprőbajuszu parádés kocsisok s a halzsiros majorságbeli cselédek, mind-mind kivétel nélkül már a ravatalra, a temetésre gondolnak s összehasonlításokat, jövendöléseket kockáz-

tatnak meg aziránt, vajjon lesz-e olyan fényes ez a temetés, mint ama híres tizenkét esztendő előtti, amikor a másik elhunyt püspököt vitték le a székesegyház sirboltjába. Nem a szívük, az érzelmeik szólalnak meg e pillanatban, hanem a fantáziájuk s lelki szemeik előtt már látják a püspökkert buja déli növényeit, az üveges koporsót, amelynek fölibe helyezik az elhunyt egyháznagy aranyos süvegét, a püspök fényes halotti ornátusát, a lobogó gyertyalángokat, melyek alatt négy irgalmas nővér s négy ferencendi barát fog csendes imát mormolni, a kis vánkost, az elhunyt ragyogó rendjeleivel. Már szinte látják, ahogy a szomszéd egyházmegye püspöke a temetési menet élén megindul, látják a növendékpapok fehér, csipkés ingeit, a káptalan tizenkét kanonokát, a szörköteles barátokat, az angol kisasszonyok kékruhás leánykáit s hallják a harangzugást, az éneket, az öreg címzetes püspök remegő circum-dederunt-ját!... S mindannyit már előre valami különös izgatottság fogja el, az a könnyörtelen, kimélet nélkül való izgatottság, mely a háztetőkre, a lámpák oszlopaire kergeti az embert, ha a temetési menet közeledik.

S mialatt a szegény püspök odafenn utolsó küzdelmét folytatja, mialatt nagy, fekete szemeit utoljára nyitja föl, a terjedelmes palotában, e megrémült aggódó arcokon egyetlen igazi könny sem gördül le érette s a női szívek szánalmát, melegségét pusztán kíváncsiság pótolja. Csak alant, a virágcserepes ablakok mögött, a hátsó bejárat valamely elrejtett zugolyában, zokog talán egy érzelmes asszonyi lélek, de ebből mi sem hallatszik föl a tömjénfüstös levegőn keresztül, amely e fényes palotát betölti. Nagy, fenséges ájtatosság veszi körül a haldokló püspököt, kövér kezek cerimoniásan fonódnak együvé, s az egyházmegye örökös gyászát klasszikus zamatu frázisokban emlegetik a folyosókon és az előszobákban...

A szemináriumi igazgató, aki neves egyházi költő, már az alkaiosi gyászzengzeten törí a fejét, amelylyel a szomorú esetet megénekli. Itt-ott már talán az utód személyét is találgatják s a nyomdász, aki a gyászjelentés szövegét várja, kuporodva huzódik meg az egyik folyosói széken. Minő mondhatatlan melegséget hozna a halál zordon levegőjébe, ha a közelben valahol egy gyermek etikett nélkül való kiáltása csendülne meg s amaz érzéketlen fabábu helyett, aki feszesen áll ágya mellett, egy remegő asszonyi kéz öntené ajkai közé az utolsó csepp cognacot... De im! a harangok megszólalnak s a vár összes papsága megrendülve kapja le a fővegét... A palota hideg nyugalmát zajos futkosás, hangos beszéd váltja föl egy pillanatra... A kamarás az ágy mellett zokog... S mindig szélesebben, mint a hullámok gyűrűje, néhány rövid perc alatt az egész városon végig jár a szomorú eset híre: meghalt a püspök, a szegény püspök kiszenvedett.

CAUDÉРАН UR UTOLSÓ ÓRÁJA.

I.

Késő éjjel erős csöngetés verte föl álmából fráter Bonifáciust, a hegyek közt fekvő kolostor kapusát.

- Valamelyik szegény sváb paraszt megint a végét járja, - gondolta magában ájtatosan a jó fráter, amíg szőrcsuháját hamarosan magára öltötte.

Gyorsan kicsoszogott a kapuhoz, a závárt félretolta, aztán hangosan kiszólt a nyíláson át:

- Van itt valaki?

- Igenis, főtisztelendő fráter, én vagyok. Dominique, az inas, a francia telepről. Nyissa ki hamar, mert a szegény uram a legutolsó perceit éli...

A portás kinyitotta a kaput s a következő pillanatban szemben állt a borotvált inassal, akit látásból régóta ismert. Az inas láthatólag meg volt ijedve s az öltözetén is látszott, hogy csak úgy hirtelen kapta magára a ruháit.

- Kocsival vagyok itt - mondta, miután nagyot lélegzett - s azért jöttem, hogy valamelyik főtisztelendő atyát magammal vigyem a kastélyba. Szegény uram régóta betegeskedik, de senkise gondolta volna, hogy a baj ilyen hirtelenül bekövetkezik. Ma este még jókedvűen hallgatta a kisasszony zongorajátékát, de éjfél tájban egyszerre rosszul lett s pár perc múlva elveszítette az eszméletét... Mivel teljes életében jó keresztény volt, hát az urnóm ideküldött, hogy az atyák egyikét magammal vigyem... De az is lehet, hogy már késő lesz, mire hazaérünk s szegény gazdám a halotti szentségek fölvétele nélkül hunyja be örökre a szeméit... Mindenesetre kérem, hogy keltsen föl valakit, aki a haldoklót a bűnei alól feloldozhatja...

Bonifácius testvér résztvevően bólogatott.

- Szegény, megtévelyedett lélek, hát ugy-e, hogy ő is rászorul az egyházra!... Hamarabb rászorul, mint oktan dolyfösségében hitte... Üljön le testvérem itt a portában, majd mindjárt fölkeltem a főtisztelendő gvárdián urat...

Kezébe vette a gyertyatartót s lassan fölbotorkázott az emeletre, míg az inas egyedül maradt a kis cellában, a lovak pedig türelmetlenül nyertettek odakünn a kapu előtt. A fenyvesekkel benőtt hegyoldal fölött csillagos éjszaka ragyogott, s kívülről, a kolostor udvaráról, idehallatszott a gépek zakatolása, a transzmissziók bugása, melyek éjjel-nappal pihenés nélkül dolgoztak, hogy a szegény pátereknek a mindennapi borocskájuk, a pirosra sült kappanpecsenyéjük, az illatos dohányuk meglegyen. Dominique a rácsos ablakon keresztül egy pillantást vetett az udvarra, melynek mélyén, a vérvörös lángok előtt, sötét alakok rohantak tova, aztán kissé szégyenkezve így szólott magában:

- Szegény, jó uram, az utolsó órájában ő is csak rászorul hát a barátokra, pedig életében ugyancsak elég borsot tört a főtisztelendő atyák orra alá! Ha most meg is adják neki az abszolutiót, eddig bizonyosan nem igen erőltették meg magukat az érette való imádkozásban...

Dominique-nak igaza volt, hogy kissé szégyenkezett: az ura nem nagyon érdemelte meg a barátoktól, hogy az éjszakai álmukban megzavartassák magukat érette. Caudéran Oktáv gróf ur, a vágvölgyi francia, husz esztendő óta alig tett egyebet, mint a jámbor atyákat boszantotta. Ha tőle függ, a refektórium asztalára alig kerül más, mint zöldség és rántott leves, s a kakas-kukorékolás rég megszűnt volna a majorság udvarán... De a jó Isten, szerencsére, nem hagyja

el végkép az ő engedelmes szolgáit... A gyárban a Caudéran ur mesterkedései dacára sem aludtak ki a száz év óta lobogó lángok és az igazi gourmet-k, az ebédutáni hangulat kéjes lustaságában, Caudéran ur megtelepedése után is változatlanul így szólottak:

- Bárcsak száz évig élhetnék és mindig a vágvölgyi atyák finom pálinkáját ihatnám...

A XVIII. század utolsó évtizedében, anno 1798, kotyvasztotta össze először illatos füvekből a néhai páter Antonius a *Szent Péter életitalának* elkeresztelt pálinkát, mely hirnévhez, dicsőséghez s dus anyagi javakhoz juttatta a hegyek közé rejtőzött vágvölgyi kolostort. A kicsiny laboratórium, ahol pátor Antonius a lombikjai és görebjei fölött gunnyasztott, fél évszázad alatt hatalmas gyárteleppé bővült, ahonnét a kanonokhasu, pirosetikettes üvegek ezrei röptek szét az élvezetekért sóvárgó nagyvilágba. A barátok nemsokára gyönyörű kolostort építettek s konyhájuk, pincéjük hire messze elkerült az Ur istenfélő szolgálai közé... Két fráter állandóan a kövér tyukok, sárgahasu kappanok ápolásával foglalkozott, s egy duplatokás atya már kora hajnalban ott sürgölődött a csillogó tisztaságú takaréktűzhelyek körül... És a megyés püspök, aki szenvedélyes hive volt a finom konyhának, üveges batárjával sürüen odakanyarodott a kolostor elé s miközben a barátoktól kísérve a refektórium felé tartott, mosolyogva ezt mondta:

- Szó, ami szó, lenne mit hibáztatni bennetek, fiaim, mert nagyon is kiveszítetek a részetekeket az élet örömeiből... De mivel a spēkelést annyira értitek, mint senki más, hát Isten bűnül ne vegye, de behunyom a félszememet...

Igy álltak a dolgok, amikor a pogány Caudéran egy napon megvásárolta a tulsó hegyoldalt... Ugy hallatszott, hogy Guyenneből jött Magyarországra, miután előbb gondosan tanulmányozta az idevaló viszonyokat... Rövid látogatást tett a főispánnál, aztán a miniszteriumtól bérbevette a mítsem jövedelmező kincstári birtokot... Senki se tudta, mit akar, de a következő évben kitudódott a szándéka: az okos francia kastélyt és gyárat építtetett a hegyoldalon s két esztendő múlva új pálinkafajjal s mesébe illő reklámmal árasztotta el a világot. A pálinkát *Szent Péter csöppjei*-nek keresztelte s bár a barátok tiltakoztak az elnevezés ellen, a bíróság kimondta, hogy a francia eljárása nem megtévesztés; mert a *csöpp* és az *életital* közt lényeges a különbség. Caudéran ur pár hónap múlva a családját is betelepítette a kastélyba s a vig francia asszony, meg csipkeruhás leánya csakhamar ismert alakokká lettek az egész Felföldön; automobiljuk fűgén pőfögött ide-oda a hegyi utakon s kacagásuk fölverte a fenyveserdők magányát. Reggeltől estig jókedvűen csatangoltak a hegyek közt, míg Caudéran ur szorgalmasan kuksolt a kazánjai körül vagy az irodában a leveleivel és a könyveivel bibelődött. Ugy látszik, értette is a dolgát, mert pár év alatt a *Szent Péter csöppjei* győzedelmesen vetélykedtek a *Szent Péter életitalá*-val; s ha a barátok koktuma nem is tünt el az igazi inyencek asztaláról, akárhányan voltak, akik a Caudéran ur aranyszínű pálinkájára esküdtek. És szó, ami szó, a szegény kolostor megérezte az alávaló konkurenciát; s bár az éhenhalás veszedelme még egyelőre nem fenyegette a szegény barátokat, a gvárdián a kolostor tornyából néha borus pillantásokat vetett a hatalmas podgyáskocsikra, melyek a francia telepről a szomszédos vasuti állomás felé kikanyarodtak...

A jó Isten utjai azonban rejtelmesek és kifürkészhetetlenek... Caudéran ur közel járt hozzá, hogy a pálmát a barátok elől elragadja, amikor ime, beteljesedett fölötte a végzet: most ott feküdt haldokolva a kastély hálósobájában s remegve várta a gvárdiánt, akinek földi vándorlásai közben annyi méltatlan keserűséget okozott... Dominique legalább, aki a portában várakozott, így képzelte... És aggodalmasan figyelve, vajjon a visszatérő lépéseket nem hallja-e még, az inas elgondolkodva így szólott magában:

- Hátha megtagadja tőle a halotti szentségeket? Hátha most áll boszut mindazért, amit a szegény gazdám vétkezett ellene? Borzasztó még elgondolni is, hogy árva lelke feloldás nélkül zörgessen a menyország kapuján...

Dominique aggodalmai nem teljesedtek be. Pár pillanat múlva siető léptek zaja hallatszott le az emeletről s a gvárdián a következő percben így szólott az inashoz:

- Egy szegény haldokló várakozik rám? Siessünk testvérem, nehogy egy pillanatot is elmulasszunk...

II.

Caudéran ur még élt, mikor a pap megérkezett. A hölgyek kigyuladt szemmel ültek ágya mellett, az orvos pedig, akit a szomszéd városkából hoztak, orvosságot kevert a kis szalonban; a gvárdiánt csönd és kétségbeesés fogadta. A haldokló az ajtó nyílására bágyadtan fölemelte a szemét; s pillantásában megvillant a boldog tudat, hogy jó keresztény módjára fog meghalni. A gvárdián odalépett az ágyhoz s a beteg ajkához tartotta a feszületet...

Kivülről halk döngés hallatszott a betegszobába; a gyár gőzgépe volt, mely bugva dolgozott az éjszaka csöndjében. A pap egy pillanatra haragosan összevonta a szemöldökét, de a ráncok mindjárt elsimultak a homlokáról; a beteg megtört szemeivel reája nézett... És az Isten szolgálója ekkor hangosan így szólott:

- Ego te absolvo, in nomine patris et filii et spiritus sancti.

Caudéran ur szemében szenvedő mosoly gyult ki, majd megszorította Blanche kisasszony kezét és egy gyöngé sóhajtással visszadőlt párnáira. Egy pillanatig csönd támadt, majd az asszony hangosan fölsikoltott; az orvos pedig, aki a kis szalonból berohant, kezét a Caudéran ur szívére tette... Pár percig szótlánul állt az ágy mellett, aztán a fejével szomorúan bólintott...

- Miránk, szent atyám, nincs többé szükség - szólt halkán, míg a nők jajveszékelve az ágyra borultak.

A gvárdián még egy utolsó pillantást vetett Caudéran urra, aztán csöndesen távozott a halottas szobából. A kocsi, mely idáig hozta, a majorság udvarán várakozott rá; és a pap, aki meglehetősen fázott, borzongva beburkolózott a köpönyegébe.

Még félig-meddig éjjel volt, de távol, a fenyveserdő fölött, már ibolyaszinbe olvadt az ég alja s a sűrűségben egy-egy koránébredő madár füttyentgetett...

A páter hátradőlt a kocsikulán s míg a lovak vigan ügettek vele lefelé a hegyi uton, egyszerre csak megriadva hallgatózni kezdett... A gőz gép, mely a gyár küllőit és kerekeit hajtotta, még mindig eszeveszetten bugott s ez a zaj erősen tulharsogta a hajnal ébredő hangjait... És a gvárdián szeme előtt most ismét megjelentek a palackokkal megrakott podgyászokcsik, a színes reklámképek, amelyek egy barnacsuhás atyát ábrázolnak, ki mennyei kéjjel hörpint a Szent Péter csöppjeiből s a kövér kappanok, a kotkodácsoló tyukok, a tekintélyes pontyvirilisták, akik örökre bucsut készülnék mondani a kolostor ketrecének és halastavának... És a jó gvárdián keze ekkor haragosan ökölbe szorult, míg ajka kegyetlenül ezt dörmögte:

- Istentelen pogánya, megérdemelnéd, hogy a pokolba kerülj, amiért az Ur szegény szolgálói ellen törtél...

De rögtön el is szégyelvén magát vétkes önzéseért, kövér ujjait egymásba fonta s behunyt szemmel mondott egy miatyánkot az elköltözött Caudéran ur lelkiüdvéért...

EMMA AZ OCEÁNON.

A hegyszakadéokban sétáltunk, melyet kétfelől toronymagas fenyvesek szegélyeztek, a kőszáli sasok titokzatos birodalmában, messze az unalmas fürdőn túl, ahol a hosszú nyarat töltöttük. E délelőtt csupán magam voltam az Emma hercegnő lovagja; a többiek már kora hajnalban automobillal rándultak át a hegy tulsó lábánál meghúzódó fürdőcskébe, ahol a lengyel köszvényesek üdülnek. Jó ideig némán haladtunk fölfelé a serpentin-utakon, mint két bizalmas jóbarát, aki rég túl van már a banális szólásmódokon, de mielőtt a turistaházhoz értünk volna, egyszerre érdeklődve végignézttem a fehérhaju asszonyt, aki okos szemét most kíváncsian felém fordította:

- Emma hercegnő - mondtam neki mosolyogva -, nem haragszik meg, ha kérdezek valamit?

- Azt akarja tudni, hány éves vagyok?

- Nem, nem, az fölösleges lenne, hiszen maga örökké fiatal marad... Az én kérdésem jóval illetlenebb... De maga, Emma hercegnő, aki annyi idő óta kitüntet engem a barátságával, jól tudja, hogy nem a kíváncsi tolakodó beszél belőlem, hanem a pszichológus, aki még a sir szélén is az asszonyokat tanulmányozza.

- Az előjelek után ítélve, valami hallatlan szemtelenséget fog kérdezni tőlem...

- Ugy van! Azt szeretném tudni, hogy volt-e valaha hűtelen az urához?

A fehérhaju asszony rég túl járt az ötvenedik évén, tizenöt éves barátság csatolt hozzá s bár csak egy magasabbrangu hivatalnok felesége volt, finomsága és rendkívüli intelligenciája miatt valamennyi ismerőse „Emma hercegnő”-nek nevezte... Egyáltalában nem tartozott a tucat-asszonyok közé, sokkal több esze volt, semhogy egy ostoba kérdés miatt megsértődött volna, de különben is régóta megszoktuk, hogy jó pajtások módjára beszélgessünk egymással... Most se hagyott hát megbántott királynőként a faképnél, hanem tréfásan megfenyegetett az ujjával:

- Kifogytak a táskájából a francia regényei? - kérdezte nevetve.

- Miért?

- Mert most azt szeretné, hogy én mulattassam pikáns és izgató történetekkel... Maga most nem pszichológus, kedves barátom, hanem egy szegény, halálosan unatkozó fürdővendég...

Szívemre tett kézzel esküdtem, hogy csak lélektani szempontok birtak az indiszkrét kérdésre, hogy kizárólag az a bájos, finom, elragadó asszonytípus érdekel, melynek ő a legméltóbb képviselője, - s szavaimból, ugylátszik, a meggyőződés heve áradt ki, mert Emma hercegnő most már komolyabban folytatta:

- Hát mit akar tudni? Azt, hogy megcsaltam-e valamikor az uramat?

- Azt.

- Erre nem válaszolhatok egy szóval, mert amint tudja, most másodszor vagyok férjnél. Az első uramhoz, aki huszonöt évvel ezelőtt halt meg, egyszer, egy nyári alkonyaton, hűtelen voltam. A másodikat, akivel husz éve élek boldog házasságban, sohase csaltam meg. Ez különben majdnem természetes.

- Miért természetes?

- Mert az elsőt szerettem, míg a másodikhoz csupán tisztelet és barátság fűz. Az első a kedvesem volt, akiért minden percben meghaltam volna, a második csak egy rokonszenves partner, akivel jól esik irodalomról beszélgetnem az ebédlőben, ha odakünn havas eső hull a sötét utcán...

Megdöbbenve néztem Emma hercegnőre:

- Azt mondja, hogy az elsőt csalta meg, akiért minden percben meghalt volna s a másodikhoz volt hűséges, akit csak egy rokonszenves partnernek tart?

A fehérhaju asszony szomorúan ingatta szép fejét.

- Azt mondom, kedves barátom, - és így is van. De ezt maga aligha érti, hiszen hivatásos pszichológus...

*

- Adok magának egy jó tanácsot, - folytatta Emma hercegnő, miután a turistaház mellett, egy hársfából összetákolt padon helyet foglalt. - Ne higgyen a drámairóknak még akkor se, ha a színpadon megrikatják. Ők hozták forgalomba azt a lélektani hamispénzt, hogy az elhanyagolt asszony hűtlenséggel boszulja meg a rajta esett sérelmet. Ezt az axiomát nem a drámairók találták ki, hanem a rossz asszonyok, akik a morál talapzatán akartak egy aszfaltbetyár nyakába borulni. A tiszta, becsületes és korrekt feleség bizonyára nem tekinti elégtételnek, ha az ura után önmaga is a sárba lép, hiszen a lelki bajok ellen az iszapfürdő nem használ. Aki a tolvajon azzal áll boszut, hogy lop tőle valamit, az - higgye meg nekem - maga se született becsületbirósági elnöknek...

Van-e rá eset, hogy egy tisztességes asszony botlását menteni lehet? Én attól tartok, kedves barátom, hogy soha sincs, - de annak a feleségnek a bűnét, aki az urát mindenkinél jobban szereti, mégis meg tudom érteni valahogy...

Ismeri ugy-e, az én szomorú fiatalságom regényét? Édes apám sikkasztása akkor tudódott ki, amikor menyasszony voltam s az ősz embert egy jókedvű, napsugaras, vasárnapi ebédre cipelték a börtönbe, öt perccel az után, hogy a vőlegényemmel koccintott. Hat héttel később Károly feltűnés nélkül feleségül vett, jóval hamarabb, mint terveztük, mert a szíve azt mondta neki, hogy most még sokkal jobban rászorulok a szeretetére... Addig is őt tartottam a legjobb embernek; képzelheti, hogy fiatalasszony-koromban mit éreztem iránta! Mikor később szegény apám a börtönből kiszabadult, mindannyian kiköltöztek Amerikába s a megtört, hatvanhétéstendős aggastyán új életet kezdett a világ tulsó oldalán. Nyolc évig tartott ez a rettenetes küzdelem az étellel, a kilencedikben - egy őszi napon - kábeltávíratot kaptam, hogy apa halálosan beteg s hogy engem, a régi kis pajtását, mégegyszer, utoljára, látni akar, mielőtt szemét abban az idegen országban lehunyá...

Mit tehettem volna? Arra még gondolni se lehetett, hogy az uram ilyen hosszú utra elkísérjen - ő mindig nagyobb rabszolga volt, mint a legkisebb hivatalnok -, de vajjon lelkemre vehetem-e azt a kegyetlenséget, hogy apa végső kívánságát megtagadjam? Kicsi korom óta mindig én voltam legközelebb a szívéhez, engem dédelgetett, ha hivatalából hazatért, nagy leány koromban még komoly ügyeiben is tőlem kért tanácsot s azon a rettenetes napon, amikor ebédlőnkől a detektívek elcipelték, könyes szemét legelőször énreám fordította... Valami titkos és soha ki nem mondott szövetség volt köztünk, mely akkor se szakadt el, amikor a megalázott, összetört vén ember mindörökre elhagyta szülőföldjét... Higgye meg, most is akárhányszor sirva fakadok, ha azok a szerelmes levelek eszembe jutnak, amiket édes apám az oceán tulsó feléről irt hozzám! Én voltam szomorú életének poézise, habozhattam-e hát egy

pillanatig is, hogy utolsó kívánságát teljesítem? Az uram, szegény, tanácstalanul forgatta kezében a telegrammot, de én hősiezen a nyakába borultam:

- Mi történhetik velem? A gazdag, amerikai asszonyok minden kíséret nélkül áthajóznak a tengeren s annyiba veszik az egész utat, mintha egy vasárnapi kirándulást tennének. Én talán gyámoltalanabb vagyok, mint ezek? Nem, drágám, meg van nekem a magamhoz való eszem s oly nyugodtan utra bocsájthatsz, mintha Jánosékhoz mennék le az alföldi pusztájukra... Az ilyen nagy, oceánjáró gőzös különben is a legkényelmesebb hotel, - nincs tehát semmi okunk rá, hogy ilyen siralmas ábrázatot vágjunk...

Mit beszéljek magának sokat: az uram végre beleegyezett, hogy egyedül elbocsájt a nagy utra. Még aznap éjjel sietve becsomagoltam, Károly elkísért Hamburgig s negyednap, kora reggel, a „Prinz Heinrich” fedélzetéről vettem egy bucsupillantást a csatorna partjára, ahol az uram összeszorított ajakkal támaszkodott a nagy kikötőhid oszlopának...

Maga, kedves barátom, át tudja érezni az emberi szomorúságokat, hiszen az a hivatása, hogy a mi szegény lelkünkben buvárkodjék, - de arról a fájdalomról, mely ott a nagy, gyönyörű, elegáns hajón, azon a napsugaras reggelen a szivemre zudult, azt hiszem nem lehet fogalma... Az ilyen fájdalmakat csak mi asszonyok ismerjük, akik egy kicsikét mindig az idegeinkkel gondolkodunk... Emitt az uram, akitől eddig még egyetlen napra se váltam el, odaát az édes apám, akinek talán már nincs is ereje hozzá, hogy a kis pajtását bevárja, - el tudja-e képzelni, hogy mit éreztem ott a lármás, jókedvű, boldog izgalomban hullámzó sokaság között, mely a hófehér gőzös minden zugát betöltötte? Az első napon még ahhoz se volt energiám, hogy a kabinomból kimozduljak, de másnap este - hiszen asszony vagyok én is - sóhajtva magamra vettem egyik csinosabb toiletemet s szótalanul feltámolyogtam a kápolnaszerű ebédlőbe, ahol ötszázlángos, villamos csillár égett... Nem volt dekolletált ruhám, mint az amerikai hölgyeknek, az arcom se ragyogott a csintalan jókedvtől, mint ezeké az elbizakodott, kis ördögöké, de azt hiszem, így se voltam a legcsunyább... Most már vén asszony vagyok, hát bevallhatom: egy percig minden szem rajtam pihent s én a nagy fájdalom ellenére is észrevettem, hogy bájosnak találják... Gondolhatja, hogy ez most nem okozott nekem semmi örömet, de azért később se vonultam el a kíváncsi pillantások elől: ebéd után sokáig ott ültem a szalonban, ahol tréfás hangversenyt rögtönöztek, majd álmodozva fölmentem a fedélzetre, melyet az oceáni éjszakák csodás miszticizmusa lengett körül... És ekkor, a felséges magányosságban, utat talált a szivemben felgyülemlett fájdalom: egyszerre megeredtek a könnyeim, melyeket eddig oly hősiezen visszafojtottam...

Meddig sirhattam, nem tudom, de egyszerre az az érzésem támadt, hogy nem vagyok egyedül. Ijedten fölvettem a szememet: három lépésnyire tőlem, a félhomályban, egy ismeretlen férfi állott, aki aggódó részvétellel tekintett rám, majd - mikor látta, hogy észrevettem - gyöngéden megszólított:

- Valami baja van, asszonyom?

Franciául beszélt, a hangja meleg és szimpátikus volt s szeméből őszinte szánalom sugárzott felém... Ismer ugy-e s jól tudja, hogy sohase voltam hive a véletlen megismerkedéseknek, de most, itt a véghetetlen víz fölött, beláthatatlan messzeségben mindazoktól, akik szerettek és dédelgettek, egyszerre leküzdhetetlen vágy fogott el, hogy szivemet kiönthessem valaki előtt, hogy sajnáljanak és vigasztaló szavakat sugjanak a fülembe, mint kisleány koromban, amikor az édes anyám karjai között kisírtam magamat... Maga elhiszi, hogy semmi se állott akkor távolabb tőlem, mint az asszonyos kacérság, - és lássa: az idegen férfit mégsem utasítottam el egy lenéző pillantással, hanem halkán, könnyektől fátyolos hangon így szóltam hozzá:

- Nagyon szerencsétlen vagyok és most hirtelen rámszakadt az egyedüllét érzése...

És ekkor, a magányos fedélzeten, a csillagos égboltozat alatt, mely lágyan borult a titokzatos oceán fölé, mindent elmondtam neki, ami a szívemet elfacsarta, mintha nem is egy idegen férfi lett volna, hanem egy kedves, gyerekkori jóbarát, aki apai jóakarattal közeledett felém. Ő szótalanul, látható tisztelettel hallgatott végig, engedelmet kért, hogy mellém ülhessen, szerényen bemutatkozott (egy lyoni orvos volt, aki tudományos küldetésben utazott Amerikába), majd őszinte részvétellel tekintett a szemembe:

- Miért sir? - kérdezte meghatva. - Miért van ennyire elkeseredve? Az urát jó egészségben fogja viszontlátni néhány hét múlva s a szegény édes apja talán nem is oly súlyos beteg, mint ahogy legelső ijedelmükben gondolták. Higyje meg, semmi oka sincs rá, hogy ilyen borzasztóan kétségbe essék...

Később szeliden kényszerített, hogy pihenőre térjek s aggódva, de gyöngéd mosollyal tekintett utánam, mikor egy kézszorítással elbucsuztam tőle. És én ez éjjelen megkönnyebbült szívvél aludtam el, mert úgy éreztem, hogy nem vagyok egyedül többé...

Sejti már, kedves barátom, hogy mi történt a maga szegény kis Emma hercegnőjével? Másnap este, mikor az éjszaka újra ráborult a véghetetlen vizekre, a fájdalom talán még jobban összeszorította szívemet, mint az előző napon s valami hátborzongató félelem fogott el, hogy az uramat sohase fogom látni többé... A lyoni orvos előbb szeliden korholni kezdett idegességemért, majd becézgetve megsimogatta a kezemet, amikor éjjel ismét együtt ültünk a fedélzeten... Utóbb a könnyes és tüzelő arcomat is megsimogatta s én reszketve, borzongva, a halálra rémült gyermek félelmével bujtam meg a karjaiban, amíg odalenn haragos hullámok verték a sötét hajókolosszus oldalát...

Akarja, hogy elmondjam, ami ezután történt? Maga, kedves barátom, aki ismerős az asszonyi lélek utvesztőiben, talán megért engem: a mondhatatlan vágyakozás, melyet az uram iránt éreztem, szinte öntudatlanul kergetett az idegen férfi karjai közé, aki dédelgetett és jó volt hozzám, aki a könnyeimet felcsókolta, aki szeretetet mutatott irántam azokban a rettenetes órákban, mikor minden szeretet oly mérhetetlenül távol volt tőlem...

Lássa, ez volt asszonyi életem egyetlen kalandja. A második uram? Hát hogy lehettem volna hűtelen hozzá, mikor sohase szerettem?

A JEGYESEK.

A tanársegéd klinikai szobájában ültek együtt, estefelé, az alkonyat félhomályában; a férfi a szivarját szívta, a székében himbálózott, s az ablakon át jókedvűen nézte a betegszobákba kandikáló törpe akácokat, a leány egy orvosi hetilapban lapozgatott, s néha kíváncsian hajolt egy-egy ábra fölé, mely valami sebészeti műtétről szóló cikket illusztrált. Pompás két emberpéldány volt ez a meglett férfi és ez a fiatal leány; a tanársegéd, negyven éve ellenére, csakugy sugárzott az egészséges ifjúságtól, a leány, aki huszonhárom éves korára már első gyakornok volt a sebészen, sugár, asszonyosan izmos, finom, fehér teremtés volt, aki egy szalonban is bizonyára föltűnést keltett volna. A tanársegéd egy napon úgy képzelte, hogy szerelmes az okos és gyönyörű tanítványába s ezt az impresszióját minden nagyobb töprengés nélkül megmondta neki; a lány erre szó nélkül a kezét nyújtotta neki. Most jegyben jártak, már ki is tüzték az esküvő napját, ráérő idejükben butoros-üzletek és kárpitósműhelyek körül csatangoltak, lakásokat néztek a jobb mellékutcákban, s vidáman készülődtek arra az időre, mikor majd teljesen egymáséi lesznek.

A leány utóbb félretolta maga mellől az orvosi lapot, egy kis ideig mosolyogva nézte szivarozó völegényét, majd kíváncsian rátette kezét a férfi karjára.

- Sándor, - mondta nevető szemmel, - most valami furcsa és gyerekes dolgot fogok kérdezni magától.

A férfi hitetlenül rázta meg a fejét.

- Kedves barátnőm, maga egyáltalában képtelen minden gyerekességre, - szólott meggyőződéssel.

- Várjon, majd mindjárt megváltoztatja rólam a jó véleményét! Mondja kérem, gondolkodott már maga azon, hogy tulajdonképp miért akar engem feleségül venni?

- Ha ez az a kérdés, amit furcsának és gyerekesnek talált, akkor lojálisan igazat adok magának. Hát miért szokott az ember feleségül venni egy fiatal leányt, aki sem nagy vagyont, sem nagy összeköttetést nem hoz az ura házába?

- Mert vagy szereti, vagy érdekesnek találta a gondolatot, hogy egy csinos, ártatlan, intellektuális életet élő és felsőbb izlésű leányt olyan módon tanulmányozhat, mint rajta kívül senki a világon.

- Bocsánat, ez a kettő voltaképpen egy, mert ha az ember ezt a gondolatot érdekesnek találja, akkor már szerelmes is abba az intellektuális életet élő fiatal leányba.

- Tehát maga szerelmes belém?

- Jóhiszeműen azt válaszolhatom, hogy igen.

A leány tiszta és okos szeme mintha gunyosan megvillant volna.

- Hálás vagyok magának, amiért ilyen óvatosan fejezi ki magát, de mivel a jóhiszeműség nem jelent mindig bizonyosságot, szeretném, ha őszintén leleplezné előttem a logikáját. Miből következteti, hogy csakugyan szerelmes belém, s hogy nem csupán egy félévig, vagy esetleg egy másfél évig tartó légyottciklust akar tőlem?

A férfi a komoly emberek becsületes töprengésével nézett maga elé.

- Ha őszinte akarok lenni, - mondta később, - nem igen tudok határozott választ adni a kérdésére. Azt hazudjam magának, hogy a gyengék és a szellemi kiskorúak sóvárgásával szeretem? Ez nem lenne igaz, mert maga főképp a szépségével, az egészségével és a tudatos asszonyiságával juttatott engem abba az állapotba, hogy most minden áron a feleségemmé kell tennem. Ebben a nagy, lángoló és mégis annyira földi érzésben semmi sincs abból a ködös és légies rajongásból, melyről a regényekben olvashat. Annyira kíváncsok magam után, hogy néha szinte fizikai fájdalmat érzek és mégis hazudnám, ha azt állitanám, hogy a kiválósága és a szellemi felsőbbsege közömbös előttem. Ha nem találná nevetségesnek, azt mondanám, hogy ez a természettudományos alapon álló férfi szerelme, ami sokkal komplikáltabb valami, sem-hogy rövidesen megértethetném magával. Mint orvos, sokat gondolkodtam a dolog fölött, de becsületesen bevallom, hogy inkább csak zavaros fogalmam van az érzésemről, semmint tiszta, világos és szavakkal is megmagyarázható tudatom.

A leány nagy kíváncsisággal függesztette völegényére nyugodt és acélosan szürke szemeit, a férfi pedig kicsit akadozva folytatta:

- Őszintén el fogom mondani, hogy mit érzek magam iránt és bizonyos vagyok benne, hogy a becsületes vallomással sokkal közelebb jutok a lelkéhez, mintha a szerelem évszázados frázisait szavalnám. Az előbb már mondtam, hogy a szépségével, az egészségével és a tudatos asszonyiságával hódított meg, de ez a meghatározás aligha fogja megértetni magával azt a különös érzés-komplexumot, mely a lelkemben hullámzik. Komédia volna azt állitanom, hogy magam a legelső leány, akinek a szürke fiatalságomban szerepe van; hiszen még csak erő, szépség vagy férfiasság se kell hozzá, hogy a szerelem kerti vagy mezei virágai az életünkbe fonódjanak. Hiába tart komolyabb embernek, mint a többit, hiába lát mentesnek a gyöngék léhaságától és kalandvágától, hiába néz rám olykor a bölcsüket és kiváltságosokat megillető csodálattal, én is végigjártam az utat, mely fajtámnak évezredek óta a rendes útja, s melynek stációján édes kis iskolásleányok, merész bakfisok, sápadt és lobogószemű asszonyok: az álmodozók, a rosszak, a meg nem értettek, a mártírok, az elvetemültek csábító asszonyisága térít le bennünket egy-egy pillanatra a komolyság ösvényéről. Én is lebzseltem esténként egy-egy vidéki emeletes ház ablaka alatt, én is belesírtam könnytelenül a cigány muzsikájába, én is számláltam vacogó fogakkal a perceket, melyek egy édes találkozástól elválasztottak, s a lázasan várt légyott után én is fáradtan és üres szívvel menekültem vissza a magányosságom csöndjébe. Az utszéli kalandoknak oly kevés közük volt a lelkemhez, mint a mosóném ruhaszámlájának.

- És én jobban érdeklődök, mint a mosónéi számlája? - kérdezte gyanusan csillogó szemmel a fiatal leány.

A tanársegéd nem találta ironikusnak a menyasszonya kérdését.

- Kedves barátnőm, - mondta becsületes arccal, - magam az első asszony az életemben, aki nemcsak az éhes férfit érdekli bennem. Ha otthon nevelt, légmentesen elzárt uriasszony lenne, nem igen merném analizálni magam előtt az érzéseimet, de mivel az orvos még a szerelmet is természettudományos alapon fogja föl, megkísérlem, hogy olyan őszintén beszéljek, mintha a tanári katedrámön ülnék. Még így is attól tartok, hogy nem ért meg egészen; hiszen a férfi lelkébe voltaképpen csak a férfi láthat be egészen. Ehhez a mi viharos és némileg züllött multunk kell, mely tizenhét éves korunkban oly merész ivben kanyarodik el a hófehér leányélettől.

A doktorkisasszony gunyos és mentegetőző mozdulattal tárta szét a karjait.

- A multamban, fájdalom, nincs meg a kvalifikáció, hogy megértsem, - mondta lemondó hangon. - De mivel szorgalmas és tanulékony lány vagyok, nincs kizárva, hogy hamarosan följutok a maga színvonalára...

A férfi kissé ostobán, de látható jóindulattal nézett a barátnőjére.

- A Goethe örök nőiességről szóló elmélete tulajdonképp banális hazugság, - szólott elgondolkodva. - Kétségtelen, hogy a szép arc, a tüzes szem, a karcsu termet ideig-óráig lánggra lobbantja az érzékeinket, de ez a vágyunk szálnalmasan meghal az utolsó ölelésben, melylyel kedvesünket magunkhoz szoritjuk. A hódolat, melylyel a női szépség iránt viseltetünk, épp oly alsórendű életfunkció, mint az alvás vagy a táplálkozás, melyhez semmi köze a kiváltságos férfi lelkében szunnyadó szomjuságnak. Bennünket, nemesebb emberpéldányokat, még a szépség külső megnyilatkozásainál is jobban érdekel a felsőbbrendű asszony intelligenciája, okossága, megértése, vagyis az a tudat, hogy a szerelem lázát és szenvedélyeit egy magunkhoz méltó lényvel osztjuk meg, aki lelkileg teljesen egyenrangú velünk. Az a gondolat, hogy egy fölényes, sugárzó eszű, az átlagból magasan kiemelkedő fiatal leány melegvérű, magáról megfelelő, félig-meddig beszámíthatatlan szeretővé lesz az ölelésemre, aki a szerelem pillanatában semmivel se józanabb, akár egy pusztán nevelkedett parasztleányzó, - ez a gondolat százszorosan fölhevíti a véremet, mert ez a reális szerelem szuperlativusza. Ha a doktorkisasszonyt, aki ugyanannyi iskolát járt, mint én, aki ugyanannyit tud, mint a legöregebb udvari tanácsosok, s aki a légyott előtt és után épp oly komoly és hideg, akár egy akadémiai nagygyűlés, égőarcu, reszkető, csókra vágyakozó, szerelmi partnerré tudom átalakítani, aki egy tudatlan bakfis boldog naivitásával ássa bele magát a karjaimba, ez az érzés a megkristályosodása annak, amit a sarlatánok szerelemnek mondanak...

A tanársegéd nagy temperamentummal beszélt, s most kissé kimerülve dőlt hátra karosszékekben, a leányt azonban a lángoló szavak nem igen hatották meg. Egy darabig furcsán mosolygott, egészséges, szép, fehér fogai megcsillantak a felgyújtott lámpa fényében, gyönyörű termete megfeszült, s izmos kezével elgondolkodva dobolt a kis dohányzó-asztalon, de aztán nevetve megrázta magát, mint a hattyu, aki a tóból a szárazföldre lép.

- Ha jól értettem, - mondta kicsit hisztérikus kacagással, - akkor maga nem annyira énbelém szerelmes, mint az érettségi bizonyítványomba és az orvosi diplomámba. Talán igaza van abban, hogy ez a természettudományos szerelem, de ha őszinte akarok lenni, hát én egy elmaradt, ódivatu teremtés vagyok, aki ostobán ragaszkodom a régi iskolához.

A tanársegéd sértődött arcot vágott.

- Kedvesem, maga nem értette meg, hogy mit mondtam, - szólott lehangoltan.

A leány fölkel a helyéből, magára vette rövid bundácskáját, prémes sipkáját lassan eligazította szép fején, s keztyüs kezével gyengén megérintette a férfi vállát.

- Drágám, - szólott egy haragvó királynő fölényével, - drágám, mondok magának valamit: ha a föld kerekén talál egy fiatal leányt, aki hizelgőnek találja magára nézve a teóriáját, akkor rögtön magához megyek feleségül. Addig azonban megbocsátja ugy-e, ha az elhatározásomat függőben tartom?

A következő percben faképnél hagyta a vőlegényét, s eltűnt a betegszobába vezető tapétaajtón. Pillantása, melylyel még utoljára az elnémult férfit végigmérte, nem az okleveles doktorkisasszonyé volt többé, hanem a hiu és megsértődött kisleányé, aki titokban lovagmesékről és regényhősökről álmodozik.

AZ ORVOSNŐ FÉRJE.

Ha most, öt éves házasság után végre eszembe jut az az ígéretem, hogy minden áldott héten fel foglak keresni a levelemmel, oh könnyenhívó Zsuzsa, a világért se jusson ám eszedbe afféle naivitás, hogy talán felébredt lelkiismeretem szavára hallgatok. Nem, jámbor pusztai tündérem, nekem nincs lelkiismeretem, vagy ha van, hát gyógyíthatatlan zónában szenved. De mivel érzem, hogy beteg lennék, ha kis gazságomat egy másik asszony előtt le nem leplezném, ezennel sutba dobom tizenöt percre a receptkönyvemet, s töredelmesen megírom neked azt a levelet, melyre most már hosszú kétezer nap óta várakozol.

Emlékszel egyetemi korszakunk harmadik esztendejére? Mindketten szent fogadalmat tettünk, hogy függetlenül, csupán a tudománynak élve, fogjuk eltölteni azt a rövid ötven-hatvan évet, ami még földi életünkől hátra van, gunyos mosolylyal beszéltünk a szegény libákról, akik a házasságban látják a modern nő hivatásának megtestesülését, a kórbonctani tankönyvet hasonlíthatatlanul magasabbrendű olvasmánynak tartottuk, mint a bécsi vagy párisi divatlapot, néha eljártunk a gyűlésekre, ahol a nők számára is a szabad szerelem jogát követelték (vissza tudsz még emlékezni arra a csuf öreg asszonyra, aki leginkább kardoskodott mellette?), de sajnos, csakhamar meg kellett győződnünk róla, hogy a földön minden elmélet homokra van építve; mindketten sutba dobtuk a lobogót, melyet egy darabig oly fenhéjázón lobogtattunk. Te, mint harmadéves medika, egy rövid vállvonogatás után mindörökre cserbenhagyta a bonctermét, Korányi professzort s a fizikális vizsgálati módszereket, hogy egy falusi kastély királynői trónusára ülhess; én, a komoly és érett nő, idejére megszereztem az orvosi diplomát, de egy hirtelen tébolyrohamomban feleségül mentem egy nagy darab szőke emberhez, aki még az ecset szót is, mely a legszorosabb metiér-jébe tartozik, néha két, de néha három té-vel írja, aszerint, hogy micsoda hangulatban van.

Az uramat, ha személyesen nem is, de jól ismered; hiszen az ujságok hasábokat szoktak írni róla, az arcképei megjelennek az illusztrált lapokban, s képeit a gazdag lipótvárosiak méretlen aranyrudakkal fizetik. Divatban van és meg is érdemi; nagy művész, a fantáziája és a színerzéke csodálni való s ami a szorgalmát illeti, bizvást fölvehetné a versenyt azzal a kis eminens diákkal, aki még a lapdázást is elhanyagolja a latin nyelv kedvéért. Magunk közt szólva, nem nagyon tudom megérteni, hogy a művészi genieje micsoda rejtett és láthatatlan forrásokból táplálkozik: mert Gyurka - várj, most suttogóra fordítom a beszédet - voltaképp még csak nem is intelligens ember. Ha a festő-állványa mellett áll, akkor egyszerre valami Napoleonná növekszik, de a polgári életben bizony kissé műveletlen és korlátolt; ez a híres férfi annyit se tud például a történelemből vagy a természettudományokból, mintha a XVI. század közepén élne. Beszélni se tud másképp, mint kunsági dialektusban, ami pedig a helyesírást illeti, ezt oly sajátságos egyéniséggel kezeli, hogy a festő-egyénisége jóformán eltörpül mellette. Ha igaz a megfigyelés, hogy a jó házasságban okvetlenül a férj részéről szükséges a magasabbrendű intelligencia, akkor nekünk már a második héten válnunk kellett volna...

Hogy miért mentem mégis hozzá feleségül, ha mindezzel már leánykoromban tisztában voltam?

Fiam, asszony is vagy, az orvosdoktorságba is belekóstoltál egy kicsikét, meg fogsz hát érteni, ha azt mondom, hogy éppen ez a kedves gyarlósága volt az indító ok, amiért a függetlenségemet feláldoztam. Először: Gyurka, amugy külsőre, szép és tökéletes férfi, aki minden asszonynak imponál; másodsor: van benne valami titokzatos művészi érzék, mely magasan fölébe emeli az átlagnak; harmadszor és legfőképp: mint orvos, valóságos elragadtatással néztem

végig ezen a pompás emberpéldányon, mely a neuraszténiáról aligha tudhatott többet, mint a helyesírásról vagy a politikáról. Hiszen a neuraszténia hiánya már félig-meddig garanciája a házasságnak...

Édesem, vágd a fejemhez jogosan, hogy sarlatán vagyok; orvos, a boldogult Galenus óta, aligha kompromittálta magát annyira, mint nagyzó és elbizakodott barátnőd. Ez a nagy, szőke férfi, ez a vasból alkotott Góliáth már nem is neuraszténiás; ez már valóságos gyűjteménye azoknak a tüneteknek, melyek az ideges embert jellemzik. Az ortográfiával hadilábon álló embertől ez az idegesség már egyszerűen impertinencia-számba megy...

Hogy miben áll és miben nyilatkozik meg ez a neuraszténia?

Ime: az eleven Nagy Kristóf, aki látszat szerint mázsás sulyokkal szórakozik ebéd után, oly képzelődő (vagy mint a régiek mondták: oly rásztkóros), mint egy vérszegény, német nevelő-nő. Nincs az a betegség, melyet már önmagában nem konstatált volna; néha tuberkulózisa, néha szivbaja, néha leukémiája, néha hátgerincsorvadása, sőt néha paralizise is van, s amióta egyszer az ágyban a Shackleton északsarki utazását olvasta, határozottan megállapította magán a skorbut legjellegzőbb tüneteit is. Ezenfelül: a nagy tereken szédül, olykor asztma, olykor heves szivdobogás kinozza, s jól felépített térdkalácsában millió és millió hangya mászkál. Ha vért lát, ájulási rohamok környékeznek s reggel oly bágyadtan és kedvetlenül ébred, mint egy kereskedő, akinek hajói a tengerbe sülyedtek. És mindezekkel a tünetekkel szemben: voltaképp oly egészséges, mint a makk, a szervei tökéletesek és hibátlanok, étvágya kitűnő, aludni jobban tud, mint egy pólyás baba, és - neked bevallom - a gazember hirtelen és véglegesen megfélemedezik minden nyavalyájáról, mikor arról van szó, hogy nekem esténként szerelmet valljon. Kilenc-tíz óra felé, vagy néha éjfélkor, ha ilyenkor térünk haza, egyszerre minden betegségéből kigyógyul...

Mit gondolsz: lehet-e szédelgőnek nevezni azt az alakot, aki hangyamászásai ellenére, Antoniusnak álcázva, vezet egy gyanutlan nőt anyakönyvvezető elé?

Ez azonban csak kisebb bűn, amit még talán meg is bocsátottam volna ennek a vasgyuróvá maszkírozott férfi-hisztérikának. De azt az epizódot, melynek kedvéért ily hosszú levéllel zavarom meg nyugalmadat, már csakugyan nem vagyok hajlandó megbocsátani.

Tehát figyelj rám!

A pirospozsgás, szőke norvég isten (ilyeneknek képzelem az északi mithológia hőseit) egy idő óta betegebb, mint valaha. Hangyái alighanem megszapordtak a térdkalácsában, óriási gladiator feje már a szélesebb utcákon is szédülni kezd, reggelenként mézeskalácscsal se lehet kicsalni belőle egy érthető emberi szót s legutóbb - Isten tudja, honnan vette ezt a gondolatot? - azzal az ujsággal jött haza, hogy a tagjait alighanem csontszú támadta meg, mely hamarosan a sirba viszi. Ebéd után azzal a kijelentéssel vette föl a felső kabátját, hogy meg se áll a Korányi tanár rendelőszobájáig.

- Korányi professzorhoz akarsz menni? - kérdeztem tőle megütődve.

- Ugy van.

- Gyermekeim, - mondtam valami megokolatlan szelidséggel, mely semmiképp se felelt meg benső indulataimnak - nem gondolod, hogy fölösleges a professzor, ha az ember egy orvost vett feleségül?

Kérdésem - furcsa, ugy-e? - annyira meglepte, mintha arról értesítettem volna, hogy csillagász vagy bányaigazgató van a házában. Egyszerűen elfelejtette, hogy orvos vagyok. De utóbb, ugy látszik, meggondolta magát; vállat vont, s rezignáltan így szólott:

- Jó, vizsgálj meg, ha kedved van hozzá!

Megvizsgáltam, mint akármelyik más betegemet; s te tudod, hogy valamicskét értek is a mesterségemhez. Az eredmény az volt, amit régen tudok; megmondtam, hogy nincs komoly baja, s ostobaság, ha ily aggodalmaskodva foglalkozik magával.

Látszólag belenyugodott a diagnózisomba, bár a komor arca ugyancsak nem mutatta, hogy kijelentésem valami szörnyüségesen imponált volna neki. Este azonban sugárzó arccal jött haza; délután volt Korányinál, s a híres professzor is biztosította róla, hogy egyelőre nincs mit félnie a haláltól.

- És Korányinak jobban elhitted, mint nekem? - kérdeztem tőle valami gyanus szelidséggel.

Kedveskedve megcirógatott.

- Drágám, - mondta mosolyogva - te egy édes és elbájoló asszony vagy, de Korányi tanár, mint orvos, mégis csak jobban imponál nekem. Ezért azonban nem szabad megharagudnod, mert biztosítlak róla, hogy jobban szeretlek, mint az egész orvosi egyetemem.

Érted? Ez a mamlasz megsértette bennem az orvost és azt hitte, hogy egy-két utszéli bókkal kiengesztel érte.

- Igazad van! - szóltam fejbólintva. - Mindenki ahhoz az orvoshoz menjen, akit valamennyi közt a legkülönbnek tart. Az ilyesmi bizalom kérdése.

Ráhagyta és vigan szivta a szivarját; az ostoba azt hitte, hogy minden rendben van ezzel a kijelentéssel. Szegény, ő nem ismeri az asszonyok és még hozzá: a diplomás asszonyok hiúságát. De ugyancsak nagyot nézett a buksi feje, mikor félórával ezután nyugodtan a hálószobám kilincsére tette a kezét, de a kilincs egyáltalában nem engedett a nyomásnak.

- Mi ez? - kiáltotta be hozzám csodálkozva.

- Csak az, drágám, hogy ezentul a dohányzód kanapéján fogsz aludni!

- Elment az eszed?

- Oh nem, csak azt akarom, hogy ne zavarjanak a pihenésemben, mert a betegeimnek holnap is szükségük lesz rám. Egyébként, ha társaságot akarsz, hát csöngesd föl Korányi professzort!

Mit mondjak neked? Az ál-vasgyuró félóráig dörömbölt az ajtómon, s tőle szinte szokatlan logikával szólított föl arra, hogy válasszam külön egyéniségemben az orvost az asszonytól, mert ő nem az orvost, hanem az asszonyt vette feleségül.

Te is csak asszony vagy, hát meg fogod érteni a kegyetlenségemet, gunyosan, sértő nevetéssel kiáltottam ki neki az ajtón keresztül:

- A libát és a csirkét fel tudom tranchirozni, de az egyéniségem feltranchirozásához nem értek. Ha az orvost megsértetted, hát az asszony se fog szerelmesen a nyakadba borulni! Most pedig jó éjszakát, mert aludni akarok!

Elment, miután ismer annyira, hogy a nyakam keményebb, mint egy kálvinista papé. Ma reggel találkoztunk az ebédlőben; oly elkeseredett arccal kente föl a vaját a kenyérére, mintha félóra mulva a vérpadra kellene lépnie. Később a műterembe ment és festeni kezdett; de nem a megkezdett képén dolgozott tovább, hanem egy egészen új témáját vette elő: egy fiatal boszorkányt festett, akit kegyetlenül a máglyára vetnek. Nem tudom, képzelődöm-e, de nekem úgy rémlik, a fiatal boszorkány feltűnően hasonlít rám.

Igy volt. És most - ötéves házasság után először - kutya-macska módjára élünk egymás mellett pompás kis lakásunkban. A vasgyuró hallgat, én pedig némán mosolygok, - de nem adok neki három napot és meg fog történni a csoda: az uram becsületszávára ki fogja jelenteni, hogy különb orvosnak tart Doyennél vagy Mecsnikovnál is. Doktor létemre nézek néha a tükörbe is és a tüköröm biztosít róla, hogy ez a szédelő az asszony kedvéért az orvostól is térdenállva fog bocsánatot kérni.

SÁRKÁNY ÉS A MŰÁRUS.

Sárkány, a Mátyás-korabeli *Királyválasztás* híres festője, karácsony reggelén arra ébredt, hogy az Andrásy-utat és a városligetet térdigérő hó borítja. Még a múlt estén az egész világnak kétségbeejtően fekete színe volt, - most a szentpétervári Wolskinprospekt farsangias képe fehérlett be a műterem ablakán. A szemközti lévő villák filigrán erkélyei csak alig látszottak a szitáló hó fátyolán át és Sárkány, némiképp hiányos reggeli öltözékében, eléggülten támaszkodott az olaszos kandallónak. Oly boldog volt, hogy megint hópelyheket, fehér téli tájakat lát-hat! A nyár érzékies heve többnyire untatta, de vére szinte lázasan keringett, amikor odakünn, a művészek városrészében, az első havas háztetőt megpillantotta.

- Teringettét, - mondta hátát a kandallónak támasztva, - engem ugyan ki nem csalnak innen a jövő hétig...

Kevergetni kezdte a festékeket, hogy a tavaszi kiállításra készülő genreképpen tovább dolgoz-zék, mikor odakünn egyszerre megnyomták a villamos csöngetyüt. Egy fehérszakállas, fagyos-kodó erdei gnóm állt a küszöbön, akiben csak nagy fáradsággal lehetett felismerni Wagner urat, a levélhordót. Wagner ur olyan volt, mint egy hóember, a csizmája félelmetesen ropogott, de azért jókedvűen nyújtogatott a művész felé egy világoskék, aranymonogrammos levelet.

- Szerelmes levél, jó kis levél, - mondta derülten, konfidensül.

A hóember ezzel tovább kocogott a Bajza-utcai hómezőkön, Sárkány pedig füttyörészve bontotta föl a világoskék levelet. Természetesen asszonyírás volt, de a szokott szerelmes sóhajtások helyett a következő sorok álltak benne.

„Mio caro cavaliere! Pont husz óraker - az olaszok azt hiszem így mondják az esti nyolcat - az utolsó csatt is be lesz gombolva a fehér selyemcipellőmön és Anitta be fogja önt bocsátani abba a szentélybe, ahol egy szegény női szív türelmetlenül várakozik önre. Ekkorra signor Lodovico is felcsatolja oldalára a görbe kardot és signor Misco is - azt hiszem így hívják olaszul a Miska kocsisunkat - ott lesz a kapu előtt a batárral. Ugy-e nem várat magára? Legyen pontos, mert különben meg fog haragudni

la vostra ardente

Chiara Paláthy.”

- Au! - mondta Sárkány kissé ijedten, mikor a bolondos levelet végigolvasta.

Chiara Paláthy urnót ugyanis voltaképp Paláthy Lajosnének (született Nógrády Klárának) hívták és signor Lodovico, a főntebbi görbe kard tulajdonosa, a mindennapi életben ötezer hold bánáti szántóföldön uraskodott. A kertáji nábob és egész családja szinte beteges szeretettel ragaszkodott a *Királyválasztás* mesteréhez. Sárkány, a nyári évad jó részében, a kertáji kastély tornyában lakott, hercegi fogatokon járt különböző vázlatai után és egy Jancsi nevű inassal szolgáltatta ki magát, akit ő, nagyuri bőkezűséggel, Hyacinthe-nak keresztelt. Mikor Paláthyék télire Budapestre jöttek, Sárkány ugyszólván minden este velük kódorgott s csak jóval éjfél után vált el tőlük a hoteljük kapujában. Közte és Paláthyiné közt tréfás szerelmi viszony állott fenn és Paláthy néha ezekkel a szavakkal hagyta őket magukra a színházi páholyban:

- Szedte-vedte piktorja, hadd mondja hát el, ami a szivén fekszik... Jól tudom, hogy a fülem hallatára ugy sem merné megvallani, hogy a feleségembe szerelmes...

Ahhoz, hogy valaki ebbe a szép szőke asszonyba szerelmes legyen, csakugyan nem kellett volna nagy virtus, de Sárkány még tréfából sem gondolt soha ilyen bolondságra. És most, hogy a kék levelet elolvasta, mégis ijedten állott meg a festőállványa előtt: hirtelen eszébe jutott, hogy husz forint az összes vagyona. Mit kezdjen az ember husz forinttal egy ilyen kalandos téli estén? Arról volt ugyanis szó, hogy Sárkány, olasz lovagnak öltözve, a Paláthyne oldalán vonul be a kaszinó nagy termébe, ahol fantasztikus jelmezbált rendeztek: a Mátyás király olaszos udvarát akarták feltámasztani a középkor ködéből. Sárkány, aki életében legalább kétezer bálon megfordult, jól tudta, hogy ez a pénzecske a hajnali órák jókedvében, nevetséges csekélység. A hátán hidegség futott át, mikor arra gondolt, hogy esetleg így kell majd szólania a szép asszonyhoz:

- Nem huzathatom el a nótáját, mert nincs több pénzem nyomorult három forintnál... A többit már kifizettem a főpincérnek...

- Au! - kiáltott föl mégegyszer, egy negyedórai türelmetlen töprengés után.

Aggódva nézett körül a műteremben, de a vázlatok, perzsa szőnyegek, csonka szobrok között ugyszólván alig volt valami pénzbeli érték. A novellahősöknek könnyű, - azok ilyenkor egyszerűen utnak indítják Jerome-ot s rövid uton kétezer louis d'ort kérnek kölcsön a mesebeli nagybácsitól, - de a szegény Sárkánynak nem volt mesebeli nagybácsija és a louis d'orokat is csak a francia ponyvairók regényeiből ismerte. Honnan kap az ember hirtelen ötven forintot? A művészkolónián talán összesen sem volt ez időtájt ennyi pénz - oly nagymérvű huszonnyolcadika volt, mint talán még soha - az uzsorások pedig kegyetlenül becsukták a kagylóikat az istenadta tehetségek előtt. Sárkány egy darabig regényes terveken törte a fejét, de végül dühösen verte lábával a félig szétrongyolódott perzsa szőnyeget.

- Hitvány Beer, - mormolta hangosan, - hazug vérszopója, te vagy mindennek az oka! Ha most itt lennél a kezem ügyében, minden irgalom nélkül megfojtanálak!

Beer ur a Sárkány műárusa volt, afféle vicinális Sedlmayer, aki reggel-este ott kóborolt a művészek atelier-jében. Az olasz lovagokat épp oly szívesen megvette, mint a mocsarakat és genreképeket, még pedig egészen tisztességes árért, de - hitelbe. A Beer ur pénzét csak igen kevés halandó látta, mert Beer ur csodálatos mesékkal szokta, kárpótolni a pénzről álmodozó művészeket. Hol a milliomos angol várta - a milliomos angol mindig a legközelebbi vonattal érkezett meg - hol váratlanul elégett az a ruhás szekrény, amelyben az ezresbankóit tartotta. A piktorok néha fölöttébb dühösek voltak rá, de általában nem igen tudtak rá haragudni, mert Beer ur volt az egész földkerekség legnagyobb és leggeniálisabb hazudója. Azt lehet mondani, hogy fanatizmussal hazudott és a jólelkű bohémek inkább csodálkozva tekintettek föl rá, semmint komolyan megharagudtak volna. De Sárkány, akire most rettentő sullyal nehezedett a becsületes szegénység, feldühödve csapott az asztalra.

- Mi akadályoz meg abban, hogy otthon ne fojtsam meg Beer urat? - kiáltotta magánkívül. - Ha meg nem adja azt az ötszáz forintot, amit mára ígért, akkor hitemre az összes kiskoru Beerek bekerülnek a budapesti árvaházba...

Sárkány ezzel fejébe csapta a puha kalapot, nyakig begombolta a téli kabátját és nekiindult a dühöngő télviharnak. És míg az Andrassy-ut felé kifordult, szigoruan ezt mormolta magában:

- Ha most is hazudni fog, megfojtom...

* * *

- Itthon van a gazdád, hé? - szólott kissé népiesen ahhoz a cselédleányhoz, aki a konyhában a kávésedényt mosogatta.

- Igenis, a nagyságos ur odabenn van.

- Az én pénzemért ugyan nem lesz többé nagyságos ur! - kiáltotta a felbőszült Sárkány és mérgesen benyitott a szobába.

Az ablakban egy pápaszemes emberke állott, aki egy vállára vetett téli nadrággal komolyan azon igyekezett, hogy egy vékony tü fokába cernát fűzzön. A pápaszemes ember, megpillantván a művészt, lázasan lecsapta a téli nadrágot.

- Egek, álmodom-e vagy ébren vagyok? - deklamálta szabadon a klasszikusokból. Gyorsan theát, szorbetet, kávé, - mindent, amit csak terem a nagy szultán birodalma. Szegény házamban még nem volt ilyen ünnep, mint ma, mikor a magyar Alma Tadémát a hajlékomban tisztelhetem... Hé, ahányan vagytok, annyifelé fussatok...

Beer ur maga is magánkívül futott föl s alá a szobában, de Sárkány legendás hidegséggel állt a bibliai zürzavarban.

- Hagyja a szorbetet, a theát - mondta félelmetes lassusággal - és ne bántsa a nagy szultán birodalmát. Itt egészen más dologról van szó; arról az egyetlen egy dologról: kifizeti-e most azt az ötszáz pengőt, amit tegnap estére megígért?...

Beer ur megbotránkozva emelte ég felé karjait.

- Hogy kifizetem-e? Mutasson nekem egy Beert a világtörténetben, aki nem tartotta be, amit valakinek megígért! A Beerek meghalnak, sőt kerékbe töretik magukat, - de ígéretüket még a vérpadon is megtartják...

- Hát kifizeti?

- Tiltakozom még az ellen is, hogy ilyen kérdést intézzen hozzám.

- Lássuk hát!

Beer hercegi gráciával nyújtott át vendégének egy Wekerle-kubát, helyet mutatott neki az egyik nádszéken, majd könnyedén így szólott:

- A pénz hiánytalanul megvan, vagyis - ami egyre megy - annyi, mintha itt volna a zsebünkben. Mindössze egy negyedóráról van szó, ez az idő még talán Önnek sem sok, ugy-e, vén kujan? Mire ezt a szivólát végigszivta, itt lesz a Tárnoky gróf komornyikja...

- A zászlós urról beszél? - kérdezte Sárkány elámulva.

- Ugy van, róla, a király ő felsége főkocsimesteréről... Kétezer forintot fog ideküldeni a komornyikjával, mert éppen ennyi az a pénz, amivel ő excellenciáját kisegitettem...

- Ön kisegítette Tárnoky grófot? - szólott a festő megdöbbenve.

- Tegnap délután történt - folytatta Beer ur fesztelenül -, hogy éppen az Ön műterme felé haladtam, zsebemben a kétezer forinttal. Az Andrassy-uti körönd előtt nagy csoportosulás állta el az utamat: Tárnoky gróf mérgesen hadonázott egy csoport rendőr és fiakkerkocsis között. Hiszen olvashatta a reggeli lapokban: a kegyelmes urtól, mikor a ligetből befelé jött, egy csirkefogó ellopta a pénzes erszényét. A bugyellárisában huszezer forint volt s a gróf épp dühösen panaszkolta a rendőrnek a súlyos balesetet, mikor engem a gyalogjárón megpillantott. Izgatottan magához intett - hiszen ön tudja, hogy évek óta összeköttetésben állok vele - s bizalmasan így szólott hozzám:

- Beer, tudna-e nekem szerezni tíz perc alatt háromezer forintot?

- Mire kell az a kegyelmes urnak?

- Valakinek - magunk közt szólva, asszonyról van szó - ma esti hat órára ígértem, hogy a háromezer pengőt átadom neki. A bankomat most már becsukták, az ismerőseimet pedig aligha találok meg tíz perc alatt. Az illető hölgy 6 óra 40 perckor a Riviérára utazik, ha tehát a pénz nincs a zsebemben egy negyedóra múlva, nem tarthatom meg a férfias becsületszavamat...

- Kegyelmes ur, sugtam előzékenyen, ha egyelőre megelégedhetik kétezer forinttal, annyi éppen itt van a belső zsebemben...

- Kétezer forint is jobb, mint a semmi. Adja hát gyorsan a kétezer forintot...

- Áadtam neki a pénzemet és a gróf hálásan kezet szorított velem. Ön nem így tett volna a helyemben? Igaz, hogy az Ön pénzt adtam kölcsön, de Ön is csak gavallér, mint én... Elvégre olyan embernek adtuk, akinél ezerszer ennyi is föltétlenül biztos. Huszonnégy óra nem a világ, - addig mindaketten elvárhatunk...

- Beer! - szólott a festő meghatottan -, Ön most úgy hazudott, mint a vízfolyás. Ha ebből a históriából egy betű igaz, rögtön levágatom a fejemet...

- Vén gyermek - mondta Beer ur fölényel -, az Isten őrizze attól, hogy a szaván fogják...

- De ez különben egészen mindegy, - folytatta Sárkány kegyetlenül. - Bánom is én Tárnoky grófot meg a kétezer pengőt, - ha az ötszáz forintomat nem adja át husz perc alatt, úgy megfojtom, mint egy egeret...

- Jó, jó, csak fojtson meg... Bár a főnyereményem lenne oly biztos, mint hogy az ötszáz forintját megkapja...

Sárkány kitétte az óráját s türelmetlenül dobolni kezdett a ballábával, Beer pedig nyugodtan tovább bajlódott a tüvel és a cérnával. Utóbb varrni kezdte a vihartépett öltönydarabot és a pápaszemén át sunyi pillantásokat vetett az ideges művészre.

- Tudja-e - mondta később megindultan -, hogy a mai nap a legszomorubb az életemben? Ma van épp huszonhat esztendeje, hogy a kolera a szegény feleségemtől megfosztott...

- Szélhámós - szólott Sárkány megvetéssel -, hiszen sohasem volt felesége...

- Nem volt? Itt őrzöm most is a házassági levelünket, azaz nem... hiszen az is elégett, mikor a fehérműs szekrényem kigyuladt. De aki akarja, bármikor megnézheti a sajószentkovácsi anyakönyvet... - A szegény asszony egy őszi estén ágyának dőlt és ötvenkét óra múlva el is hantoltuk a kerepesi temetőben. A másfél éves kis árvám tovább játszott a bábuival, - mintha nem is az anyai sziv porladt volna odakünn a rög alatt... Ennek épp huszonhat éve, jó uram, s még eddig nem virradt rám olyan forduló, amikor koszorut ne tettem volna a sirhalmára... Most vagyok legelső ízben megakadva, mert a kegyelmes urnak az utolsó krajcáromat is odaadtam. Ha a pénzt nem kapom meg estélig, a mai napon aligha lesz már koszorú a legjobb anya és a legjobb feleség sirhalmán...

Beer ekkor egy könnyet morzsolt szét a szempilláján és ez a könny a torkába fojtotta Sárkány-nak azt a gorombaságát, amit épp mondani készült. Zavartan babrált hát a zsebkendőjével és most már halkabban suttopta:

- Gazember!

Beer utóbb kiköpte szájából a cérnát és melancholikusán fordult a festő felé.

- Van pénze? - kérdezte lágyan, szenvedően.

- Nekem? - ordította Sárkány megbotránkozva...

- Igen, Önnek... Holnapig... kora reggelig, amíg a kegyelmes urhoz elmehetek... Délben ott lesz a pénz a lakásán, az is, meg az ötszáz forint is, amivel tegnap óta tartozom... Ha kisegít valamivel, nemcsak velem tesz jót, hanem a meghalt, jó lélek iránt is tiszteletet és kegyeletet tanusít...

- Ember, én adjak Önnek pénzt? - harsogta Sárkány megdöbbenve.

- És miért ne adna voltaképp? Mindössze egyetlen napról van szó, - és az évforduló éjjelén nem állna jeltelenül szegény Ilonkám nyugóhelye...

Beer ur szeméhez emelte a zsebkendőjét és görcsös, fuldokló zokogásba tört ki. Oly szivertépően zokogott, hogy Sárkány - aki egy percig arra gondolt, hogy arcul üti - önkéntelenül is a belső zsebe felé nyult, ahol a husz forintját őrizte. Egy darabig megütődve nézett maga elé, de aztán haragosan az asztalra dobta a husz forintot.

- Ugyan ne sirjon - mondta sötéten -, ki látta, hogy egy felnőtt ember pityereg? Itt a husz forint, vegyen rajt egy tisztességes koszorut...

Beer ur sikertelen kísérleteket tett arra, hogy Sárkánynak kezet csókoljon és megtörve dadogta:

- Ő látja ott fenn... ő sohasem fogja elfelejteni Önnek... Nem az élővel tett jót, hanem a sirban nyugó halottal...

Sárkány nagyot káromkodott és sietve távozott a Beer ur lakásából. Mig a lépcsőn lefelé haladt, ezt dörögte:

- Ahelyett, hogy a tartozását kifizette volna, még az utolsó husz forintomat is kicsalta. Most már aztán igazán elviheti az ördög a jelmezbált.

GÄRTNERIUS MESTER A KIRÁLY ELŐTT.

I.

XIX. Tivadarral, a hatalmas schwarzwaldi uralkodóval egy napon különös baleset történt; a fejedelem bolondul beleszeretett Elfrida hercegnőbe, a skót király másodszülött leányába. Emberi bölcsesség szerint fölöttébb könnyű lett volna az érdekes kis szerelmi kaland megoldása; XIX. Tivadar öt ország fölött uralkodott, kincsháza hetedhét országon híres volt, ellenben Elfrida hercegnő, bármilyen filigrán és bájos is lett volna különben, aligha számíthatott különb férjre egy szegény, incifinci hercegecskénél. Az emberi bölcsesség azonban fölöttébb véges, óh, barátságos olvasóim; mert Elfrida hercegnő, ahelyett, hogy tuláradó szívvvel borult volna a hatalmas uralkodó keblére, unottan így szólott, mikor királyi atyja a nagy szerencsét közölte véle:

- Kell is nekem a koronája meg a birodalma... Ird meg neki, óh felséges atyám, hogy kikoszorozom...

A skót király, aki már is büszke volt arra, hogy a schwarzwaldi uralkodót a vejének nevezheti, elszörnyedve rázta meg ősz fejét.

- Nem kell neked, azt mondom... De hiszen ez lehetetlen, százszor is lehetetlen... Ő, aki öt ország ura...

- Én miattam száz ország ura is lehet, - mondta Elfrida hercegnő dacosan, - de hogy az én uram nem lesz, azt fogadom...

- És miért nem?

- Tudom is én... Nem lesz, mert nem akarom, és ezzel punktum. Inkább még ma este bevonulok az Orsolya-szüzek zárdájába...

Mit lehetett tenni ilyen szomorú körülmények között? Elfrida hercegnőt félkosztra fogták, huszon-négy órára bezárták a királyi palota könyvtárszobájába, de a dacos kis hercegnőt, mikor másnap délben megint kibocsátották, akaratosan toppantott egyet a selyemcipellőjével és makacsul így szólott:

- Inkább ma este apáca leszek, de nem megyek hozzá feleségül...

A skót király tehát föltette a pápaszemét, reggeltől estig bezárkózott az írószobájába és sajátkezüleg megfogalmazta azt a levelet, amelyet a schwarzwaldi uralkodóhoz intézett. A levélben kétségbeesve tudatta felséges barátjával, hogy a politikai viszonyok súlyos bonyodalmakkal terhesek, a horizonton nehéz fellegek usznak, a kis leánya pedig egy makacs kis perszóna, akit kenyéren és vizen fog tartani egy teljes éven keresztül... „Ez azonban ne riassa vissza Felségedet - írta bubánatos episztolája végén - mert az efajta siheder leányok szeszélye nem több a levegőben uszó pókhálónál...”

Az is lehet, hogy mire a hold megujul, már szerelmesen oda fog simulni a felséged viharedzett kebelére...

II.

A schwarzwaldi uralkodó, meglátván a skót király pecsétjét, nyájasan így szólott az iródiákjához:

- Hiv szolgám, olvassad csak el fenszóval: mit közöl velünk a mi felséges barátunk?

Az iródiák felolvasta a levelet, s ekkor különös meglepetés érte; a király nagyot csapott az asztalra, s magától kikelve ordította:

- Nyomorult szolga, hát nem átallod, hogy ilyen gyalázatos üzenetet közvetítesz?... Rögtön be kell csukni a pernahajdert a flóriántéri vaskalitikába...

A szegény iródiákat elcipeltek a poroszlók, de ez a kegyetlenség nem igen segített a szegény fejedelem baján; XIX. Tivadar sápadtan járt föl s alá a királyi park fái alatt, s az olasz költők szonettjeit és ritornelljeit szavalgatta. Mert a szerelmes király, óh barátságos olvasóim, semmivel se különb a szerelmes pásztornál; és XIX. Tivadar, mikor estéknént fényes termében nyugovóra tért, szívesen cserélt volna a legutolsó apróddal, akit a kedvese meghallgatott. Sápadt, fogyott a szerencsétlen fejedelem, Schoennichen, az udvari szakács hiába készítette számára a legkivánatosabb nyalánkságokat és Joannes rhetor, az udvari könyvtáros, hiába olvasta föl neki a legpompásabb regényeket. XIX. Tivadar nem evett és nem ivott és mikor a regényben a szerelmesek megkapták egymást, kétségbeesve így sóhajtott föl:

- Mit ér, ha ezek a papiremberek boldogok lesznek, mikor magam meg elsorvadok a bubánattól?!

Addig busult, addig sorvadozott a szerelmes király, míg végre Aloyzia Amáliának, az özvegy anyakirálynőnek is feltűnt fejedelmi fia bánata. Az ősz hercegnő aggódva kereste föl a királyt az udvari parkban, ahol XIX. Tivadar napestig a lehulló faleveleket nézegette.

- Mi bajod, büszkeségem? - kérdezte tőle az anyakirálynő gyöngéden.

XIX. Tivadar ekkor keserves könyvekbe tört ki, anyja keblére borult, mint valaha a schwarzwaldi kastélyban szokta és elkeseredve így szólott:

- Szerelmes vagyok, mint egy tejfölösszáju siheder - és meg fogok halni bánatomban, ha a jó Isten meg nem könyörül rajtam...

- Talán valami polgárlányba vagy szerelmes, szegény fiam? - kérdezte Aloyzia Amália szánokozva.

- Óh, ha csak az volna... De akit szeretek, maga is egy király lánya...

Az anyakirályné büszkén emelte föl még mindig érdekes, ősz fejét.

- Nos tehát? Ha szereted, miért nem veszed feleségül?

- Mert kikoszarozott, óh felséges anyám, - szólott XIX. Tivadar meggörnyedve.

Aloyzia Amália megbotránkozva nézett az ég felé, mintha a haragos Isten villámát kérné le az akaratos fruskára... Aztán maga is elcsüggedve suttozta:

- Pedig te vagy a legszebb, a legjobb, a legdélcegebb férfi az egész kerek világon...

XIX. Tivadar belekarolt az édes anyjába, s míg a hervadó park magányos utjait járták, gyáván gögicsélni kezdett, mint a gyermek, akit mestere a sarokba állított:

- Ha tudnád, felséges anyám, hogy mennyire szeretem!... Annyira tele van a szívem, hogy szinte szégyellek az emberek közé menni... Sem álmodok, sem nappalom három hónap óta...

- És miért nem szeret az a kis zöldség? - kérdezte az anyakirálynő elgondolkodva.

- Hiszen, ha azt tudnám!... De nincs senki, senki, aki az igazat megmondaná...

Az anyakirálynő hosszabb ideig vizsgálta az eget, melyen már halvány csillagocskák bujtak ki, aztán szeretettel megsimogatta a király selyemszőke hajfürtjeit.

- Nekem te a legszebb és legjobb vagy az egész világon... De lehet, hogy csak az anyai szem lát ilyenek... Meg kell tehát kérdezned másoktól, mi lehet benned olyan kitevő, miért a makacs kis fruska kosarat adott?...

XIX. Tivadar bevonult a tróntermébe, behivatta Hoys-Hopp grófot, az udvarmesterét és harsányan így szólott a rövidlátó udvari méltósághoz:

- Egy-kettő, járd végig a királyi palotát - és csődítsd ide haladék nélkül az udvartartást... Hátha akad köztük egy becsületes ember, aki az igazat megmondja...

Hoys-Hopp gróf alázatosan elsomfordált s pár perc múlva - mialatt XIX. Tivadar édes anyjával együtt helyet foglalt az aranyos trónszéken - egymásután megjelentek az udvari notabilitások: Hoys-Hopp gróf, az udvarmester, Lázsiás herceg, az udvarnagy, báró Gránát, az udvari fogatok gondozója, Kanonenstein lovag, a schwarzwaldi hadsereg fővezére, Schoennichen, az udvari szakács és Joannes rhetor, az udvari könyvtáros. XIX. Tivadar végignézett a hajlongó urakon és elszántan közelébb intette magához Hoys-Hopp grófot, az udvarmestert.

- Hiv szolgám, - szólott nyájasan, - mondjad csak meg: mi a te véleményed királyi urad férfias szépségéről?...

Hoys-Hopp gróf alázatosan meghajolt és a bámulat őszinte hangján suttopta:

- Felséged a legszebb férfi, akit életemben láttam...

A király intett, hogy távozzanak, s tekintetével Lázsiás herceghez fordult, a selyembe öltözött udvarnagyhoz:

- Mondjad meg igaz lelkedre: szerethetnek-e engem magamért az asszonyi népek?

A herceg homloka a földet érintette.

- Oh, Felség, mily kérdés!... Ha Felséged csak egyszerű földmives lenne, száz világszép hercegnő törné magát egyetlen csókjáért...

Lázsiás herceg kétrét hajolva elvonult, utat engedve báró Gránátnak, aki a világért föl nem vette volna a szemét a király selyemszalagos cipellőjéről.

- Jó báróm, - mondta XIX. Tivadar esengve, - mit gondolsz: van-e bennem valamely erény, ami királyi palástom alól is kitűnik?

- Az erények tündöklő mintája vagy! - deklamálta Gránát báró páthosszal...

Kanonenstein lovag, aki a nyers szókimondás hírében állott, dobogó léptekkel váltotta föl a trónus előtt a távozó főlovászmestert.

- Te egyenes és őszinte karakter vagy, - szólott a fejedelem a hadvezérhez. - Mondjad hát meg nyersen és cifrázgatás nélkül: Mit tartasz a bátorságomról és az energiámról?...

Kanonenstein lovag szívére szoritotta a kezét.

- Ha Felséged a Themistokles korában élt volna, - szólott érces hangon - ugy ama görög harcos aligha kerül a világtörténelembe...

A hadvezér is elvonult a többiek után és Schoennichen, az udvari konyhák ura, lépett szepegve a trón elé.

- Kis Schoennichen, mi a véleményed az izlésemről? - kérdezte XIX. Tivadar fürkészsze.

- Óh, Felség, - sipitozta a kicsiny szakácmester, - két nap, két éjjel kéne beszélnem, csakhogy a Felséged izlését leírjam...

A király idegesen tovább küldte a vékonypénzü konyhai diplomatát, s kegyesen intett Joannes rhetor felé, aki kerek ötven évet töltött el könyvei és thékái között.

- Tudós férfiu, - mondta a szerelmes király, - te bizonyára az igazat fogod beszélni, hiszen hosszú életednek majdnem a háromnegyed részét azzal töltötted, hogy egy csomag tarokk-kártyát pingálj... A világi hiuság nem igen ronthatott meg, mert te ugyszólván nem ismered az embereket... Mondjad hát meg igazán, a hited szerint: hogy állok én a művészettel és a tudományokkal?

Joannes rhetor jó darabig a körmeit nézte, (mintha onnan olvasná le a feleletet) aztán mélységes meggyőződéssel dörmögte:

- Annyit tudsz, mint a hirneves Galenus, aki állítólag mindazokat tudta, amik valaha az ég és a föld között történtek...

XIX. Tivadar boszusan ütött a kardjára, keze egy mozdulatával elbocsátotta az alázatos udvarlót, szemét könyek borították el, majd így szólott a hallgató anyakirálynőhöz:

- Alávaló hizelgők egytől-egyig! Csak azt lessem, míg ezek az igazat megmondják...

A szegény király visszavonult termeibe, míg felséges anyja tanácstalanul járt föl-alá, hogy a fia sebére orvosságot találjon. De hiába volt minden töprengése és bubánata, hiába a könyörgés, amit az ország bölcseihez és tudósaihoz intézett, XIX. Tivadar talán elsorvadt volna bánatában, ha egy nap - már tél volt és hó borította a székváros háztetőit - egy kopott, sasorru öreg ember nem jelentkezik Hoys-Hopp grófnál, az udvarmesternél.

- Mit kíván ön, öreg salabakter? - kérdezte az előkelő Hoys-Hopp gróf, aki a szegény emberekkel nem igen szokott udvariaskodni.

A jött-ment vendég nem felelt mindjárt az udvarmester kérdésére, hanem előbb mereven a szeme közé nézett.

- Igaz, hogy a király szerelmes? - kérdezte aztán valami különös ridegséggel.

- Igaz.

- És az is való, hogy az imádottjától kosarat kapott?

- Ugy van.

- És még most sem tudja, hogy miért kapta a kosarat?

- Még most sem.

- Akkor egy-kettő, ne habozz, hanem vezess hozzá!...

Hoys-Hopp gróf föltette a pápaszemét és gögösen végignézte a kopott tolakodó öreget.

- Hozzá? Téged? Ebben a ruhában? Még a folyosóra se vezethetlek így, nemhogy a Felséges ur termeibe...

A vén peregrinus ekkor csodamódra fölegyenesedett, szeme csillogott, kezével parancsolva mutatott a palota belseje felé - aztán harsányan így szólott az udvarmesterhez:

- Tudd meg, hogy Joannes Franciscus Balthasarius Gärtneriussal beszélsz, a világ legelső alkhimistájával... És ha szegény urad bajára valaki a gyógyító flastromot ismeri, az a valaki bizonyosan én vagyok...

Hoys-Hopp gróf ijedten meghajolt és habozás nélkül elvezette a titokzatos idegent a király legbelső termeibe. XIX. Tivadar éppen kétezredszer olvasta végig a skót király levelét, mikor az udvarmester alázatosan belépett hozzá.

- Felséges ur, - mondta Hoys-Hopp gróf félénken, - az ajtóban egy öreg ember várakozik, aki azt állítja, hogy be tudná gyógyítani a szived sebét...

- Az én sebemet csak a halál tudja begyógyítani, szólott XIX. Tivadar szomorúan, de azért bágyadtan intett Hoys-Hopp grófnak, hogy vezesse be hozzá az ismeretlen orvosdokort...

Az udvarmester széttárta a szárnyasajtókat és a következő percben a király előtt állt az ősz Gärtnerius mester, az alkhimisták királya, aki a madarakkal úgy beszélt, mint az emberekkel, akószám készítette a „prima matéria”-t, mely az életet meghosszabbítja és tetszése szerint aranyat és gyémántot csinált az értéktelen kovakőből. A tudós mester meg se hajolt a király előtt, hanem egyszerűen közelébb lépett a trónszékhez, miközben ráncos homlokát a tenyerével végigsimította.

- Azt hallom, hogy még most sem ismered az okokat, - mondta szárazon, közömbösen - amelyek a királykisasszonyt arra készítették, hogy téged kikosarazzon...

A király szomorúan rázta meg a fejét, s a kezével kétségbeesve intett.

- A királykisasszony is csak olyan asszony, mint a többi... És hol az a bölcseségben megöszült halandó, aki egy makacs fruska lelkébe látna?...

Gärtnerius mester fölemelte a kezét, mintha a hatalmas királynak csöndet intene és hidegen így folytatta:

- Mindent megtudnál, ha a más szemével nézhetnél királyi személyedre... Az igazi ok örökké rejtve marad előtted, mert senki sincs, aki az igazat megmondaná... Én tehát készítettem számodra valamit, ami még a bajodon segíthetne...

- És mit készítettél? - kérdezte XIX. Tivadar kipirulva.

- Egy pápaszemet.

A király csüggedten bocsátotta le a karját és csalódva suttozta:

- Egy pápaszemet? Mit segíthet egy pápaszem a bajomon?

Gärtnerius mester most egészen a király füléhez hajolt, mintha attól félne, hogy meghallja valaki, amit a fejedelemnek mondani fog. Aztán rejtelmes, fojtott hangon így szólott:

- Ez a pápaszem nem olyan üvegből készült, mint a többi, mert van egy tulajdonsága, ami egy egész kincsháznál többet ér... Aki fölteszi, az nem a világot látja benne, hanem önmagát, a többi világ szemével.

- Nem értem, - dadogta XIX. Tivadar halaványan.

- A pápaszem, - folytatta a vén alkhimista, - arra való, hogy mindenki a saját értékét megismerje általa... Mert miképp a saját hangját senkisé is hallja igazán, a saját személyét is mindenki másnak látja, mint amilyen... De aki a csodapápaszemet az orrára biggyeszti, úgy látja magát, mintha idegen embert látna... Felséged tehát az Elfrida hercegnő szemével vethet magára egy pillantást...

A király arcát egyszerre égő pirosság öntötte el, tagjai remegtek az izgatottságtól és a türelmetlenség emésztő lázával kiáltotta a tudós Gärtnerius mesternek:

- Hol a pápaszem?

Az alkhimista aranyos tokot vett ki a tógája zsebéből, óvatosan fölnyitotta a kulccsal elzárt lakatot s egy fényesre csiszolt, drágamivű pápaszemet szedett elő a selyemmel bélelt skatulyácskából. A király gyermek módjára kapott utána, de mielőtt a csodálatos pápaszemet az orrára illesztette volna, így szólott a szolgálattévő kamaráshoz:

- Küldjed be azonnal az egész udvart...

Gärtnerius mester félreállt a kárpit mögé, onnan nézve, amint a legfőbb udvari méltóságok egymásután bevonultak a trónterembe; Hoys-Hopp gróf, Lázsiás herceg, báró Gránát, Kanonenstein lovag, Schoennichen, a szakács és Joannes rhetor, az udvari könyvtáros. Mikor mindannyian együtt voltak, XIX. Tivadar odaintette őket a trón köré és - ekkor egyszerre föltette az orrára a Gärtnerius mester csodatévő pápaszemét...

...Álom volt-e, ami most egyszerre játszott vele? A király úgy érezte, hogy valami láthatatlan erő leemeli az aranyos trónszékről s odahelyezi a hajlongó udvaroncok közé, akik mindnyájan hódolattal nézik őt. A király egy pillantást vetett a trónusra, s ime: saját magát látta ott hermelines palástjában, fején a nehéz koronával, a fekete csatornákkal, melyeket omló könyei ástak... XIX. Tivadar kíváncsi pillantást vetett önmagára - és majdnem elszédült ijedtében! Mi ez? Hát csakugyan ő lenne ott, ő, a hatalmas fejedelem, a pityergő szerelmes álorcájában? A király megborzadt a látványtól, s míg a többivel együtt ő is a földig hajolt, ekkép szólott, majdnem dideregve a felindulástól:

- Ezt a koronás, gyöngé, tehetetlen gyermeket szeretné Elfrida hercegnő? Ezt a pulyát, ezt a gyávát, ezt a siránkozót? Van jó dolga, hogy egy igazi férfi után vágyakozzék, ne az ilyen könyekben uszó báb után...

Egyszerre dühös harag fogta el, ledobta orráról a pápaszemet (a kristály ezer darabra törött szét) és rekedten, magánkívül kiáltotta:

- Elő azzal a nyomorulttal, aki ezt a hitvány pápaszemet készítette!... Százszoros halált érdemel az istentelen, aki a királyt ilyen gyöngének, ilyen nyám-nyámnak tünteti föl...

A poroszlók most előcipelték Gärtnerius mestert, aki csodálkozva így szólott:

- Engem okolsz, engem hibáztatsz a pápaszemért? Nem én tüntettelek föl ilyennek, hanem csakugyan ilyen vagy...

- De még akkor se szabad megmutatnod, hogy ilyen vagyok! - kiáltotta magán kívül a király.

Leugrott a trónusról, selyemcipellőjével összetaposta a pápaszem széttört darabjait, aztán haragtól remegve ordította:

- Azonnal a vérpadra viszitek a nyomorultat, aki a királylyal ilyen gyalázatos játékot üzött... És félóra múlva okvetlen hallani akarom, hogy a fejét elválasztottátok a törzsétől...

- Az igazságot ölöd meg! - szólott mosolyogva Gärtnerius mester.

- Veszszén veled együtt az igazság! - kiáltotta könyörtelenül a fejedelem...

*

Gärtnerius mester fejevételéről sokat beszéltek az országban és így történt, hogy a kegyetlen ítélet híre a skót király udvarába is elhatolt. És mivel a posta még akkor lassabban járt valamivel, mint manapság, csak kerek három hét múlva ért el Schwarzwaldenbe az az udvari futár, akit Elfrida hercegnő a hír vétele után egy kicsiny levélkével utnak indított.

A levélben ez állott:

„Most hallom, hogy Felséged a vérpadra küldte azt a merész fickót, aki fejedelmi személyét kisebbitette. Végre tehát egy férfias cselekedet, holott mindeddig még hinni se reméltem, hogy a puha, akaratnélkül való gyermekben, aki remegve a kezem után esengett, valamikor az igazi férfi föltámadjon. A siránkozó kérőnek nemmel válaszoltam, az erős férfinek ezt kiáltom: Jőjj mielőbb, hogy ajkadat ezer csókkal illethesse

a te kicsiny, szerelmes

Elfridád.”

Hogy XIX. Tivadar azonnal utra kelt, azt talán fölösleges is elmesélnem. Négy hét *mulva* megtartották a lakodalmat, s a király csakhamar hazahozta az ő szerető és szépséges feleségét. És amíg ők, rózsairatos tavaszi estéken, szerelmesen csókolóztak a királyi palota bástyaablakában, a Gärtnerius mester fejetlen törzse lassan porladt az utszéli árokban, ahova a hóhérlégények elföldelték.

A FRANCIA BABA FIACSKÁJA.

A kis diákokat valami láthatatlan kapocs köti össze széles az országban. Mikor Szedenich főtisztelendő urat egy szeptemberi napon Veszprémbe helyezték át a nyitrai rendházból, a gimnázium környékén megdöbbentő hírek keltek szárnyra az új professzor kegyetlenségéről. Honnan tudták a Szedenich tanár ur viselt dolgait? Nyitrai fiú sohase kerül a veszprémi gimnáziumba és talán évtizedek is eltelnek, amíg egy felföldi ember a dunántúli hegyek közé elvetődik. És mégis minden kis diák szívébe félelem és aggodás költözött, mikor a Szedenich tanár ur neve augusztus végén megjelent a piarista rendház kapuján. A piacon, ahol a diákok naphosszat csereberéltek a régi iskolai könyvekkel, az ötödösztályosok halaványan és megilletődve tárgyalták az új tanár életrajzát. Kollár Félix érdeklődő csoport közepette mesélte, hogy Szedenich főtisztelendő ur Nyitrán huszonhárom fiút buktatott meg az ötödikben az algebrából. „Vérengző tigris - mondta szomorúan - aki egyetlen hibáért szekundát ír”. És mivel az algebra amúgy is minden kis diák mumusa, a piaci cserebere fölé a sötét félelem komor árnyékai borultak...

A mende-monda nem bizonyult túlzottnak, mert Szedenich tanár ur, mikor osztályában legelőször megjelent, csakugyan úgy viselkedett, ahogy a fáma beszélte. Negyvenéves férfiú volt, arca szederjes a mindennapi borotválkozástól, keskeny ajkát az aszkéták keserű vonása szegélyezte. Kopott, zöld reverendát viselt és mikor noteszéből a neveket fölolvasta, szuró kegyetlenséggel nézte végig a fölálló diákokat. Tizenkét évig volt a nyitrai rendházban és így kissé megérezett kiejtésén a tótos felföldi dialektus.

- Áki nálám nem tanul - mondta valami megdöbbentő mosollyal -, az egy hét múlva akár ki is márádhát az iskolából...

A diákok, akik tavaly a szelid Szalay főtisztelendő ur vezetése mellett járták végig a negyedik osztályt, fogvacogva távoztak az iskolából. És a többi osztály, ahol Szedenich tanár ur ebben az évben nem tanított, kárörvendő pillantásokat vetett tizenegy óra után a szegény, megszonyolódott ötödik osztályra...

Még az első hetekben történt, szeptember végén, Szedenich főtisztelendő ur épp az arányszámítás magyarázta s óra végén, kevéssel a csöngetés előtt, halálos csöndben nézte végig a noteszét, hogy egy diákot kiszólitson. Mindenki dideregve ült a helyén, attól félve, hogy a sors az ő nevét jelöli ki s a megkönnyebbülés hangos moraja hallatszott, mikor a tanár egyszerre így szólott:

- Kolnay György!

Egy sápadt, rövidnadrágos fiúcska lépett ki a tábla mellé, afféle kényeztetett urigyerek, aki még tizenöt éves korában is hosszú harisnyában jártnak. A fiú, aki csattos lakkcipőt, hófehér kezelt viselt, behunyta szemmel állott meg a kegyetlen tanár színe előtt.

- Kolnay György - szólott Szedenich főtisztelendő ur -, Kolnay György, maga most szépen el fogja ismételni...

Itt azonban érthetetlen dolog történt; Szedenich főtisztelendő ur hirtelen megállott, szuró pillantását a sápadt gyerekre szögezte s a megdöbbenés látható jeleivel dadogta:

- El fogja ismételni... el fogja ismételni... szépen el fogja...

Gyorsan végigsétált a katedra előtt s miközben az osztályban halálos csönd támadt, egyszerre csak egészen odalépett a nyárfalevél módjára remegő György mellé.

- Hogy hívják az édesatyját? - kérdezte a gyermektől és selymes haját gyöngéden végigsimitotta.

György most majdnem hangtalanul susogta:

- Kolnay Károlynak...

- És micsoda az édesatyja?

- Törvényszéki bíró, főtisztelendő ur...

Szedenich tanár ur még egyszer föl meg alá sétált a tábla előtt s egyszerre csak a megindulás melegsége öntötte el borostás ábrázatát.

- Kolnay, - mondta lágyan, majdnem mosolyogva (és a föld nem reszketett meg az örömtől, hogy Szedenich tanár ur mosolyog) Kolnay... fiacskám... mondjad csak meg (egyszerre tegezni kezdte a gyermeket) nem Haller, a Sédmalom molnára volt-e a te anyai részről való nagyapád?...

György bámulva nézett a félelmetes tanárra s kipirulva bólogatott:

- Igenis... Haller molnár volt az én nagyapám... Haller Mihály, a negyedik malomban...

A kurátor eközben erősen megrántotta odakünn a nagyhangú secundus csöngetőt, mire Szedenich tanár ur még egyszer megsimogatta a gyermek rózsás arcát (most már rózsás volt az örömtől) és nyájasan így szólott hozzá:

- Csak tanulj fiacskám... szorgalmasan tanulj... és jöjj föl hozzám holnap délután öt óra után...

Ötvenhat diák diadalordítása közt haladt lefelé a kis Kolnay György a várhegy bástyáin... Mi fogta el egyszerre a vérszomjas professzort? Miért cirógatta meg ily apai gyöngédséggel a remegő és ismeretlen gyermeket? Az iskolatársak bámuló irigységgel fogták körül a szerencsés Kolnayt, míg Szedenich főtisztelendő ur mélyen elgondolkodva ballagott föl emeleti szobájába...

*

Szedenich főtisztelendő ur mélyen elgondolkodva ballagott föl tanári szobájába és odafönn megállott a sublád előtt. Egy percig tünődött, mintha álmodna, aztán egyszerre kihuzta a sublád legalsó fiókját...

A fiókban mindenféle lim-lom hevert, himzett óratartók, pamutdinnyék, likőröskészletek a különböző névnapokról, régi lázsiások és aranyak és legalul, a sarokban, egy kopott, szattyánbőrből készült albumkönyv...

Szedenich főtisztelendő ur elővette az albumkönyvet. Mi történt vele? Tanártársai bizonyára megdöbbenek volna, azt látva, hogy a matematika professzora álmodozva lapozza végig a régimódi, megfakult arcképeket. És mit szóltak volna, ha azt is hallják, hogy Szedenich főtisztelendő ur így susog egy kép láttára:

- Haller Ida!

A kép egy tizenötéves, kissé kócoshajú gyermeket ábrázolt, afféle eleven francia babát, pufók arcocskával, aranszöke hajjal, meghatóan édes, jóindulatu kék szemmel. A gyermek oly bájosan nézett az öregedő piaristára, hogy Szedenich tanár ur végigsimitotta a homlokát... És ekkor úgy tetszett neki, hogy az a tizenhat év, mialatt másfélezer apró nebulót vezetett be az algebra titkaiba, egyszerre köddé és párává foszlik a Haller Ida napsugaras pillantásától...

Szedenich tanár urnak ugyanis eszébe jutott az a tizenhat év előtti nyári nap, mikor a pécsi szemináriumból idelátogatott Veszprémbe s egy délután a negyedik malom előtt találkozott a vajaskenyeret majszoló Haller Idával... Beszédbe elegyedtek és hamarosan megbarátkoztak... Szedenich szerelmes verseket irt, Ida pedig kijelentette, hogy sohase megy férjhez... „A lemondásnak és az emlékezetnek fogok élni!” - mondta bánatosan, miközben bájos, gömbölyű arcocskája majdnem kicsattant az egészségtől...

Szedenich utóbb ki akart lépni a szemináriumból, de nagybátyja, a veszprémi kanonok, gyorsan visszacsavarta a fejét. A fiu megmaradt a papi pályán és Haller Idától nem maradt más emléke annál az egyszerű arcképnél, amelyet a leány, bucsuzáskor, a kezébe adott. De a keserűszívű, korosodó piarista szívében mégis ez az ártatlan kis regény képviselte az ifjúságot és a poézist... „Mit csinálhat most Haller Ida?” gondolta magában némelykor a rendház boltívei alatt, miközben egy édesajku, szőkehajú francia baba jelent meg izgatott képzelődése előtt...

Szedenich tanár ur utóbb visszatette az albumot a sublád fiókjába és az ablakból félórán át nézte a piarista-kert sárguló falombjait, melyek mindjobban beleolvadtak az alkonyi ködbe... „A Haller Ida fia” susogta magában kissé megindulva és ábrándosan így szólott magában:

- Ugyanaz az édes arcocská, amilyen az övé volt egykor... És az ajka... egészen az édesanyjáié... Azt hiszem, boldog lennék, ha a gyerek piros ajkát megcsókolhatnám...

*

- Fiacskám, - mondta Szedenich tanár ur, miután a boldog Györgyöt almával és kaláccsal megkínálta volna, - hozd el holnap az édesanyád arcképét, mert úgy rémlik nekem, mintha lánykorában ismertem volna...

Kolnay György másnap elhozta az arcképet és mialatt Szedenich főtisztelendő ur remegve az ablakhoz sietett, gyönyörűséggel babrált az aranymetszéses könyvek közt, melyek a tanár asztalán feküdtek. Sokáig csend volt a szobában, de végtére a főtisztelendő megszólalt. Hangja remegett, amikor ezt mondta:

- Ez az utolsó arcképe?

- Igenis, az utolsó, főtisztelendő ur...

- De hiszen... itt még... nagyon is fiatal az édes mamád... Pedig, ha jól tudom...

Kolnay György szomorú kis arcát szeliden a tanár felé fordította:

- Az utolsó arcképe, főtisztelendő ur... Ez még 1910-ben készült... egy évvel az anyuskám halála előtt...

Mint a sebzett vad, úgy ugrott föl Szedenich főtisztelendő ur a gyermek szavára. És egész testében remegve, hörgő hangon kiáltotta:

- Meghalt?

- Óh, már hét éve, főtisztelendő ur... Akkor halt meg, mikor Erzsike hugocskám született...

Szedenich főtisztelendő ur ekkor leroskadt a karosszékebe, szemét fátyol borította el és egyszerre vad erővel vont magához a megdöbbsent gyermeket. És az alkonyi csöndben összevissza csókolta a György ajkát, miközben leomló könnyei a gyermek rózsás arcocskáját áztatták...

MANCI ÉS A VIDÉKI GRÓFNŐ.

A könyvkereskedés polcai előtt, nyakig belemerülve az újdonságok szemléletébe, egy bájos, fiatal, rövidlátó leány áll előttem, aki szürke szemét tágra nyitja föl örömeiben, mikor irodalmi vizsgálódásai közt megzavarom.

- Maga az? - mondja csodálkozva. - Hát maga még él, magát még nem öltöztették csukaszürke uniformisba? Tudja, hogy egy örökkévalóság óta nem láttam?

- Mindig Budapesten volt? - kérdeztem tőle, amíg keskeny, keztyüs, acélosan kemény kezét megszorítom.

Kiderül, hogy barátnőm három hónap óta távol volt a fővárostól, hogy csupán egy hete járja megint a pesti aszfaltot, hogy egy fantasztikus, régi lovagvárban töltötte az idejét azóta, hogy a muzeumi könyvtár folyosóján utoljára beszélgettünk egymással.

- És akkor még csodálkozik, hogy egy örökkévalóság óta nem látott? Azt várta, hogy én is be fogok toppanni a Drágffyak várába?

Barátnőmet Baróthy Mancinak hívják s ősnemességük még abból az időből ered, mikor a szép, sugár, örökké jókedvű leány selypitve játszott gummibabájával a nagy, pesti bérház folyosóján. Egymás mellett laktunk, édesapja barátom és pályatársam volt, de korai halála gyorsan véget vetett a könnyelmű jólétnek, melylyel családját elhalmozta. Manci hallatlan hősiességgel végezte el az egyetemet, tanári diplomát szerzett, pompás cikkeket irt az újságokba, de rendes álláshoz még régi összeköttetései révén se tudott jutni. Óraadásból élt, több időt töltött a muzeumi könyvtárban, mint a dunaparti korzón, szüköcskén és takarékosan élt az édesanyjával, de közben úgy kivirult és megszépült, mintha örökké a havasokat és a tengereket járta volna.

- És mit csinált három hónapig a Drágffyak lovagvárában? - kérdezem tőle, miközben rózsás, kicsattanó arcában és fiatalosan karcsu természetben gyönyörködöm.

Manci leteszi a kezében tartott könyvet, megigazítja kibomlott hajfürtjeit; önkéntelenül egy kacér pillantást vet a pénztár tükrébe, aztán mosolyogva ezt mondja:

- Még mindig olyan lusta maga, mint valaha?

- Miért kérdi?

- Mert ha egy kicsit kedves lenne és elkísérne Budára, érdekes és tanulságos történettel válaszolnék a kérdésére. Megtanulná belőle, hogy az asszonyok még százszor különösebbek és titokzatosabbak, mint ahogy maguk a novelláikban írni szokták.

Lovagiasan melléje szegődöm szép barátnőmnek, végig kísérem az Andrássy-uton és a Fürdő-utcán s a Lánchidon keresztül átgyalogolok vele Budára, ahol negyedórás dolga van valami tanár bácsinál. Amíg oda- és visszamegyünk, elmeséli nekem a furcsa kirándulás történetét, mely azóta is megfejthetetlen problémaként izgatja az írói fantáziámat.

- Tudja maga, hogy ki lakik most a Drágffyak várában? - kérdezi tőlem, amíg a tavaszi pompájukban ragyogó kirakatok előtt elhaladunk.

- Sejtelmem sincs róla!

- A Drágffy-várat, a hozzávaló parkkal, szántóföldekkel, majorságokkal, vadaskerttel és gazdasági épületekkel együtt egy világhírű honfitársunk vásárolta meg négy évvel ezelőtt: Paur

Félix, akit, mint tudja, a hegedüsök királyának neveznek a Tüzföldtől az Északi-sarkig. Paur körülbelül husz év óta járja a világot s mivel átlagban egy kerek milliót keresett évenként, elképzelheti, hogy egészen csinos vagyont gyűjtött össze. A nagy művész ma sincs több negyvenévesnél s mivel az életet gyermek módjára szereti, meglehetősen hasznát is veszi a szorgalma gyümölcseinek. Négy évvel ezelőtt három milliót adott a Drágffy-birtokért s azóta középkori oligarchaként él a középkori vár termeiben. Lovagol, vadászatokat rendez s fantasztikus ünnepélyekkel ejti ámulatba a környékbeli urakat és néha kétnapos utakat tesz anélkül, hogy a saját erdejéből kimozdulna.

- Agglegény a maga művésze?

- Oh ember, ember, hát maga nem olvas ujságot? Paur Félix egy ezeréves grófi-családból választott magának feleséget, egy szép, egzaltált, de már nem egészen fiatal leányt, aki habozás nélkül sutba hajította a gótai almanachot, mikor a világhírű művészt legelőször játszani hallotta. A házasság körülbelül tizesztendős - s a grófnő ma a harmincötödik éve felé közeledik - bár a viselkedése után ítélve még nem igen látszik harmincnek se. A szép asszony nem veszi rossz néven, ha ismeretlenek a nagy művész leányának nézik.

- És még mindig bele van bolondulva az urába?

- Őszintén szólva, nem hiszem, hogy a mézesheteiben is bele lett volna bolondulva. A vonóját és az átszellemült pillantást szerette, a szelid, gyermeklelkű, álmodozó férfi egy pillanattal se imponált neki. Ezt már a harmadik napon észrevettem, - de tulajdonképpen még azt se mondtam el magának, hogy micsoda forgószelel sodort engem az érdekes házaspár közelébe.

- Talán az érdekes Diana-feje miatt hívták meg?

- Nem az érdekes Diana-fejem miatt, hanem sokkal prózaibb okból: a nagy művésznek szüksége volt egy földi lényre, aki az impresszárió távollétében a levelezéseket végezze. A zeneműkiadó, aki mint tudja, anyai nagybátyám, engem ajánlott az impresszáriónak, s mivel a fizetés és az ellátás fejedelmének ígérkezett, a tanári diplomám dacára boldogan vállalkoztam az írógépes kisleány szerepére. A klasszika-filológiából manapság száraz kenyeret se igen lehet szerezni, de ha az ember francia meg angol leveleket ír a külföldi lángrész-kereskedőknek, hideg halra, peccenyére és koránérett dinnyére is telik neki. A halhatatlan férfiteljes ellátást és háromszáz forint havi fizetést ajánlott s így elképzelheti, hogy nem haboztam sokáig, hanem a legelső gyorsvonattal elutaztam a Drágffyak lovagvárába.

- Ahol csakhamar eljátszotta a női Odiot Maximot, az elszegényedett nemes kisasszonyt.

- Oh, a szerepem távolról se volt ilyen regényes: leveleket irtam, rendezgettem a Drágffyaktól átvett családi könyvtárt s néha, változatosság okából, hangjegyeket másoltam a Mester számára, akinek szintén meg van az a gyengéje, hogy kompozitori babérokra vágyakozik. Egyébként, őszintén szólva, nem igen zavartam sok vizet: alig tartottak különben a grófnő első komornájánál s határozottan rossz néven vették tőlem, hogy az öltöztetést nem értem annyira, mint a francia korrespondenciát. A szobaleányoktól mindössze annyiban különböztettek meg, hogy én is az uraságok asztalánál kaptam helyet s hogy dolgom végeztével kényem-kedvem szerint barangolhattam a parkban, a majorsági udvarokon vagy akár a közel fekvő falu utcáin.

- Amíg egyszer csak be nem tért a kastélyba az angol lord elsőszülött fia, aki egyenesen az indiai alkirály estélyéről jött s így szólott az egybegyűlt vendégek fülehallatára: Mit nekem a világ minden Maudja és Ellenje, - mától fogva ez a szürkeszemű, rövidlátó, bájos leány fogja viselni a Foreigner-ladyk családi ékszereit...

- Nem, kedves barátom, a lord ott maradt a Tauchnitz-könyvekben s eszébe se jutott, hogy a maga gyerekkori pajtását luxusvonaton vigye el a skótszági tavak mellé. Sőt a környékbeli lordok se igen törődtek velem, mert ezek az opportunisták, ahányan csak voltak, valamennyien az örökifju háziasszonynak udvaroltak.

- A környékbeli lordok szemenszedett tökfilkók!

- Higyje meg, nem bántott nagyon a mellőzés, mert a környékbeli lordok csak nagyon kevésbé hasonlítottak azokra a kollégáikra, akik az angol asszonyírók regényeiben a szegény örökös-nőket egy nemes gesztussal magukhoz emelik. Ha az ember a Drágffy-kastélyban lebzselő gavallérokról itélné meg a világot, azt kellene hinnie, hogy a férfinemet megdöbbentő dekadencia üldözi. Jól öltözködő, előkelő izlésű, de végleg elpuhult majmok sétálnak a híres parkban s a Neuraszténia istennője örömkönyveket sir boldogságában, mikor ezt a válogatott kollekciót végignézi. A legkülönb köztük még kétségtelenül Sáfár doktor volt, de ő rá - sajnos - nem lehetett számítanom.

- Miért?

- Sáfár doktor vidéki járásorvos, agglegény és megyebizottsági tag, aki két év óta - amikor az itt vadászó Lipót János főherceget a torokgyulladásából kigyógyította - hallatlan tekintélynek örvend a vidéki kurtanemesek közt. A mellü, amellyel a fiatal főherceg megajándékozta, bizonyos arisztokrata dicsfényt vont a járásorvos feje köré, aki megcsontosodott polgárember létére azóta állandóan bricseszben jár és lovaglóstorral hadonáz. A bricseszben és a lovaglóstorban úgy látszik valami titokzatos bűverő van, ami még a született grófnőket is elkábítja.

- Azt akarja mondani, hogy a nagy művész felesége...

- Kedves barátom, most hagyjuk el egy pillanatra a tréfás hangot: maguk férfiak, ugylátszik, sohase fognak annyi rosszat irni a hisztérikus asszonyokról, aminek ezek a szép kis bestiák a százszorosára is rá ne szolgálnának. Paur a legbájosabb ember, akivel életemben találkoztam; csupa finom, nemes, megvesztegető szomorúság. A feje a világ leggyönyörűbb művészfeje, hire a Csöndes óceán szigeteire is eljutott, lelkéről úgy lesiklik minden hétköznapiság, mint a vízcsepp a tükör lapjáról s most képzelje el vele szemben a bricseszben, vidéki járásorvost, aki talán még gimnázista kora óta se olvasott el egy jó könyvet, ingujjban ebédel s csizmában jár a falusi parasztokhoz, akik piszkos koronákat nyomkodnak a kezébe, ha a gyomorgörcsüket elmulasztja...

- És a grófnő?

- A grófnő a parkban flirtel Sáfár doktorral, amíg a halhatatlan ura hermetice elzárva bolyong a fantasztikus erdőkben és kastélyokban, melyeket csodahegedüjének hangjaiból felépit magának. Leleplezzem a titkokat, melyeknek a véletlen nyomára vezetett? Kedves barátom, maga talán meg fog érteni, ha azt mondom, hogy a Drágffy-kastélyban a nagy életkedvem ellenére is megundorodtam kissé az élettől...

Manci kisasszony verőfényes arca egy pillanatra elborul, de a mosoly, ragyogó fiatalságának mosolya, csakhamar ismét kiütözik a vonásain.

- Most át fogok térti arra a napra, amikor rövidesen kidobtak a kastélyból. Kidobtak, mint egy rossz cselédet, akit váratlanul lopáson értek.

- Magát? - szólok elképedve.

- Várjon egy kissé, most mindjárt eljutunk ahhoz a problémához, amit a könyvesboltban fölvettem. A grófnő, amint már mondtam, nem igen vetett ügyet rám, de a művész áldott jó szive melegen és megértőleg felém fordult, mikor megtudta, hogy a drága bohém-apám keze

örökre kisiklott az enyémből. Sokat beszélgetett velem az édesanyámról is s mivel a miniszterrel bizalmas barátságban van, azt is megígérte, hogy rövid időn belül megfelelő állást szerez számomra. Így érkezett el a nevezetes délelőtt, mely a falusi idillnek váratlanul véget vetett.

A budai ház elé értünk, ahol a Manczi öreg professzor-bácsija lakik s fiatal barátnőm most már röviden befejezte az elbeszélést.

- A művész e délelőtt levelet diktált nekem egy amsterdami barátjához s mivel az egyik kifejezés nem igen tetszett neki, a vállamon áthajolva olvasta végig a leirt sorokat, miközben fehér haja bizalmasan az enyémmel ért. E pillanatban a grófnő a szobába nyitott, s eltorzult arckifejezéssel állt meg a portière függönye előtt.

- Zavarom magukat? - kérdezte valami impertinens gunnyal, ami legalább husz évvel öregebbé tette.

Csodálkozva néztem rá, míg a művész zavartan dadogott valamit, de a méltóságos asszony a következő pillanatban már eltűnt az összeomló függöny mögött. Mikor később a szobámba mentem, ceruzával irt, rövid levél várakozott rám; a grófnő tudtomra adta, hogy a délutáni gyorsvonattal utazhatom s hogy a háromhónapos felmondási időre járó fizetésemet készpénzben átvehetem az első komornától.

- És maga szó nélkül zsebre vágta ezt a sértést?

- Kedves barátom, engem sokkal inkább izgatott a dolog elméleti része, semhogy magammal törődtem volna. Csakugyan féltékeny volt ez az asszony, aki az urát minden lelki furdalás nélkül megcsalta? Vagy a fiatalságom és a gondtalan életkedvem hozta ki a sodrából? Ez a nő, aki a világ legelső művészt meg tudta alázni egy durvalelkű félparaszt kedvéért, csakugyan fájdalmat érzett volna arra a gondolatra, hogy az ura az én ártatlan tisztaságomat kedvesnek találja? Nem tudom. Ezt már magának kell megfejtene, aki hivatásánál fogva belelát az asszonyok lelkébe. Én mindazonáltal fölvettem a háromhónapos végkielégítést és a délutáni gyorsvonattal elutaztam a Drágffy-kastélyból. Az emeleti ablakfüggöny mögül egy fehérhaju ember intett bucsut felém: a művész volt. A grófnő nem volt otthon; a járásorvossal együtt villásreggeli után kirándult a szomszédos fürdőbe. Így volt, kidobtak, mint egy rossz cselédet s most várhatom, míg megint egy tisztességes álláshoz juthatok. Nem baj, a kilencszáz forintomból telik a várakozásra. De most már isten vele és kérem, ne írjon elbeszélést arról a leánytípusról, mely a szegény férfiakat kegyetlenül agyonbeszéli!

HÉT FEHÉR NAP.

A temérdek koszoru közt, amely a köztisztelőben álló matróna koporsóját elborította, a rokonság a temetés előtt egy fölírás nélkül való krizantémum-koszorut talált, amelynek nem akadt gazdája. A habos selyemszalagon ezek a misztikus szavak állottak: A hét fehér nap emlékére! A megtört férj, aki az apáccal együtt egész délelőtt ott imádkozott az urasszony ravatalánál, értelmetlenül nézte a különös fölírást, de Róza kisasszony, az elhunyt matróna nevelt leánya, akinek délfelé valami dolga akadt a városka egyetlen virágkereskedésében, kérdezősködésére azt a választ kapta, hogy a koszorut egy ismeretlen öreg ur rendelte. Többet a virágos boltban sem tudtak s így a fehér napok igazi jelentősége mindörökké titok maradt a gyászborult család előtt...

*

Galamb, az öreg táblai elnök, már kora délelőtt végzett a törvényszék inspicálásával s mivel a vonat csak késő este indult vissza a kerületi központ felé, egész délután ott sétálgatott a kis város utcáin. Így történt, hogy a könyvkereskedés előtt is megállott egy darabig, közömbösen szemlélve az irodalmi újdonságokat, amelyek ide, az Isten háta mögé is eljutottak. A könyvek közt később egy gyászkeretes fotográfia tűnt a szemébe, egy fehérhaju, szelidtekintetű matróna képe ezzel a fölírással: † Idősb Jobbágy Miklósné. Az öreg ur megdöbbenve nézte a képet, majd hosszabb tünődés után a boltba is bement.

- Most halt meg az az urnő, akinek az arcképe a kirakatban van? - kérdezte kissé izgatottan a könyvkereskedőtől.

- Igenis, ma reggel. Korányi tanár ur is itt járt a múlt héten, de az se tudott már segíteni rajta.

- És ki volt az az idősebb Jobbágy Miklósné?

- Hát nem méltóztatott hallani róla? Ő a helybeli nőegyesület elnöknője volt, Jobbágy Miklósnak, a megyei tiszti ügyésznek a felesége. Aranyszivű öreg dáma, akiért a környék minden szegénye könyvet ejt. A maga korában talán hetedhét vármegyében a legszebb asszony...

A táblai elnök megköszönte a felvilágosítást, aztán gondolkozva végigbotorkázott a piacon. Szent Sebestyén szobránál fölkanarodott a vár felé, ahol csak egy-két öreg, szóval kanonok sétálgatott a téli délután csöndjében. A bástyáról lenézett a havas völgybe: a kis folyó körül gubbaszkodó házakra, melyek szinte félve lapultak meg a mély szakadékban, a ködbe vesző hegyormok alatt. A fehér viskók közül idáig csillogott a befagyott folyó, a bástya ormán pedig büszke fenségben trónolt a kivilágított püspöki palota. A vén ember álmodozva nézett szét a hideg, fehér világon, aztán halkán így szólott magában:

- Kicsi Tatjana... édes ismeretlen... ég veled...

*

Micsoda drága emlék jutott eszébe a kihült szívű öreg embernek? Mit jelentett az orosz leánynév, melyet könyezve, mély megindulással susogott, mint valami szerelmes síheder? Életének mely poétikus epizódjaira gondolt itt, az ismeretlen vidéki városban?

Harminc év ezer csalódásán, kalandjain, keserűségén kellett áthatolnia, hogy a kis Tatjana hófehér emlékét most ily váratlanul fölujtsa...

Zimankós januári este volt, Galamb épp vacsorához készült a tamáshalmi kastély vendéglőjében. Akkoriban közelebb állt a harminchoz, mint a negyvenhez, de ő már megcsontosodott

agglegénynek hitte magát, aki itt fog megöregedni a tamáshalmi rozsföldek között. A kasznár, aki vacsorára állandóan a kastélyba járt, épp a boros üvegeket bontogatta, mikor Galamb legénye a szobába lépett.

- Tekintetes ur - mondta a legény, - odakünn egy vasuti konduktor várakozik, aki mindenáron beszélni akar a tekintetes urral.

- Ha beszélni akar velem, hát bocsásd be.

Pár perc múlva egy alázatos ember sompolygott az ebédlőbe, aki mély hajlongások között elmondta, hogy a személyvonat megakadt a tamáshalmi őrháznál s mivel a hóesés még mindjobban fokozódik, nincs is igen remény arra, hogy három napnál előbb kikászolódhatik a nagyvilágba. A parasztokat elszállásolták valahogy az őrházba, de az utasok között egy előkelő uriasszony is van, aki nem tudna meglenni a dohányfüstös lebuiban. Mély tisztelettel azt bátorodik hát instanciázni, hogy a tekintetes ur egy kicsike szobát engedjen át neki a gyönyörű kastélyban.

- Persze valami öreg satrapáról van szó, ugy-e? - kérdezte a házigazda mosolyogva.

- Öreg satrapáról? Óh, dehogya! Édes fiatal teremtés az, akinek még a szellő is megárt...

Mikor az ismeretlen vendég félóra múlva az ebédlőbe lépett, Galamb kissé megdöbbenve nézett rá: bájosabb teremtést még csakugyan nem igen látott. Husz-huszonkét évesnek látszó fiatal asszony volt, kék szemében bámulat és zavar tükröződött, szőke haja kissé ziláltan csillogott ki strucc-tollas utikalapja alól. Pár percig zavartan néztek egymásra, de a házigazdában csakhamar urrá lett a gáncs nélkül való gavallér és uriember.

- Asszonyom - mondta udvariasan, - az a hely, az asztalfőn, az öné. És öné minden, amit maga körül lát: a kastély, a birtok, a cselédség. Boldogok leszünk, ha megengedi, hogy önnel együtt vacsorázzunk; de ha esetleg jobb szereti a magányt...

A fiatal asszony kedvesen meghajolt s miközben keztyűjét bájos zavarral lehuzta, nevetve így szólott az urakhoz:

- Foglaljanak csak helyet, itt az asztal mellett. És legyenek jókedvűek és mulatságosak, hogy az elhagyott feleség szomorúságát elűzzék...

*

- Kicsi Tatjana... édes ismeretlen... ég veled! - susogta az öreg ur álmodozva, amíg a várhegy kőszikláin lefelé haladt. És amíg gyöngülő szeme a havas világ fehérségébe kalandozott, csak ott volt megint, a tamáshalmi kastély ebédlőjében, mely bizalmas, meleg fészekként húzódott meg a jégsivatag közepén...

Mint történt, hogy a bájos teremtés a keblére omlott? Mint bukik el egy tisztességes asszony, aki sohase gondolt még arra, hogy szenny is van a világon? A vén embernek most egyszerre eszébe jutott a harminc év előtti romantikus találkozás; a hajnalig tartó együttlétek, a teaasztal feledhetetlen téte a téte-je, a pironkodó vallomás, hogy a férjét sohase szerette, az utolsó melankólikus csendje, míg odakünn itéletnapi szélvihar dühöngött, a jól elzárt kastély körül... Mintha még fülében csengett volna a fehér gyermekasszony sirása, mikor bűnének tudatára ébredt... És megint hallotta a feledhetetlen szavakat, míg odakünn, az üveges verandán az esti homály lassanként az egész világot elborította csillagos fátyolával:

- Ki vagyok, mi vagyok, sohase kérdezze... Egy álom vagyok a maga egyhangu életében, mint maga is egy édes álom az enyémben... Tatjana vagyok, a maga kicsiny Tatjánája, akiről Puskin dalolt az Anyegin történetében... Én a maga emlékében mindörökre az illatos poézis leszek,

akinek nincs neve, nincs ideje, nincs bünbánata... Szárnyaim vannak, mesebeli szárnyak, melyek huss, elröpítenek magától...

Szólt és eltűnt, mint a májusi verőfény. Ki volt, hogy hívták, hová szállt? Harminc éven át szomjuhozó vággyal gondolt rá, de a tamáshalmi kastély tündérének sohasem tudott többé a nyomára találni... Pedig a savanyu öreg ember szívében ez a hét fehér nap képviselte az ifjúságot és a poézist...

*

- Kicsi Tatjana... édes ismeretlen... ég veled, - susogta még egyszer a vén ember, mikor a matróna gyászkeretes arcképét utoljára megnézte a könyvesbolt ablakában... És míg a virágkereskedésben összevihogtak a tanulólányok, ő csöndesen megcsókolta a krizantemumkoszorút, szívének, fiatalságának, egész életének hideg halotti koszoruját...

SIMI MINT HŐS.

Valamelyik kicsiny, nápolyi ostériában egy öreg, magyar házaspár vacsorált. Takácsék voltak Alsó-Zsilvölgyéről, akik valamikor - jó harminc évvel ezelőtt - már végig járták egyszer Itáliát, azóta pedig, majdnem egyfolytában, a falusi tanyájukon gazdálkodtak. Most, hogy már a legfiatalabb lányuk is menyecskesorba lépett, az öreg házaspár egyszer csak összecsomagolta megint az utiládáját és végigjárta mindazokat a helyeket, ahol valaha fiatal szívvvel megfordult. A mézeshetekes barna fűrtjei azóta ezüstös színbe csavarodtak s a régi fogadók, melyek nem egy bolondos hevülésüknek voltak tanui, csak az ábrándos visszaemlékezés mosolyát csalták ajkukra és szívébe. Az öreg Takács álmodozva hörpintgetett egyet-egyét a vörös borból s a hogy az idő lassanként későbbre fordult, mind a ketten újra átélték egész ifjúságukat. Nemcsak a nászutazás poézisát, hanem a reá következő évek minden nevezetesebb eseményét: az első fiuk születését, a fényes megyei bálakat, ahol a fiatal asszonynak az egész fegyverfogható ifjúság udvarolt, a névnapokat, a katonai beszállásolások kalandjait, a téli szánutak ezer vidám epizódját. Már jóformán maguk maradtak a kis korcsmában, amikor az öreg ur egyszer csak elmosolyodott.

- Mit nevet? - kérdezte a matróna kíváncsian.

Takács megrázta a fejét s maga is elpirult kissé azon, amit a feleségének mondani készült.

- Fogadok, hogy sohase találná el, hogy mi jutott az eszembe. Maga aligha sejtette valamikor, hogy én egész az örülésig féltékeny voltam. Oly féltékeny, hogy gyakran egész éjjeleken át nem tudtam lehunyni a szememet.

- Féltékeny? És kire?

- Még kérdi? Természetesen arra a szép asszonyra, aki a feleségem volt.

- Csak volt?

- Az én szememben még most is szép. De mivel az udvariatlan anyakönyv azt állítja, hogy már ötvenhat éves, hát azt kell hinnem, hogy mégse az többé, aki harminc évvel ezelőtt volt.

- A gáláns férj nem nézi az anyakönyvet. Különben kitől féltett?

- Nem találja ki?

- Hogyan találnám? A vármegyében nem igen volt épkézláb férfi, aki legalább egy kissé ne akart volna tetszeni nekem. Volt valami oka arra, hogy féltékeny legyem?

- Hiszen éppen ez az, amit kérdeni akarok magától. Emlékszik még Fátira főhadnagyra?

- Aki később Szenttamássy bárónőt feleségül vette? Azóta, tudom, hogy megvénült és kamarássá lett.

- Vagyis később is komolyan érdeklődött iránta. Lássá, volt egy olyan év a házasságunkban, mikor közel álltam ahhoz, hogy Fátira főhadnagyt agyonlőjjem.

- Ne mondja!

- Talán öt vagy hat esztendősen férj lehettem, mikor a főhadnagy odakerült a mi vidékünkre. Emlékszik még, hogy jóformán mindennap összetalálkoztunk vele; hol Márjayéknál, hol Súlyoméknál, hol a Biró-kastélyban, a korcsolya-egyletben vagy a megyebálon. A főhadnagy a fejébe vette, hogy magának fog udvarolni s a legkisebb alkalmat is fölhasználta arra, hogy engem féltékennyé tegyen. A bálakon magával táncolt, a mulatságokon magával léhaskodott,

Zsilvölgyére pedig kocsiderékszám hozta a rózsákat és a regényeket. Sohase volt kenyerem a gyerekes éretlenkedés, de a főhadnagy viselkedése felháborított. Talán eszébe jut még, hogy egyszer ebéd után is a kastélyban találtam, valami szeptemberi napon, amikor korábban jöttem haza, mint a hogy megmondtam. Szégyeltem volna, hogy magának szóljak, de attól kezdve lázas türelmetlenséggel kémlelődtem naphosszat a kastély körül. Most már azt is bevallhatom, hogy alávaló dolgokat cselekedtem - kivallattam titokban a cselédeit s a fiókját egyszer felnyitottam, amíg Márjayéknál vizitelt. Nem találtam semmi pozitív bizonyítékot, de azért majdnem biztosra vettem, hogy megcsal. Csak egyetlen dolog volt, ami úgy, ahogy mégis megnyugtató: hogy Bodrogi is egész nap maga körül lebzsel...

- Bodrogi Simi?

- A jó Bodrogi... Mert lássa, egészen bizonyosra vettem, hogy Simi rögtön megmondaná, ha magánál valami rossz szándékot sejtene... Nem csak iskolatársak és szomszédok voltunk, de igazi, önfeláldozó jó barátok is... A féltékenységet később nagyban lelohasztotta, hogy Simi talán többet van maga körül, mint a főhadnagy...

- És Simire nem volt féltékeny?

Az öreg Takács jóízűen felkacagott.

- Simire? Csak nem képzeli, hogy elment a jó dolgom? Simi nem abból a fajból való volt, aki az asszonyoknak tetszik. Az ilyen férfi magához tudja láncolni a barátait; de az asszonyok kómikusnak találják és kinevetik. A szegény Simiben ugyancsak semmi se volt abból, ami az unatkozó feleségek romantikus gondolatait felkeltheti. Én talán akkor is szerettem volna, ha véletlenül asszony vagyok; de maguk, - ojjé! Maguk a világ teremtése óta mindig a Fátra főhadnagyok közül szokták kiválasztani az ideáljukat. Az esetlen, nagyfejű, körszakállas Simi, - az ilyen férfi nem született szeretőnek...

Takácsné ajka körül alig észrevehető mosoly látszott.

- És hogy jutott most az eszébe Fátra főhadnagy?

- Hogy jutott? Tulajdonképp harminc év óta zaklat ez a kérdés s most, hogy a fiatalságunkat megint visszaálmodtuk egy órára, sokat adnék érte, ha őszintén válaszolna rá... Azt hiszem, hogy bátran megmondhatja az igazat; mert akármit is érzett akkor, most biztosan tudom, hogy jó barátom. Maga is gyöngédséget szomjazó asszony volt s én se voltam különb a többi férfinél, aki a feleségét elhanyagolja... Ha megcsalt, talán igaza is volt. Ki tudja? Most már minden mindegy, hisz az egész mult csak egy aranyos álom; más emberek története, mert mi nem azok vagyunk többé, akik akkor voltunk. Higyje meg, hogy csupán mint pszichológust érdekelne, vajjon igazam volt-e, amikor a főhadnagytól féltettem?

Az öreg asszony elgondolkodón nézett maga elé.

- Igaza van - mondta halkan, - régen tartozom magának egy vallomással. Mert a fiatalságomnak csakugyan volt egy ideje, amikor közel voltam ahhoz, hogy valami ostobaságot cselekedjem...

- Amikor Fátra a kastély körül kódorgott?

- Akkor. De nem a főhadnagyról volt szó, - még talán álmomban se jutott volna eszembe, hogy a gyerekes katonát komolyan vegyem. Sőt azt is be kell vallanom, hogy Fátra sohase udvarolt nekem; többnyire a lovakról és hadgyakorlatokról beszélt, meg olykor a tarokkpartiekról és az őrnagy tréfáiról. Másfél év alatt egyszer se mondta, hogy tetszem neki s tulajdonképp inkább a jó pajtást látta bennem, mint a szép asszonyt, akinek udvarolni szokás...

Nem volt valami nagy lumen, de tisztességes és becsületérző fiu volt. Ha féltett tőle, mondhatom, hogy rosszul tette...

- Hát akkor ki volt, akitől féltennem kellett volna? - kérdezte Takács kíváncsian.

- Az, akire bizonyosan a legkevesebbet gondolt... Emlékszik arra a csuf télre, mikor minden második éjszakát a városban töltött s hajnal felé, kivörösödött szemmel jött haza, idegesen a kártyavesztéstől és a virrasztástól... Unott, kedvetlen és brutális volt s én a távollétében nagyon sokat sirtam... Tudja, hogy szerettem, amikor a menyasszonya lettem, de akkor gyűlöltem és megborzadtam magától... A kétségbeesésem utóbb olyan nagy lett, hogy együgyűségek jártak a fejemben; egy éjjel elhatároztam, hogy megcsalom.

- Csak így elvontan határozta el? Vagy megállapodott abban is, hogy kivel csal meg?

- Ugy képzeltem, hogy komolyan megszerettem valakit. Csak tizenhatéves lánykoromban volt bennem annyi rajongás, mint akkor; éjjel-nappal mindig arra az egy emberre gondoltam, aki az én szememben maga volt a tökéletesség. Nem volt szép férfi, de a jóság, a szelidség, a szeméből kisugárzó gyöngéd szeretet az én szememben különbbé tette, mint valamennyit... Azt hiszem, csak egyetlen szavába került volna, hogy a zsilvölgyi kastélyból megszöktessen...

- És ki volt ez a csodaember?

A matróna csöndesen bólintott.

- Nem találja ki? Bodrogi volt, a csuf Bodrogi, a maga legbizalmasabb barátja...

Az öreg ur oly ijedt mozdulatot tett, mintha nem hosszú harminc év, hanem csak egy-két rövid nap telt volna el a Bodrogi látogatásai óta.

- Simi? Hogy Simibe komolyan szerelmes volt? Maga most csak bolonddá tartja a vén urát...

- Dehogyan tartom, - az a szerelem komolyabb volt, mint magam is hittem. Bodrogiban épp az ellentétét találtam meg mindannak, amiért magát annyira meggyűlöltem; amíg maga más mulatságok után futkosott, ő csöndesen itt ült az oldalam mellett, amíg magát a legszelidebb szó is idegessé tette, ő a leggonoszabb szeszélyeimért is hálás és ragaszkodó volt... Oly jószágos, hü és odaadó volt hozzám, mint egy kutya... Most már kinevethet, de akkor azt hittem, hogy Simi az igazi férfiideál... Szelid, türelmes, hűséges, - még a nagy foga, az esetlensége, a kuszált körszakálla is tetszett... Ha azon az őszi délutánon úgy nem viselkedik, mint a bibliai József...

- Hát volt egy novellisztikus őszi délutánjuk is?

- Októberben volt, a pusztuló kertben jártunk, amíg maga a cimboráival vadászott... A jó Isten tudja, hogyan történt: nekem az őszi verőfény elfacsarta a szívemet, úgy éreztem, hogy magam is elpusztulok a természettel együtt, mely még utoljára édesen rám mosolygott... Egy fának dőltem és akaratlanul sirni kezdtem... Simi előbb ijedten rám nézett, aztán közelebb jött és remegve kérdezte: „Mi baja?” Semmit se szóltam, de még hevesebb zokogásba törtem ki. Ő ijedten elhallgatott, majd gyöngéden megsimogatta a hajamat: „Valami rossz dolog történt magával? Valami nagy bánata van? Mondja meg, hátha segíthetünk a bajon!” A kezem a vállára tettem s a könnyes szememet hirtelen ráfordítottam. „Szeret? Igazán szeret egy kisé?” kérdeztem tőle, amíg a szívem oly hevesen dobogott, hogy azt hittem, a következő percben elájulok. A Simi arca egyszerre hófehérré lett, a kezét lebotcsátotta, majd pár lépésnyire eltávozott tőlem. Sokáig gondolkodott, majd sápadtan visszatért s így szólott: „Asszonyom, én nem azon férfiak közül való vagyok, akik az efajta komédiákhoz alkalmasak. Keressen ki más valakit a tréfáihoz, - én az ilyesmire már öreg és cinikus vagyok. Tudom, hogy szereti az urát s hogy velem most gyerekes tréfát üz, - de biztosítom, hogy félreismert és nem fog kinevetni”.

Ezzel köszönt és távozott a kertajtón át. Én bizonyos vagyok benne, hogy Simi nem vette tréfának a kérdésemet - aki tréfál, az nem sir, mint én, - de nem akarta, hogy valamikor piruljak e jelenetért. Akkor is gyöngéd és lemondó volt, mint mindig, amióta megismertem. Később persze egészen elmaradt tőlünk s mivel a rossz szellem magából is kiköltözött, rájöttem, hogy mégse tudnám megcsalni. De ha Simi akkor nem viselkedik úgy, mint egy igazi hős...

Az öreg ur kezét csókolt a feleségének, megitta a borát, aztán karonfogva elindultak a fogadójuk felé. A Galeria Umberto előtt, ahol még mindig friss élet pezsgett, Takács elgondolkozva így szólott:

- Ugy látszik, minden férjnek egy a sorsa: ott áll őrt, ahol nincs szükség a védekezésre s a veszélyes pontokat együgyűen védelem nélkül hagyja... Még nekem aránylag szerencsém volt, mert az ellenség nagylelkűen visszavonult...

KATA REGÉNYEI.

A fürdőben összetalálkoztam egy régi iskolatársammal, Molnár Gyurkával, aki a gimnáziumban híres volt a csinytevéseiről, de később a legcsöndesebb nyárspolgárrá lett. Már egyetemi polgár korában egész nap a hónapos szobájában pipázott és a legviharosabb időben is megőrizte a keleti hidegvérét. Mióta nem láttam, meghizott és főjegyzővé lett a vármegyénél.

- Szervusz! - mondta olyan hangon, mintha csak az imént váltunk volna el egymástól a rendes kávéházi asztalunknál.

Betértünk egy pohár konyakra a kávéházba, s Gyurka elmondott egyet-mást az életéből, többek közt azt is, hogy öt évvel ezelőtt feleségül vette a megyei alispán leányát.

- Igen jó asszony, - mondta, - csak az a hibája, hogy a kolostorban mindenféle regényes hajlamot neveltek a lelkébe. Egyébként délben meg fogsz ismerkedni vele, mert remélem, hogy velünk ebédelsz.

Délben az uszodai hideg fürdő után, mikor a kis parti hajót kötelességszerűleg megvártuk, Gyurka bemutatott a feleségének, aki fáradtan ült egy öblös kosárpád mélyében, míg előtte egy pelyhesállu fiatalember hajlongott.

- Engedd meg, szivem, hogy Pap Lacit, a legjobb gyerekkori pajtásomat bemutassam neked. Ez a csinos fiu pedig Gál huszárhadnagy, a szomszédos tamásfalvi garnizonból...

Együtt ebédeltünk, a saccoba öltözött huszárhadnagy a szép asszony mellett ült (a jó Isten tudja, hogy mit sugdoshattak örökösen?), Gyurka vélem koccintgatott a régi jó idők emlékére, csak néha fordult oda a feleségéhez, mikor bort kellett önteni az asszony poharába, vagy valami pikáns ételt ajánlott neki. Egyébként abszolúte nem vett tudomást arról, hogy a feleségének egy fiatal uriemberrel titkai vannak.

- Igaz is, - mondta az ebéd végén, - délután velünk fogsz jönni a tamáshegyi kirándulásra. A hegy csucsáról pompás kilátás nyílik az egész vármegyére, esetleg még a bakonybéli apátság tornyát is megláthatjuk...

Nem kérdeztem, hogy mire lesz jó, ha a bakonybéli apátság tornyát meglátjuk, hanem szívesen elfogadtam a meghívást s négy után ott vártam az egész társaságot a kávéházi terráson. Vagy tiz-tizenkét tagból álló karaván vetődött össze: a fürdőbiztos, két-három fiatal leány, az öreg doktor, Gyurkáék, a hadnagy, két matrózsipkás uriember, meg a leányok édesmamái. Molnár Gyurkáné fehér csipkés ruhát viselt, melyből hófehéren csillogott ki gyönyörű válla, míg karcsu dereka lomhán, kényeskedve hajladozott a zöld platánok között, mikor a Karolinaudvar felől a hadnaggal beszélgetve a kávéház felé jött.

- Pompás asszony, - szóltam az urához, aki az egyik süldőleánnyal beszélgetett.

Gyurka elégtlen pillantást vetett e fölfedezésre, aztán nyájasan belémkarolt, amíg a kivándorló karaván a majorság mellett fölkanyargó hegyi ösvényen megindult.

- Hála Istennek, meg vagyok elégedve a sorsommal. Mintafeleségem van, akit az ilyen magunkfajta öreg korhely meg se érdemel a jó Istentől. Annyira hű, egyszerű és jólelkű, hogy az egyetlen gyöngeségét szívesen megbocsátja neki az ember...

- Hát gyöngesége is van? - kérdeztem csodálkozva.

Gyurka nem válaszolhatott a kérdésekre, mert az öreg doktor megvárta a Kal József apát urról elnevezett pihenőnél, s karonfogva magával vitte a hegyi ösvényen. Én a fürdőbiztossal

csevegve haladtam fölfelé a Tamás-hegy bokrai közt, tele tüdővel sziva magamba a pompás levegőt, mely a tó felől ideáradt. Édes nyári délután volt, a nap sugarai eltompultak a zöld falombok koronájában; az erdő mélyéről madárfütty hangzott felénk, távolról idáig hangzott a zuhatag egyhangu, álomba ringató muzsikája. Még az előző estén a budapesti kioszk akácfái alatt szivtam szalmaszálon a hideg narancslevet s most úgy éreztem, mintha ezer mérföldnyire volna tőlem a divatos kultúra.

A villamos kocsik lármáját a mohos eperfák susogása váltotta föl, egy lombhasadékon át idáig kéklettek a napsugárban fürdő tó habjai. Látszólag a fürdőbiztos anekdotáira figyeltem, de bensőleg ezt gondoltam magamban: Mily ostobaság négyemeletes bérpalotákban lakni, mikor zugó erdők, kopogó harkályok, s nagybajuszu, komoly cincérek is vannak e nyomorult földtekén... Mikor az egyik kanyarodónál utolértük Molnár Gyurkánét, kedvtelve néztem végig megint a szép asszony gyönyörű alakján.

- Ritkán láttam ilyen kívánatos fiatal asszonyt, - szóltam a fürdőbiztoshoz.

Gyurits ur fitymálva huzta félre a száját.

- Szép, szép, de azért nem nagyon örülnék, ha én lennék a Gyurka helyében. Azaz, hogy néha, nem mondom, úgy huszonnégy órára, de állandóan: attól mentsen meg a jó Isten minden becsületes hazafit...

- Miért haragszik rá?

- Haragról, kedves barátom, szó sincs. Elvégre nem én vagyok az ura és így semmi közöm ahhoz, hogy önagysága miképpen viselkedik? Én tőlem ugyan azzal kacérkodhatik, aki neki tetszik...

- Hát kacér?

- Oh, maga kis nebántsvirág, hát én tőlem kérdi? Nézze csak meg, hogy susog azzal a tejfeleszájú suhancsal, aki az oldala mellett kullog...

A Gyurka felesége csakugyan nem annak a mintaasszonynak a benyomását tette rám, akinek az imént az ura jellemezte. Keztyüs kezét a hadnagy karjai alá füzte s kipirult arccal, ragyogó szemmel hallgatta a sok titkot, amit a fiatalember a fülébe sugott. A magányosan haladó pár nem is vett tudomást a társaság többi tagjáról, egymáshoz huzódva, bizalmas beszélgetés közt haladtak fölfelé a hegyi uton, miközben Gyurkáné olykor a szerelmes asszonyok csodálkozó, feddő és mégis boldog pillantásával szögezte a szemét a kísérője arcára. Ha én vagyok a férje, ugyancsak nem nézem a különös idillt, de Gyurka közömbösen csevegett az öreg doktorral a Dunántul klimatikus viszonyairól.

Másfélórai gyaloglás után szerencsésen feljutottunk a hegy ormára; a szobaleányok kicsomagolták az uzsonnakosarakat, a leányok az isteni kilátásban gyönyörködtek, a doktor fehér csontbotjával a nyugati hegyláncok felé mutatott, amelyeknek aljában állítólag látni lehetett a bakonybéli apátság tornyát, bár én nem igen láttam mást, mint néhány sötétben kéklő hegy-pupot.

Amíg a szobalányok a rögtönzött uzsonnával foglalatoskodtak, a társaság hangos lárma közt oszlott szét a hegyormot borító fák között. A bakfisok hancurozva kergették egymást, a matrózsipkás urak komoly arccal udvaroltak a mamáknak, a doktor és a fürdőbiztos szivarzó mellett gyönyörködtek a kilátás szépségeiben. Negyedóra, vagy talán félóra is eltelt, amikor az uzsonnát végre föltálaták a buja pázsitra (még fagyalt és tea is akadt másfélezer méternyire a tenger színe fölött) s az egyik balatoni tengernagy hangos kürtszóval hívta össze a szertecsatangoló kirándulókat.

A leányok kipirult arccal kerültek elő a sűrűségből, az öreg urak is letelepedtek a kövér fűre, a mamák kacérkodva dültek hátra a földre terített plaideken, csak Gyurkáné meg a hadnagy tüntek el valahol a titokzatosan susogó fák között. Az egyik admirális (Csepely telekkönyv-vezető) több ízben belefujt a havasi kürtjébe, de a szép asszony, úgy látszik, nem reagált a hívásra. Szeniczeyné, az egyik fiatal mama, gunyosan félrehuzta a kicsiny száját.

- Vajjon nem történt-e valami baj a kedves nejjével?

A leányok vihogva lökdösték egymást, Bossányiné pedig (a másik mama) szende ártatlansággal jegyezte meg:

- Oh, nem kell tartani semmitől... Hiszen Gál hadnagy is vele van...

Gyurka nyugodtan szívta a cigarettáját (Istenem, hát csakugyan ily ostobák a férjek?) s öntelt mosollyal szólott hozzám:

- Gyere, hajszoljuk föl a szökevényeket... Bizonyosan ott lesznek valahol a Kinizsi vára mellett...

A hegyorom tulsó felén egy fekete váromladék állott; a Mátyás király hires hadvezére valaha a balatonmelléki hegy csucsáról indult ki diadalmas csatáira. A romokat törpefenyők és mogyoróbokrok szegélyezték; egy hasadékon át látni lehetett a félig beomlott kapuboltozatot, melynek köveit egykor a Kinizsi paripája taposta. Mikor az omladékhoz közel értünk, susogás hangja ütötte meg a fülünket, de Gyurka óvatosan intett a mutatóujjával:

- Vigyázz, - susogta, - nehogy hirtelen meglepjük őket... Előbb köhögni fogunk, hogy jövete-lünket észrevegyék...

Pillantásom e percben a Kinizsi várának kapuboltjára esett s majd föl nem kiáltottam a rémü-lettől... A szép asszony ragyogó szemmel ült egy mohos kövön s napernyőjével álmodozva ütögetett egy kénsárga farkasvirágot. A lábainál ott hevert a hadnagy s kipirulva csókolgatta a Gyurkáné hófehér kezét. Megdöbbenve néztem a barátom arcába (nagy egek, mi fog itt történni a következő pillanatban!), de a Gyurka arcáról a különös látványra se tűnt el az előbbi mosolygás.

Megfogta a kezemet, kissé hátrahuzott, aztán a szemével csiptetve, hangosan így szólott:

- Fogadni mernék, hogy itt lesznek valahol... Katának már régi óhajtása, hogy a Kinizsi-várat megnézze...

A hadnagy hirtelen felugrott s mire egy-két perc múlva beléptünk a várudvarra, a szép asszony már illedelmes távolban állt az udvarlójától... Gál közömbös arccal beszélt neki valamit a régi építkezésekről s bennünket megpillantva, képmutató egyszerűséggel szólott:

- A nagyságos asszony minden áron látni akarta a Kinizsi vércsefészékét... Hiába figyelmeztettem, hogy lekésünk az uzsonnáról.

Gyurkáné is meglepetve fordult felénk, s boldogan szaladt a tréfásan fenyegetőző ura karjába.

- Félt, ugy-e, édes, hogy elvesztem! Nem kell aggódni, ha elvinnének is, visszahoznak...

Molnár gyöngéden megsimogatta a felesége rózsás arcát, aztán apailag így szólott hozzá:

- Menjetek előre, még valami beszédem van Lászlóval... De jó lesz sietni, mert nem kapunk mást csak csirkecsontot...

Az asszony forró pillantással nézett az urára, aztán szófogadóan előresietett a hadnagygyal. Még vissza-visszanézett egypárszor (szerelmesen, csókot intve az egyik ujjával), aztán eltűnt a tulsó oldalra vezető gyalogösvényen...

Mi volt ez? Ugy éreztem, mintha csak álmomban láttam volna a furcsa jelenetet, - az egész történet érthetetlen, szinte megdöbbentő volt! Miért nem akarta Gyurka, hogy a felesége észrevegye? Ha szereti, hogy türheti el, hogy egy idegen férfi a kezét csókolgassa? Miért nézett vissza reá a szép asszony olyan szerelmesen? Kérdőleg pillantottam a barátom arcába, de még mielőtt szólhattam volna, Gyurka a vállamra tette a kezét.

- Nem érted, ugy-e? - kérdezte mosolyogva.

- Őszintén szólva, nem.

- Édes fiam, normális asszony épp oly kevés van a világon, mint normális észjárású poéta. Kata a legédesebb teremtés a föld kerekiségén, de neki is megvan a maga bogara. Az a bogara, hogy én nem tudom megérteni a lelkét. Minthogy nincs egyéb dolga, hát egy olyan férfiről álmodik, aki épp olyan gyöngéd, épp olyan költői, mint ő. Ha sokáig egyedül vagyunk, kedvetlen és lehangolt, mert prózai és közönséges lénynek tart. Ilyenkor a regénybeli férfiideál jár az eszében, aki sárkányokat öl és pamutot gombolyít. Minden új ismeretség új reménységet kelt a szívében, hogy végre megtalálja az igazit. De mert alapjában hűséges és korrekt asszony, hát az első kétértelmű szóra visszafordul... Álmodozó kis bolond, aki tulajdonképpen minden rosszaságtól irtózik. Az ártatlan kacérkodása az én malmomra hajtja a vizet, mert ha a lelkiismerete fölébred, csupa gyöngédség és szeretet irántam. Ilyenkor úgy érzi, hogy kárpótlással tartozik nekem, s két-három hétre újra átéljük a mézesheteink boldogságát. Érted most már, hogy miért türöm, ha udvarolnak neki? De most jó lesz sietni, mert csakugyan nem kapunk az uzsonnából...

Pár perc múlva ott voltunk a kiránduló társaságnál, amely Katát szemtelen éljenzéssel fogadta. Amíg a fűben magunk is helyet foglaltunk, egy pillanatig az a kérdés járt a fejemben, vajjon Gyurka nagy számár-e, vagy nagy filozófus? Az asszonyok pillantásából az látszott, hogy nem tartják filozófusnak.

GRÜNT KIDOBJÁK A SZINHÁZBÓL.

A szintársulatnak rosszul ment a dolga, a megyei fiatalság többet járt a ránk-tamási fürdőbe, mint a hivatalba, a lányos családok falura készülődtek, a diákokat az érettségi vizsga láza és a vakáció örömei izgatták. A tizenhattu szintársulat egy jószívű vendéglős kegyelméből élt, a primadonna vasárnaponként még a téli boájában sétálgatott, a hősszerelmes valami furcsa szabású szinpadi kabátban jelent meg délutánonként a kávéházban. Az egész társulatot a kegyetlen nyomor polipkarjai ölelték, egy ezüstforintos látványosságzámba ment, a színházban sokszor csak a hat önkéntes tüzoltó nézte végig a szomorú előadást. A szegény színészek négy hét óta becsületszóra játszották a kalabriászt, a direktorné bezálogosította a gyémánt-melltűjét, mellyel a sajtó-szentpéteri nőegyesület megajándékozta. Pataky, a vén direktor, aki állítólag főhadnagy volt a szabadságháborúban, néha borotvátlanul játszotta el a Tiborcot és a párisi rongyszédőt... A megpróbáltatás nehéz napjai borultak a szerencsétlen szintársulatra, már-már úgy volt, hogy a külvárosi korcsmáros is fölmondja a vacsorahitelt, mikor a direktor egy délelőtti gondterhelt ábrázattal hívta felre Csapót, a színházi titkárt.

- Hallja az ur, - mondta neki sötéten, - gondoljon ki valamit, mert éhenhalunk...

- Ugyan, mi a frányát? - szólt Csapó ur türelmetlenül. - A darabok már nem hatnak, a két énekesnőt hiába veszítjük össze, mert a diákoknak most más dolguk van, minthogy a primadonnáért lelkesedjenek... Vendégszereplésre nem telik, mert annyi pénzünk sincs, hogy Fedák kisasszonyt a vasutról behozhassuk... Mi az ördögöt gondoljak hát ki?... Ha csak azt nem hirdetjük, hogy nyílt jelenés közben agyonlövöm magamat, másképp alig csődítünk be huszonöt forint áru publikumot..

- Mennyi ma a bevétel?

- Ma? Kerekszámban egy forint és husz krajcár.

- Hallja az ur, - szólt Pataky János habozva, - mit szólna ahhoz, ha újra megülném a jubileumomat?

- A jubileumát? Azt hiszi, hogy törődnek ezek a maga színészkedésével?

- Ebugattát, hogy az ördögbe ne törödnének... Minden igaz magyar ember lelkesül a nemzet megrokkant napszamosaiért... Ha kiírjuk, hogy most lesz ötven éve annak, hogy a szinpadra léptem...

- A színháza épp oly üres marad, mint ma este... Különben hányadszor üli meg az ötvenéves jubileumát?

- Számlálta ám a manó, nem én! A jubileum eddig minden kis városban beütött, csak a nyomorult oláhok nem lelkesedtek úgy, ahogy illett volna... Husz-huszonöt forint bizonyosan csöppen és végre ez a summácska is valami!...

Csapó közömbösen vállat vont.

- Én miattam jubilálhat, csak meg ne bánja... Május végén már nem lelkesednek a kisvárosban... Még a nagy szinlapok árát se veszi be, - és a garderobe-ját úgy itt fogják, mint a karika-csapás... Jubiláljon olyankor, amikor hó esik...

- Az ur ki fogja nyomatni a szinlapokat, - szólt a vén direktor szárazon, - a többivel pedig nem törődik...

Csapó tehát kinyomatta a színlapokat, melyek vastag betűkkel hirdették, hogy Sz. Pataky János, a veterán színigazgató, június 2-án fogja megülni ama nap fordulóját, amelyen ötven évvel ezelőtt Miskolcon a színpadra lépett. Maga Sz. Pataky János a helyi lap tárcájában ismét teljes szövegében kiadta a borongós visszaemlékezést, melyet három év óta mindig közöltetni szokott, amikor a jubileumát megülte. A tárca, hangulatos bevezetés után, mindenkinek tudtára adta, hogy Sz. Pataky János vagyonos gentry-családból származott s édesapja határozott óhajta ellenére hagyta ott a sárospataki liceumot. Az öreg Pataky négylovas kocsin járt föl a lublói fürdőbe, a fia sokszor négy hétig is szalonán élt, hogy a színművészet géniusát szolgálhassa. De a nyomor nem ölte ki lelkéből az ideált, nyugodtan türte, hogy előkelő családja kitagadja, míg ő a félszerekben és kocsiszínekben játszott a Bánk bánt és Lear királyt... Negyvenégyben együtt színészkedett Petőfi Sándorral, sőt három hónapig együtt is lakott vele egy sötét udvari szobában... A költő ekkor sirva mondta el művésztársának, hogy később a csata mezején fog elhullani, „mert Petőfi - írta Sz. Pataky János - már előre megérezte a negyvennyolcas forradalom szelét.” Az ifju színészt később lelkesen ünnepelték, Arad, Miskolc, Kecskemét, Kolozsvár, Székesfehérvár, Veszprém, Szombathely, Sopron virággal és ajándékkal halmozta el, lovait több ízben kifogták. És Alrigde pedig egy alkalommal kijelentette, hogy csupán Sz. Pataky Jánost ismerte el magához méltó művésznek... „Szép napokat láttam - fejezte be a veterán színész tárcáját - nem kis sikerekben és diadalokban volt részem, s lám, mégis odajutottam öreg napjaimra, hogy a száraz kenyérért is viaskodnom kell. De én mégis boldog vagyok, hogy ötvenéves jubileumomat e derék magyar város lelkes falai közt ünnepelhetem.”

A szerkesztő csillag alatt megjegyezte, hogy a *Tamásvár és Vidéke* szintén boldognak érzi magát, amiért a veterán színművész gyönyörű cikkét ő hozhatja először nyilvánosságra. „Hinni akarjuk, - írta a szerkesztőség - hogy a színház zsufozásig megtelend Tamásvár derék értelmiségével s az öreg művész a lelkes közönség tapsaival fűszerezheti sótalan kenyérét. Vederemo.”

- Hol van a koszoru? - kérdezte az ünnepelt direktor, a jubileumi előadás reggelén.

- Ugy gondolom, hogy a spájzba tettük, mikor eljöttünk, - mondotta Sz. Pataky Róza asszony, a társulat primadonnája.

Kikeresték a művirágokból készült koszorut, mely poros és vedlett volt már a régiségtől s melyet immár huszonkétszer, vagy huszonháromszor nyujtottak föl az ünnepeltnek a zenekarból. A koszoru nem volt már mutatós, drótlevelei összezsugorodtak a nedves spájzban, fehér művirágai megsárgultak, - s a direktor keserű mosollyal dörmögte:

- A jubiláris előadáshoz új koszorut kéne csináltatni, de hol vegyen az ember tizenöt avagy husz pengőt?... Óh, hazám, hazám - mily keserves a te napszamosaid élete!...

A primadonna kissé megtisztogatta az ura koszoruját s szomoruan tette le az ócska jószágot az ebédlő asztalára.

- Mi lesz a tiszteletajándékkal, - kérdezte busan a vén színésztől, - a melltűt és az ezüst evőeszközöket nem adhatjuk át, mert mindkettő öt hét óta zálogban van...

Sz. Pataky János pokolian föl kacagott:

- Haha, ezért küzködtem, ezért dolgoztam ötven évig!... Egyébiránt (folytatta szelidebben), menj el Steinerhez, a zálogoshoz, hátha kiadja egy estére a holmikat...

*

Félhét. Az önkéntes tűzoltók erős léptekkel robognak be a színpadra és a nézőtérre. Mózes helyet foglal a pénztár mellett, Raksányi, a sánta szabó, aki esténként a jegyszedői méltóságot tölti be, szorgoskodva föl s alá jár a székek közt. Miska fölgyújtja a petróleumlámpákat, miközben a karzat lépcsőin dobogva halad fölfelé néhány szakácsné és iparoslegény. A zenekar - mely teljes létszámában négy jóévtágyu fiuból áll - hangosan cincogni kezd s a teremben a festék és petróleum különös illata terjeng...

A kulisszák mögött eleven élet folyik. Csapó a kellékeket rendezi, az ünnepelt alsónadrágban pöröl a becsipett bonvivanttal, egy asztalon a melltü és az evőeszközök etuije, melyet a kegyetlen Steiner nagy rimánkodásra átengedett az előadás végéig, de azzal a világos kikötéssel, hogy ő családjával együtt helyet kap az első sorban, míg egy megbízható embere örködni fog a színpadon... Az első vendégek csakugyan ők hatan: Steiner, a felesége és a négy gyermek... Ők hangosan foglalnak helyet a támlásszékeken, a várható szellemi élvezet jóleső és kellemes reményében... Később még többen is megjelentek a homályos nézőtéren: Hupka, a káptalan aggregény-üggyvédje, két varrókisasszony, - aki a direktorné toalettjeit igazítja - Schafarik ur és neje (a direktor házigazdája), majd néhány diák és boltoslegény... Az első és második sor megtelik valahogy, de a többről szomoruan merednek föl a színpadra a cédulák fekete számai... Maga ur, a sugó, öt perccel félhét előtt pihegve hirülhozza:

- Mindössze hét forint hatvan krajcár...

Az óramutató lassankint eléri a hét órát, de több vendég nem jelenik meg a nézőtéren. Csapó hangtalanul kémlelődik ki a leslyukon, mindegyre csak Steinert, Steinernét, Kupkát, Schafarikékat és a lármázó gyermekeket látja... A hét forint ötven krajcár egy fillérrel sem szaporodik és az ünnepelt, aki időközben bekente magát mastix-szal, keserűen föl kacag:

- Nyomorultak!... Ötven év!... Ezért dolgoztam, ezért vesződtem, hogy... Inkább kapáltam és kaszáltam volna...

A várakozást meghosszabbítják tíz perccel, - de Raksányinak, a jegyszedőnek semmi dolga többé... Már negyednyolc, a mutató már a félhez is veszedelmesen közeledik, - a nézőtérről még mindig csak a Steiner-gyerekek rakoncátlan lármája hallatszik föl... Végre itt az ideje, hogy az előadást megkezdjék; Sz. Pataky János sötét ábrázattal ballag ki az öltözőből a színpadra... A vad ember dühösen néz körül s eközben hirtelen megpillantja Grün urat, aki a mell-tüt és az evőeszközöket őrzi.

- Mit keres itt? - förmed a kis mosolygó emberkére.

Grün ur alázatosan vigyorog.

- A holmik miatt... a zálogházból... a Steiner ur üzletéből... Előadás után én fogom visszavinni az ékszereket a Steiner ur lakására...

Sz. Pataky János oroslánként kapja föl a fejét, egy pillanatig félelmetesen nézi az alacsony Grünt, aki ijedten meglapul... Majd egy mozdulattal összekapja az ékszerész tokot, az ezüst-neműek fekete bőrtokját s a kicsiny ember lábához lóditja... És a Duval Armand lesujtó pózával dörgi a szerencsétlen Grün fülébe:

- Itt van... minden itt van... vigye... És a gazdája öt perc alatt pereputtyostul takarodjék, mert különben, becsületesemre mondom, hogy pórul jár...

AZ ÖNGYILKOS.

A társaság, mely csupa előkelő és megállapodott uriemberből áll, éjfél felé fiakkereken hajtat be a budai korcsmából a városba. Vagy nyolcan vannak: egy százezer korona évi jövedelemmel bíró bankigazgató, egy udvari-tanácsos-képviselő, aki a bankban igazgatósági tag s néhány szalmaözvegy, aki megengedheti magának azt a fényűzést, hogy a családját Blankenberghába, Ostendébe, Svinemündébe küldje. Jókedvűek és kissé korállják még a lefekvést.

A BANKIGAZGATÓ: Tudjátok mit, urak? Gyertek föl hozzám egy szivarra, az inasom kitűnő bowle-t készít.

AZ UDVARI TANÁCSOS: Éjfél után is fogadsz?

A BANKIGAZGATÓ: Az olyan agglegény-háztartásban, mint az enyém... Az inasom mindig el van készülve a vendégre...

AZ EGYIK SZALMAÖZVEGY: De nem férfi-vendégre...

A BANKIGAZGATÓ: Oh, te nagyon jó véleménynyel vagy rólam! Biztosítlak, hogy optimista vagy! *(A kocsishoz.)* Sándor, haza!

A KOCSIS *(snájdig galoppban bekanyarodik a Dunapartra. A többi kocsit utána).*

A fiakkerek megállnak a bankigazgató dunaparti háza előtt. A házmester, aki kaput nyit, szinte babonás tisztelettel köszönti a társaságot s előresiet az üveges csarnokba, hogy az inasnak csöngessen. Pár pillanat múlva a fejedelmi lakás fényárban uszik s a két inas oly frissen sűrőforog, mintha nem is most ébredt volna föl az álmából.

A BANKIGAZGATÓ *(fölnyitja a szivaros asztalt, melynek rekeszeiben a kanonok-cingulusos havannák s a hüvelykujjvastagságu egyiptomi cigaretták beláthatatlan tömege sorakozik egymás mellé):* Parancsoljatok, urak, szivart vagy cigarettát...

AZ INASOK *(ezüsből készült jegesvödröket cipelnek elő).*

AZ UDVARI TANÁCSOS: Az isten tudja, hogy van: ilyenkor nyáron akár végképp elszoknám az alvástól. Otthon néha addig pepecselek az íróasztal mellett, amíg rám nem virrad... A nyári alvás egyáltalában csak rossz szokás: a természet talán nem is kívánja a szervezettől, hogy júliusban pihenjen...

ELSŐ SZALMAÖZVEGY: Nekem mindig fáj másnap a derekam, ha tizenegy után kerülök az ágyba.

MÁSODIK SZALMAÖZVEGY: Na, akkor mostanában sokat fájhat a derekad.

ELSŐ SZALMAÖZVEGY: De esküszöm, hogy szeptemberben kipihenem magam. Jaj, de jókat fogok aludni! *(Kéjesen nyújtózkodik.)*

A BANKIGAZGATÓ: Urak, parancsoljatok a bowleból. Ha valaki netalán jeges teát akar...

Mindenki élvezettel szürcsöli a pompás, hideg italt, amelyben vörös számócaszemek uszkálnak. Néhányan a kártyaasztal mellé telepednek, hogy mámoros jókedvükben kifosztogassák egymást. Senkise törődik a pénzzel, hát igen jól mulatnak.

AZ UDVARI TANÁCSOS *(kinéz a nyitott ablakon):* Milyen gyönyörű éjszaka! Nézzétek a Dunát s a százféle lángnüanszot, ami a sötét vízben visszatükröződik. Azt mondom nektek urak, hogy Budapestnél szebb város az egész földkerekségén sincs. Mi persze, akik mindig itt

vagyunk, nem tudjuk méltányolni... Ezért a látványért, ha például Svédországban lenne, mindnyájan szívesen megtennék vagy ezer kilométert...

A BANKIGAZGATÓ: Nézz csak arra Promontor felé, ahol azok a vöröses tüzpontok látszanak!

ELSŐ SZALMAÖZVEGY (*ledől egy karosszékebe*): Jaj de finomakat fogok aludni szeptemberben!

A Duna felől a nyitott ablakon át egyszerre hangos lárma hallatszik be. Néhányan össze-vissza kiabálnak s egy borizü hang megszólal: *Tot svimt a'!* A parton állók magukból kikelve mutogatnak a sötét folyam felé.

- Ott merült föl, ni!

- Százszor megfullad, amig kihúzzák!

- Oldozzák hát meg már azt a csónakot!

Két ember beleül a csónakba s a víz közepe felé evez. A többiek még jobban kiabálnak.

AZ UDVARI TANÁCSOS: Valaki beleugrott a Dunába!

A KÁRTYÁZÓK (*fölugrál*nak): Hol?

AZ UDVARI TANÁCSOS: Ott mennek már a csáklyások a csónakon! Ni, csak, most bukkan föl a víz alól! Szent isten, hogy kalimpál a kezével, lábával.

A BANKIGAZGATÓ: Mingyárt megcsipik.

MÁSODIK SZALMAÖZVEGY: Bravó! Ugy kihalászták, mint valami pontyot. Már jön a csónak kifelé.

ELSŐ SZALMAÖZVEGY: Szegény ördög! Vajjon miért akart öngyilkos lenni?

A BANKIGAZGATÓ (*a részvét hirtelen rohamától elfogva*): Ha meggondoljuk, hogy akadnak szerencsétlenek, akik talán az életüktől is megundorodnak, amig másoknak nincs annyi idejük, hogy minden kínálkozó élvezetet kihasználjanak...

AZ UDVARI TANÁCSOS: Azt mondom nektek, urak, hogy sok rettenetes nyomor van a világon, amiről a legtöbben nem is tudunk! Micsoda borzalmas lelkiállapot lehet az, amelyik egy embert az édes, szép juliusi éjszakán a halálba kerget. Mikor odafönn a csillagok ragyognak, szép és könnyelmű asszonyok mosolyogva csábítják magukhoz a férfiakat: ilyenkor a hideg, piszkos, sötét víz mélye, brrr! Azt mondom nektek, urak, hogy vétkezünk, amikor ilyen jól érezzük magunkat!

A BANKIGAZGATÓ (*habozva*): Van egy ötletem. Leküldöm az inast és megüzenem a rendőröknek, hogy hozzák ide azt a szegény, kihalászott fickót. Itt van cognac és puha kanapé s amig fölhozzák, telefonálok a professzoromért.

ELSŐ SZALMAÖZVEGY: Ez szép gondolat!

AZ UDVARI TANÁCSOS: Meg kell tenni!

A BANKIGAZGATÓ (*az inashoz*): Sándor, le fogsz menni a partra és megmondod a rendőrnek, hogy azt a szerencsétlen embert hozzák ide. Itt bizonyosan gyorsabban magához téríthetjük. Lajos, te pedig telefonálsz Ruzsényi tanár urnak, hogy rögtön kéretem.

Az inasok távoznak, hogy a parancsot teljesítsék. Az urak az ablakon át nézik, amint az öngyilkost saroglyára fektetik s négy markos ember elhossa a bankigazgató lakására. Gyorsan lefektetik az öltözőszoba divánjára, egy aransipkás mentő fölgombolja a kabátját, egy másik mesterséges lélegzést végeztet vele. A társaság sápadtan és hallgatva állja körül a divánt.

Az öngyilkos 35-40 év körüli férfi, kopott eleganciával öltözve, züllött gérokkjáról még mindig csöpög a víz. Deresedő haja sárosan tapad a homlokára. Igen halavány s vagy öt percig teljesen mozdulatlan.

Épp amikor gyöngén lélegzeni kezd, érkezik meg kocsin Ruzsényi professzor. A mentők mély meghajlással köszöntik az országos nevű tanárt, aki kezét fog az urakkal, néhány tréfás megjegyzést tesz, aztán gyémántgyűrűs, jól ápolt kezét az alélt ember szívére helyezi.

A TANÁR: Mindjárt magához tér. A hideg fürdő nem ártott meg neki. *(Az öngyilkoshoz.)* Jó reggelt, tisztelt barátom, jó reggelt!

AZ ORVOSNÖVENDEKEK *(kötelességszerűleg nevetnek).*

AZ ÖNGYILKOS *(lassan fölnyitja a szemét s úgy néz körül, mintha a gondolatai ezer mért-földnyire lennének innen. Tekintetét végighordozza az urakon, majd valami fájdalmas vonaglás vonul végig az arcán).*

A BANKIGAZGATÓ *(gyöngéden)*: Na, jobban van?

AZ ÖNGYILKOS *(semmit se válaszol, csak gyermekes ijedelemmel néz körül).*

AZ UDVARI TANÁCSOS: Édes barátom, térjen magához. Egy jó ember házában van, ez pedig az orvostanár ur, aki épp most biztosított bennünket, hogy nem lesz semmi baja. Csak feküdjék nyugodtan és ne gondoljon semmire.

A TANÁR: Félóra múlva akár elhuzathatja a nótáját a cigánnyal.

AZ ORVOSNÖVENDEKEK *(szolgálatkészzen földerülnek).*

A BANKIGAZGATÓ: Akar egy pohárka cognacot?

AZ ÖNGYILKOS *(szó nélkül türi, ahogy az egyik inas cognacot önt a szájába).*

ELSŐ SZALMAÖZVEGY: Miért tette ezt? Miért akart megválni az élettől?

AZ ÖNGYILKOS *(dideregni kezd)*: Azt hittem, hogy már vége... és most újra kezdődik... Oh be szörnyen fázom!...

A BANKIGAZGATÓ: Mi kezdődik újra?

AZ ÖNGYILKOS: Egy éve, hogy nyomorgunk, azóta, hogy a *Hades*-től elbocsátottak... Az egyik tárnából kifogyott a szén s az üzem háromnegyed részét beszüntették... Negyven hivatalnokot az ajtó elé tettek... egy éve, hogy nem tudok álláshoz jutni...

AZ UDVARI TANÁCSOS: Milyen hivatala volt a *Hades*-nél?

AZ ÖNGYILKOS: Levelező voltam... kilencszáz forint fizetéssel és lakáspénzzel... Három hónap óta nem kerestem egy forintot... a feleségem... a porontyom éheznek... Már zsákot is hordanék, de azt se lehet... Nem tudom tovább nézni azt a nyomoruságot, nem tudom, jaj, nem tudom... Oh istenem, hogy vacog a fogam...

MIND *(megindulva nézik).*

A TANÁR: Na, igyék még egy pohár cognacot!

AZ ÖNGYILKOS: Az a szegény, négyhónapos csöppség is éhezik, mert az anyjának nincs teje... Ma este már szinte zöld volt... olyan rémesen zöld, mint az a víz odakünn... (*Görccsösen összerázkódik*).

A BANKIGAZGATÓ (*szeliden megsimogatja az öngyilkos nedves haját!*) Ne busoljon, kedves barátom, mától kezdve másképp lesz... Majd holnap jelentkezni fog nálam a Közgazdasági Bankban... Jobb állást fog kapni, mint amilyen eddig volt... majd gondoskodom róla, hogy a jövőjüket biztosítsák... No, most már legyen nyugodt... ne féljen...

AZ ÖNGYILKOS (*lázasan csillogó szemmel nézi a bankigazgatót*).

AZ UDVARI TANÁCSOS (*bankókat tesz az öngyilkos zsebébe*): Addig is, hogy ne legyen minden pénz nélkül...

A TÖBBIEK (*a nemeslelkűség egy rohamától elfogva, követik az udvari tanácsos példáját*).

AZ ÖNGYILKOS (*fuldokló zokogásban tör ki*): Oh istenem, istenem...

A BANKIGAZGATÓ: Odakünn állnak a fiakkerek, az egyik majd hazaviszi a családjához... Sándor, el fogod kísélni... és utközben vásárolni fogsz egy vendéglőben néhány üveg finom bort s valami jó kis harapni valót, hogy azoknak a szegényeknek is legyen odahaza... Azután holnap jelentkezni fog nálam a bankban...

Az öngyilkos kezét akar csókolni a bankigazgatónak, aki a merényletet szerencsésen elhárítja magától. A mentők kocsira segítik a boldogságában ájuldozó embert, az inas részvevően melléje ül. A fiakker elrobog. Mindenki távozik, csak az eredeti társaság marad együtt, meg az orvosprofesszor, aki még rágyujt egy szivarra.

A BANKIGAZGATÓ: Egy embert visszaadtunk az életnek.

AZ UDVARI TANÁCSOS: És milyen boldoggá tettük a szegényt!

ELSŐ SZALMAÖZVEGY: Szivettépő volt, amikor az éhező gyermekéről beszélt!

A TANÁR (*néhányat szippant a szivarjából, csöndesen bólogat, aztán mosolyogva megszólal*): Boldoggá tették: az igaz. Egy családot megmentettek az életnek, három kicsike lelket visszarántottak a kárhozat széléről, egy kétségbeesett ember szívébe az istenben való bizodalom balzsamát csöpögtették - véletlenül. Ha nem jut eszükbe, hogy multságukat itt folytassák, ha vacsora után fáradtak és lefeküsznek, - ez a szerencsétlen talán egy óra múlva újra megteszi, amiben véletlenül megakadályozták. Megegett rajta a szívük, mert - talán először életükben - szemtől-szembe találkoztak az igazi, a félelmetes nyomorral. Ha véletlenül csak az ujságban olvasnak róla, a szemük unottan siklik át a banális sorokon, anélkül, hogy a szájalomnak csak egy nüánszát is éreznék. Egy nyomorgót boldoggá tettek: ezer és ezer segítség nélkül pusztul el, mert a véletlen nem hozza az utjukba a jókedvük, a részvétük, a sajnálkozásra hajló hangulatuk ritka percében. Száz apróbetűs napi hír hasonló tragédiája hidegen hagyja önöket, ez az egy a szívükhöz szólt, mert a valóságban látták. A jótékonyságuknak nincs meg az erkölcsi alapja, mert csak véletlenül, csak uri szeszélyükből tettek jót. Mint mi orvosok mondanók: ez a részvét nem krónikus erény, hanem csak akut roham. És lássák, az a baj, hogy nálunk minden jótékonyság ilyen.

AZ UDVARI TANÁCSOS: A professzor ur pesszimista, mint mindig. Kérdezze meg csak azt a szegény embert, hogy mi a véleménye rólunk?

A TANÁR: Az a szegény ember jól járt, mert véletlenül méltóságtok előtt ugrott a vízbe. De ha az öngyilkossági kísérlete előtt kérte volna meg illusztris házigazdánkat, hogy segítsen rajta, alkalmasint soha sem éri meg azt a szerencsét, hogy az igazgató ur színe elé, a dupla zöld ajtókon belül kerüljön.

AZ UDVARI TANÁCSOS (*a tanár vállára üt*): Öregem, maga javithatatlan!

ELSŐ SZALMAÖZVEGY (*ásitva*): Menjünk! Mingyárt hajnalodik.

Mind összeszedelőzködnek és mennek. A kocsik végigrobognak a derengő utcákon.

ELSŐ SZALMAÖZVEGY (*bóbiskol*): Jaj, de finomakat fogok aludni szeptemberben!

TÖRTÉNET EGY JÖVENDŐBELI ÁLLAMFÉRFIURÓL.

Képzeld egy reggeliző terrászt a wörthi tó partján, kilátással a csodás kék vízre, mely oly közeli rokonságban áll a mi Balatonunkkal, s melyen félmeztelen, izmos kis lurkók eveznek a délelőtti verőfényben Maria-Wörth felé. A terrazon szalmakalapos, fiatal asszonyok kenegetik a vaját a körülöttük hancurozó, éhes kis ördögöknek, néhány komoly öregur a frissen érkezett Pester Lloyd estilapját olvassa, egy-két csinos leány, regénynyel és kézímunkával a kezében, vig lármával készülődik a tópartra, ahol a hófehérbe öltözött aranyifjuság már érthető izgatottsággal lebzsel a szellős bazárépület körül. Az uszodából sikoltás és vizesobogás hallatszik a terraszra s a zafiros vízben feltűnnek a legelső selyemtrikók. És e sugárzó, életvidám, napfénytől fényes, nyári miliőben egy bájos kis teremtés hajol nagy komolyan a levélpapírja fölé s míg arisztokratikusan tüskés betűit szorgalmasan egymás mellé rójja, néha kokett és ingerkedő pillantást vet Középeurópa legcsinosabb férfiára, aki az asztal tulsó sarkán a körmeit fényesíti. A bájos kis teremtés - mint bizonyára kitaláltad már - e sorok szerény írója, a körmeit fényesítő fiatal ur pedig, a saját, esküvel megerősített vallomása szerint, a földkerekség legboldogabb halandója, aki három nappal ezelőtt a tekintélyes férji méltósággal cserélte föl vigasztalan csavargó életét...

Igen, drágám, már háromnapos asszony vagyok, s nyugodt leányéletem úgy letűnt a semmi-ségbe, akár a hófehér leányszoba, a meghatott rokonok s szegény apa vonagló szájaszéle, melynek emléke most is megrikatna még, ha oly végtelenül boldog nem lennék. Életem első felvonása, melynek diszletei egy szürke, esős nagyvárost ábrázoltak, mindörökre véget ért három nappal ezelőtt, s a titokzatos kulisszatologatók, akik földi létünk színtereit berendezik, varázslatos gyorsasággal állították föl a második felvonás hátsó függönyét és kulisszáit, melyek napfényes kék tavat, kacér nyaralókat, hófehér vizpartot jelképeznek, s ahol statiszták-ként jókedvtől sugárzó, drága, fiatal lányok és strandruhás, fehér cipős gavallérok sürgölődnek a nyári délelőtti verőfényében. Vajon nem szédítő gondolat-e, hogy ebben a környezetben a te szegény barátnőd játssza a legfőbb és a legfontosabb szerepet?

Emlékszel még arra az öt percre, amit elutazásom előtt végleg felfordult ebédlőnkben együtt töltöttünk? Meghatva borultál a nyakamba, megesküdteél, hogy siroddig megőrzöd számomra leánykori barátságodat, s fürkésző, talán kissé melankólikus pillantást vetettél csinos utazóruhámra, mely a te szemedben a legnagyobb földi boldogságot jelentette. Akkor, ott a szerte-szét heverő ruhák, nászajándékok s csecsebecsék közt egy furcsa vallomást sugtam a füledbe. Ezt sugtam:

- Mondok neked egy axiómát, ami többet ér, mint valamennyi bölcsesség, amit a hat felsőben tanultunk. Sőt a doktori diplománál és a százezer koronás hozománynál is többet ér.

- És pedig? - kérdezted csodálkozva.

- Az axióma ez: a férfiak sohase azt a lányt veszik feleségül, aki tetszik nekik, hanem azt, akinek ők tetszenek. Most nincs rá időm, hogy az elméletemet kifejtsem; de mivel nem vagyok irigy teremtés és szívből örülnék a boldogságodnak, hát megígérem, hogy egy hosszú levélben hamarosan el fogom mesélni neked a házasságom történetét.

Mint a régi regényírók mondják, menjünk vissza nyájas olvasóim, hat hónappal arra az időre, mikor Budapest utcáin szibériai hősivatag fehérlett, a fiatal lányok kékre fagyott orral siettek a korcsolyapálya felé s az Andrassy-uton át csengős tarantászok robogtak a kopár liget fáinak közé. Szegény barátnőd, aki, mint tudod, mindössze nyomorult ötvenezer korona hozományt

mondhatott a magáénak a világegyetem mérhetetlen kincseiből, de aki mindennek dacára hat-szobás lakásról, fekete lüszterruhás szobalányról, légfűtésről, premierjegyekről és gyémánt diadémokról álmodozott, kissé unatkozó arccal ült egy pompás Munkácsy-utcai villában. A villa egy szerencsés barátnőjének otthona volt, akit az igazságtalan gólya egy bankigazgató és udvari tanácsos házába szállított tizennyolc évvel ezelőtt. Szerda volt, mikor a Munkácsy-utcai házat jókedvű fiatal lányok kacagása verte föl, a szalonban fölszedték a szőnyegeket, nagy szivarok füstje szállt a pompás ebédlő levegőjébe s a zongorát néha ropogós cigánymuzsika, az ozsonnát pedig amerikai dollárkirályhoz se méltatlan vacsora váltotta föl. Délután hat felé járt az idő, az urak fekete csokra alatt briliáns mellgombok csillogtak, a mamák viharos érdeklődést szimuláltak a színház, az irodalom és a művészet iránt, az öregebb gavallérok a serdületlen bakfisok körül settenkedtek, egy inas Luxorból érkezett cigarettákat, két szobalány parfait-t és fagylaltot hordott szét, mikor a század lelegegásabb redingotja a szalon ajtajában megjelent. A redingot-t egy ifju képviselő viselte, aki délelőtt nagy beszédet mondott az alsóházban s most egy negyedórára megjelent a női bájosság e szigetén, hogy az őt megillető hódolatot bezsebelje. Kissé szenvedő, kissé fáradt, kissé szemtelen arccal nézett szét, látszott rajta, hogy nem sokra becsüli az egész gyülekezetet, s szeme megbocsátó mosolylyal siklott végig a táncoló párokon, akik e fajta alsórendű multságokban még örömet találnak. Hogy imponált volna a sok éretlen lány a komoly politikusnak, aki pár órával ezelőtt még a miniszterelnök kezét szorongatta! Mikor szerény barátnődét az a szerencse érte, hogy a magyar Pittet be mutatták neki, a redingot, a nyakkendőbe szurt gyöngyszem, az aranykeretes csiptető, s a tengeralattjáróra emlékeztető lakktopán gögösen megcsillogott a lámpák fényében, a hidegen tekintető, acélszinű szem pedig világosan azt a gondolatot fejezte ki, hogy e földön a fiatal leány a legfölsőlegesebb teremtés. Oly szemellátható volt ez a gondolat, hogy e sorok szerény írója, kicsisége tudatában, bizvást a parkett alá sülyedhetett volna. De nem tette; nyugodtan ott maradt a helyén, kissé elpirult, keztyüs kezecskéjével félresimitotta égő arcáról kenderszinű hajfürtjeit s ezt gondolta magában:

- Oh nagy férfit, hiába paroláztál délelőtt husz kegyelmes urral, hiába álmodozol a piros bársonyszékéről, hiába vágsz olyan tekintélyes arcot, mint egy öreg maharadza, három hónap mulva olyan bizonyosan feleségül fogsz venni, mint amilyen bizonyos, hogy ma február hetedik van. Neked, oh szerencsétlen áldozat, még sejtelled sincs róla, de én akár holnap körülnézhetek már a pesti villanegyedben, hogy jövendőbeli fészünköt kiszemeljem.

Ne vedd dicsekedésnek, ha rögtön leszögezem, hogy a leendő Bismarck már tiz perc mulva sutbadobta dermesztő jégsarki modorát. Nem tartozom ugyan az elbűvölő jelenségek közé, az alakomon, a tisztességes teint-emen és az intelligens, ibolyakék szememen kívül, melynek egy hizelgő unokabátyám szerint valami bársonyos és csodálatosan megnyugtató hatása van a férfiakra, nem igen van mit hencegnem külső előnyeimmal, de annyit szerénytelenség nélkül megállapíthatok, hogy eléggé ismerem az ellenség gyöngéit. A tulzott elragadtatást, a cukor-dinnye-befőtthöz hasonló kacérságot sohase kultiváltam, jéghideg hercegnői modorommal se akarom elkábitani az udvarlóimat, nem tetszelgek az ugynevezett bájos mosolykirálynő szerepében, de van egy pillantásom, melylyel mindig csalhatatlan hatást tudok elérni, bár bizvást állíthatom, hogy a pillantáshoz való aranyfedezet absolute nincs meg a szivem trézorjaiban. (Mit szólsz ehhez a hasonlathoz? Nem volna ez méltó Teleszkyhez vagy Popovicshoz is?) Mások is mondták, magam is akárhányszor megállapítottam már a tükörből, hogy ebben a pillantásban minden benne van, ami egy előkelő férfilelket gondolkodóba ejthet: lázas, bár diszkrét érdeklődés, gyermekes kíváncsiság és meghatottság, a figyelemnek valami hizelgő szuperlativusza, mely világosan kifejezi, hogy nem minden Napoleon halt meg annak idején Szent Ilona szigetén. A magyar Bethmann-Hollweg is felült tiz perc mulva ennek a pillantásnak; gögös diplomata-arca fokozatosan veszített merevségéből, szemei bámulva és elragadta-

tással néztek rám a csiptető kristályüvege mögül, s akár hiszed, akár nem, az ötödik, hatodik mondat után letelepedett mellém a zongora mellett álló üres székre. Gondolhatod, hogy intelligens arcom szemmeláthatólag kifejezte a boldogságot, mely e nagy megtisztelésre elfogott; de biztos lehetsz róla, hogy az elragadtatás e néma pózában is megőriztem leányos tartózkodásomat. Azt hiszem, gyöngén elpirultam, miközben égnek emelt profilom, mely hizelgőim szerint a connaughi hercegnőére emlékeztet, ragyogott a büszkeségtől és a meglepődéstől. Hazám nagy férfია előbb néma gyönyörűséggel nézte ezt a naiv lelkesedést, aztán egyszerre megnyitkalt ékesszólásának zsilipjei. Bizonyos vagyok benne, hogy a képviselőházban távolról se beszélt ekkora inspirációval, kérdés nélkül elmondta az életrajzát, a családi viszonyát, terveit a közeli és távoli jövőről, megismertetett a reményeivel és az ambícióival, viharosan érdeklődött az izlésem felől, s a hosszú tárgyalást végre azzal a rezümével fejezte be, hogy a fiatal lányok közt is akadnak megértő és intelligens lelkek. Ha azt a szerény, egyszerű és meghatott pillantást, melylyel kijelentését honoráltam, láttad volna, alkalmasint hangosan elkacagta volna magadat; hiszen szinte istenien komikus volt ez az affektáló legény, aki bennem, a tizenhárompróbás csirkefogóban, a naiv és elszédített bakfist látta.

A legközelebbi hetek eseményeiről nincs sok mondanivalóm, ezt te, csapongóan dus fantáziáddal, amugy is elképzeld. Kétszer a jégen, egyszer Gerbeaudnál s egyszer egy ugynevezett zenés ozsonnán találkoztunk; mindannyiszor rögtön elöntötte arcomat az a láng, amit legtalálóbban kormányozható pirulásnak lehetne mondani. Kedvesem, meggyőződésből állíthatom, hogy az öntudatos pirulás tehetsége sokkal nagyobb ajándék, mint a szépség vagy a gazdagság, s annak a nőnek, akit az istenek ezzel a talentummal megáldottak, sokkal kevesebb félnivalója van a jövőjétől, akár a legelőkelőbb bankigazgatók örökösnoínek. Ha lángbaborult arcomat láttad volna, ha kezem remegését, elfogult beszédemet, csodásan lelkes, szinte rajongó pillantásomat megfigyeled, alkalmasint te is esküt mersz tenni rá, hogy beszámíthatatlan szerelmessel van dolgod; hogyne gondolt volna hát hasonlót ez a drága, hiu és önbizalomtól duzzadó, nagy csacsi, aki néhány orfeumban töltött esztendő s néhány felületes zsurfecsegés után amugy is abban a tévhitben élt, hogy minden fiatal lánynak a lelkébe lát! Oh szegény, naiv, ostoba uram, mennyivel bonyolultabb egyéniség egy fiatal lány, mint ti, akik oly fensőséggel lenéztek rá!

Február hetedikén Bandi újabb beszédet mondott a képviselőházban, s én, aki szivből gyűlölök minden politikát, már tiz óra előtt ott voltam a karzaton. Édesanyám, aki sokkal inkább tisztában van a gyermeke lényével, mint a házában megforduló férfiak, nem zaklatott fölösleges kérdésekkel, szó nélkül otthagya a háztartását s francia márkinőnek öltözködve foglalt helyet a kényelmetlen zsöllyében, mely alatt a politika arénája elterül. Én magam oly bájos voltam, mint egy karácsonyi angol baba; de szemem komoly áhitattal pihent a szenzációs császárkabáton, mely alatt egy értem égő sziv dobogott. Az értem égő sziv gazdája szeszfőzdekről, fináncokról és pénzügyi problémákról beszélt, néha krárogott, néha kimerülten ivott egy pohár vizet, s néha szórakozottan turkált abban az írástengerben, mely ott feküdt előtte az asztalkán. Oh drága szivem, száz évig kellene élned, ha fogalmat akarnál magadnak alkotni arról az unalomról, mely a hosszú beszéd alatt elfogott; a szemhéjaim leragadtak az álmoasságtól, a szürke szavak őszi zápor módjára ütődtek rózsás fülecskéimhez, s kívánatosan piros ajkaim szinte megmerevedtek a visszafojtott ásitástól. Ha akkor nem váltam kövé, azt hiszem, hogy soha többé nem fenyeget hasonló veszedelem; de bátran és vitézül kiálltam ezt a megpróbáltatást is, miközben hangtalanul ezt suttogtam magamban:

- Türelem, türelem, hiszen végre is minden jóra fordul! Másfélórai unalom még nagyon méltányos fizetség, ha az ember egy jövődöbeli államférfit vehet érte!

Bandi később feljött a karzatra, udvariasan kezét csókolt az édesanyámnak, nekem pedig kissé megilletődve a szemembe nézett. Mit mondjak neked? Ha azt mondom, hogy a bámulat és a rajongás extázisával tekintettem rá, mélyen alul maradok a valóságon; ezt a pillantást talán csak azok az állatbarátok ismerik, akik egy éhező, gazdátlan kutyuskát zord télidőn a házukba fogadnak.

A döntő ütközetre március kilencedikén került a sor, egy havas, hideg alkonyaton, melynek ködfátyola alól parányi gyertyákként csillogtak ki a körutak ivlámpái. A Lipót-köruton - mint egy történelmi regényben írni szokták, - prémekbe burkolt, szende, fiatal leány szalad, aki kezeckéjét dobogó szívére szorítja. A szép gyermek úgy érzi magát, mint a katona, aki eszeveszett hőstettet készül elkövetni, s épp úgy el van készülve rá, hogy Mária Terézia-rendjellel fogják megjutalmazni a bátorságáért, mint arra, hogy börtönbe vetik, vagy lefokozzák. Félórai gyaloglás után, miközben most már minden direkt szándék nélkül is kipirul, erélyesen megnyom egy fehér csontgombot, halkán a jó istenkéhez fohászkodik, aki valaha virágos gyermekágyacskája fölött virrasztott, s némán összeszorított ajakkal áll egy pillanatig a fehérkötényes inas előtt, aki az impozáns szárnyasajtót kinyitja. Végre azonban érzi, hogy beszélnie kell; nagyot lélezkzik tehát, muffját reszketve a szívéhez szorítja, majd nyugodtságot és előkelőséget szimulálva így szól:

- Itthon van a képviselő ur?

- Itthon, kisasszony, - mondja a fehérkötényes legény, aki csodálkozva és szemtelenül mosolyogni kezd.

Öt perccel később az ifju hölgy egy pompás, nagyon kivilágított szalonban áll, s úgy érzi, hogy a könyvek, a szobrok, a nipppek, az inasok ördögmalom módjára forognak körülötte. Szemben vele egy bársonykabátos, szivarozó férfi oly tágra nyitja föl a szemét, mintha a föld megnyílt volna előtte s láva meg vulkán ömlött volna a szőnyeges uriszobába. Az ifju hölgy érzi, hogy minden a következő pillanattól függ, és ekkor - hálával eltelve a jó isten iránt, aki nemcsak a sziklából, hanem a lányszemekből is tud alkalomadtán vizet fakasztani, - egyszerre keservesen elsírja magát s remegve, fuldokolva, kissé meghatva is a saját vakmerőségétől, ezt mondja:

- Azért jöttem önhöz, hogy mentsen meg, hiszen ön az egyetlen jóbarátom. Ha maga is elhagy, még ma este a Dunának megyek! Férjhez akarnak adni, kényszerítenek, hogy férjhez menjek, - de én inkább százszor meghalok, semhogy olyan emberhez menjek, akit nem szeretek. A kétségbeesés hajtott magához, hiszen annyira sajnálom magamat!

A zokogásom betölti a szobát, a szemem vörös, a vállaim reszketnek, - de egy pillantás a tükörbe meggyőz, hogy ez a Niobe-póz nem is áll éppen rosszul az arcomhoz. A leendő államférfi valószínűleg ugyanily véleményen van, legalább a villogó pillantása ezt sejteti velem. Egy percig habozik, az arca pirossá lesz, a kezével valami egészen furcsa gesztust csinál, aztán hirtelen kézen fog, leültet, - és szólni kezd. Oh, milyen más most a hangja, mint a multkor, mikor a szeszfőzőkről és a fináncokról beszélt!

- Kisasszony, - szólt dadogva, - nagyon jól tette, hogy hozzám jött, hiszen nálam jobb barátja csakugyan nem lehet. Most szépen abba fogja hagyni a sirást és okos nagylánynya lesz, ahogy egy érett, tizenhét éves hölgyhöz illik. Na, hagyja már abba, mert bizony isten én is elkezdem!

Leülök, megtörölöm a szememet és mosolyogni kezdek, mint a kisliba, akit egy jószívű bácsi megvigasztal. És miközben egy-egy utólagos roham még gyermekesen kitör belőlem, ezt gondolom magamban: Oh, te nagy, komoly, tekintélyes csacsikám te, mennyivel inkább kisbaba vagy te, mint én, akit a naiv babusgatásoddal megvigasztalsz!

Akarsz még többet tudni? A fantáziámból, nagy nógatásra, végre előkerült a szerelmes vezérigazgató, aki százezer koronás jövedelmét mindenáron meg akarja osztani velem, szigorú apám (szegény, egész életemen át zsarnokoskodtam rajta!), aki kitagadással fenyeget, ha három nap alatt el nem jegyzem magamat, édesanyám, aki mára kelengyémet készíti, s a kávéskanálnyi arzénikum, amit a fiókomban tartogatok, arra az esetre, ha mindenáron férjhez adnak. A magyar Bethmann-Hollweg mindezt szinte hápogva hallgatta, fölugrott, leült, aztán újra fölugrott, s végre - miközben nagy szivdobogással várokztam a fináléra, - nagynehezen mégis csak fölemelkedett a helyzet magaslatára, s vakmerően kijelentette, hogy inkább egy egész huszárezredet meggyilkol, semmint rólam, az ő drága kislányáról, lemondjon.

Aztán... aztán... mit akarsz még többet? Szőke fejecskémet megújuló sirási rohamok közt hajtottam a vállára, kezem a fölborzolt haja közt babrált s fölényesen, de most már kissé meghatva is ezt gondoltam magamban:

- Drága vagy, édes vagy és jó fiú vagy; de mered-e azt mondani, hogy kettőnk közül te vagy a nagyobb politikus?

Igy volt. És most, ahogy itt ülök a wörthi tó partján, s lopva egy pillantást vetek az uram komolyodó cvikkeres és naiv arcára, úgy érzem, hogy azt a borzasztó lépést csakugyan a jó isten sugallta nekem. Most az a hitem, hogy ezt a nagy gyereket már a legelső pillanattól fogva szerettem. Ha soká élünk, jótállást vállalok érte, hogy csakugyan boldog és híres embert faragok belőle. A kettőnk eszéből majd csak kitelik valami.

A HÜTLENEK.

Néhány év előtt sokat bolyongtam a Balatonon. Nekem is, mint annyi soknak, ambicióm volt, hogy szeptemberben négerré sülve jelenjek meg ismét a főváros utcáin. A fiumei olasz matrózok, kik tavasszal Braziliáig járnak a Lloyd hajóin, az aszófői magyar fiuk, kik olasz pajtásaiktól teljesen megtanultak minden tengeri tudományt, kivétel nélkül ismertek, mert sokszor délben zavartam föl őket nyugalmas sütkérezésükből, mikor odafenn operett-nóták mellett ebédeltek a fürdőhely vendégei. A yacht-klub pénztáros kisasszonyát ilyenkor ebéd utáni álmából kellett fölvernem, hogy jegyet adjon, mert a mozdulatlan, kék víz mellékén minden teremtett lélek aludt ebben az órában. A vizen egyetlen fodor sem libben meg, a fürdőház hosszú hidján egyetlen szellő sem bántotta a kiaggatott, vérvörös uszórúhákat.

A partok rózsáit öntözte néhány kertészlegény, de a matrózok, a halászok, a horgászó fiuk, sőt maguk a halak is békésen szenderegtek. Néha átmentünk Tihanyba, a kápolna gyönyörű ablakából egy pillanatra végigtekintettünk a hosszú tó síkján, ittunk egy korty friss vizet a kolostor zölddel befuttatott udvarán. Ez volt életemnek legromantikusabb időszaka; néha csodálatos vágyat éreztem, hogy bezárjam magam ebbe a nyugalmas kolostorba, melynek sziklás partját szünetlenül mossák a langyos, simulékony habok. Irigyeltem a szerzeteseket, akik ötszázéves breviáriumokat forgatnak s a tél fehér világában mint kísérteties árnyak suhannak el a templom elhagyott kövein.

Szégyljem-e, hogy szerelmes és boldogtalan voltam s hogy néha mitsem vártam a jövőtől? Átkoztam a civilizációt, mely az ő nagy erejével engem is arra kényszerít, hogy vidám asszonyokkal sétáljak az eszplanádon, s néha ternót vagy quaternót nyerjek az estéli tombolák alkalmával. Bántottak a keringők, a gyógyterem kivilágított ablakai, a délutáni tarokkpartiek, a kut körül való egyhangu hajnali séta. Futottam a pongyola reggeli kalapok elől, a selyembluzok idegessé tettek. Ilyenkor Giovanni, az én dalmát matrózom, gyorsan igazított egyet a spinacker-en, a main top sail-en, s kis cutterunk pár pillanat múlva a tó levegőjét hasította hófehér, kifeszített vitorláival.

Egy délután - Balaton-Füreden reunion készült este a nagyteremben - Giovannival megkerültük a fürdőházat, s a zalai partok mentén siklottunk tova a vitorlással. A nap égetett bennünket, a vitorlák nem tartottak árnyékot, kabinnak hire sem volt a yacht belsejében. Távolról reszketett a tihanyi kettős torony és homályosan kékeltek a zamárdi part bokrai. Dél felé még lebegett egy kevés szellő és lassan tűntek el hajónk mellett az apró zalai falvak; Arács, Csupak, Alsó-Eörs, Paloznak, Felső-Eörs, Lovas, parányi vincellérházaikkal, földbe ásott pincéikkel, néhol egy verandás, emeletes nyaralóval, ahonnan messzelátóval nézegették a yacht hófehér szárnyait. Négy óra felé visszafordultunk, mert valahogy kedvem kerekedett, hogy a tihanyi félszigetet megkerüljük. De félóránnyira a füredi parttól a szél hirtelen megállt, s a yacht mellé szórt papirszeletek mozdulatlanul usztak a hajó oldalán. Giovanni szorgoskodott még egy darabig, hogy a vitorlakkal csináljon valamit, de később lemondólag intett:

- Lehetetlen. Innen nem mozdulunk, míg a hold föl nem jön.

A nap kegyetlenül sütött, én szinte éreztem, mint sülök barnára az afrikai hőségben. Hanyatt feküdtem a vitorla mellé, s az eget bámultam, melyen egy felhő sem uszott. Végtelen távol-ságban láttam valahol egy fehér yachtot, mely Siófok táján várta az alkonyati brise-t, olykor egy ezüstös ponty ütötte ki magát a kis hullámkarikából, s vérvörös kopoltyuját izgatottan tátogatta felénk. Később megszemjajztunk és Giovanni azt ajánlotta, vessünk horgonyt a hajóval s menjünk ki csónakon a partra. Ugy is tettünk, s valahol Arács tájékán kötöttünk ki, a

magas Tamáshegy alján. A kis parti csermely mellékén alig járt valaki, csak a dombos pincék előtt játszottak néhol félmeztelen parasztyerek. Egy kis leány az ér sikos, zöld kövei fölött lubickolt. A viskók előtt, a petrezselyem- és zellerágyak között, itt-ott nagy rózsák nyiltak; egy-egy magányos házból, ahol pestiek laktak, álmos zongoraszó hallatszott ki. A hidon egy szalmakalapos könyvvezető ült, akinek arcáról leviritott a háromhetes szabadságidő. Az ösvényen, mely a hegy felé kigyózott, egy vászonruhás, körszakállas ember állt a bokrok között, kampós botjára támaszkodva. Giovanni figyelmeztetett rá.

- Ez Kis ur, az arácsi Szeretetház segédtanítója, aki mindenféle gízgázt összeszed, hogy odahaza lepréselje.

Kis ur száraz és unalmas volt, mint egy lévita, de mi mégis megörültünk neki. Közeledésünket bizonyos tartózkodással fogadta, de később barátságosan szóba állt velünk. Kiderült, hogy sohasem járt még Budapesten, s mióta a csurgói preparandiát elvégezte, mindig itt tanítókodik a Balaton partján. Olyan nyelven beszélt, mintha egyenesen a hitvitázó századból lépett volna közibénk, s az én ideges, hangulatokban fürdő lelkemnek igazi enyhülés volt ez a falusi mester, aki reggeltől estig egy csomó kézzubonyos, árva fiuval bibelődik. Jól esett volna azt hallanom, hogy Kis urat boldogtalan szerelem üzte a magányba, ahol romantikus olvasmányokkal tölti az idejét; de kiderült, hogy a tanító már huszonkétéves korában feleségül vette a falusi korcsmáros leányát és sohasem olvas egyebet a „Protestánsok Hetiközlönyé”-nél.

Együtt ballagtunk fölfelé a hegynek, a tanító azzal biztatott, hogy fenn, valamelyik vincellérházban okvetetlenül kapunk néhány korsó hideg tejet. Giovanni abban reménykedett, hogy balatoni bor is akad a Tamáshegy pincéiben. Kissé bágyadtan törtettünk előre a mogyoró-bokrok közt. Engem egyszerre elkapott megint a boldogtalanság érzete, mint mindig, mikor hegyek között járok. Idegeim nem bírják meg az óriási méreteket, a föld misztikus pupjai az emberi magányosság és jelentéktelenség tudatát keltik életre bennem s néha úgy vagyok, mint a gyerek, aki elmosódó óriásokat lát a hegyek körvonaláiban s az erdők homályba vésző fáinak között.

A hegy magasabb pontjain megszűnt minden nesz, a kis bogárhátú házikók hallgattak a nyár-esti melegségben, a fák között rigók és tengelicek füttyentgettek. Egy pillanatra átvillámlott lelkemen a jövő egész üressége; éreztem, hogy e csalódás után nem lesz többé részem asszonyi szeretetben, s hogy ő előtte, aki most egy árnyékos villa verandáján ül rózsaszínű bluzban, egészen közönyös az én lelkem minden szomjusága, minden vágya, érzéseim minden melege és lángolása. Ez a felületes, kacér teremtés sohasem fog megérteni engem és nincs messze az idő, amikor egy aranysegélyű kártya fogja tudtomra adni, hogy ő egy hadaró doktor, vagy egy kövér bérlő jegyese. Kétségbe voltam esve, de azért figyelmesen hallgattam Kis urat, aki lelkesen beszélt azokról az eredményekről, melyekkel a gyakorlati földművelés oktatása jár az osztatlan népiskolákban. A Tamáshegy közepe táján, egy omladozó pince előtt, valami öreg paraszt ült mozdulatlanul, s Giovanni megkérdezte a segédtanítót, nem lehetne-e itt kapni egy-két pohár tavalyi arácsi bort?

- Nem hiszem, - szölt, - itt már tavaly nem igen termett bor. Egyébiránt megszólíthatjuk az öreg Somogyi Dánielt.

Közelebb mentünk a vén paraszthoz, aki megbillentette előttünk a kalapját. A pince olyan volt, mintha egy festő cseppentette volna valami bujazöld mezőség közepére. Somogyi Dániel tisztes kékbe volt öltözve, mint a zalamegyei parasztlak általában és csak a nyaka körül viselt egy csomó szürkésfehér szakállt. Giovanni kért tőle egy pohár bort, az öreg előhozta a pincekulcsot s pár perc múlva egy üveg rózsaszínű folyadékot tett elénk egy hordóra.

- Ez tavalyi, - szólt, - de akkor már alig csöppent egy-két hordóval. De tavaly mégis szüreteltünk valamicskét. Az idén már csak gyöngé kukorica terem a szőlőmben.

Csakugyan kukorica hullámozott a pinceház körül, a csövek hosszú levelei most kezdtek sárgulni a hegyoldalon. Az öreg végignézett a kunyhó tájékán, a Balaton felől szembesütött vele a nap vérpiros golyója.

- Az apám is, az öregapám is, - folytatta, - minden Somogyi a szőlőből élt egész holta napjáig. Közönséges paraszt volt minden ivadékomban, de a venyige mindannyinak becsületes kenyeret adott. Itt a kolnákban szeptember végén durrogattak a puskákkal, a hegyen szüretelők jártak-keltek, a prэшázban két-három héten keresztül taposták a szőlőszemeket. Száz-kétszáz akót mindig kiadott a föld. Veszprémben, Sümegen, Tapolcán annyi pénzt kaptunk érte, amennyiből tisztességgel kiteleltünk. Egy-két esztendővel ezelőtt jött az istentelen bogár, neki esett a szőlő gyökerének és kirágott mindent, ameddig itt az ur szeme ellát. Tavaly már csak itt-ott nyitogatták föl a prэшázak ajtaját, de az idén valamennyi zárva marad. A szüretelő puskák megrozsdásodnak a padláson, a lányok aratni járnak a szomszéd vármegyékbe. Olyan csönd van itt szeptember derekán, akár egy kripta fenekén. Nincs semmi, a pogány féreg elrágott mindent. A kukoricát őrzöm vénségemre, mint egy halinás csösz. Nemrégiben jártak itt megyei urak, biztattak bennünket frányával, amerikai vesszővel, de ettől a bortól már nem lesz nedves az én bajuszom. A korcsmánkban talján bort mérnek, Arácson, Csopakon, Eörsön nem terem más, mint kukorica.

Olyan fanyarul, hidegen mondta mindezt, mintha az egész nem is őt érdekelné. A hegyen már tompult kissé a világosság, a Balaton mosolygó kék vize egy árnyalattal sötétebb lett. A segédtanító biztatta Somogyi Dánielt:

- Nyugodjék meg, öreg, majd másképp lesz mindez egy-két esztendő múlva...

Somogyi Dániel durván förmedt rá:

- Egy-két esztendő múlva, az köllenek csak. Nem cselekszi velem azt az Isten, hogy még ezen a télen is életben hagy. A Somogyiak nem élhetnek meg, mint kukorica-csöszök, egyetlen ivadékomban sem lakott góréban, a vetés közepén. Mint igaz református ember várom az Urtól, hogy elszólít ezen az őszön e földi siralom völgyéből.

Nehézkesen fölkel, lecommogott ismét a pincébe, s mint e környéken mondják, megbuktatta megint a boros üveget. Talán nem maradt neki több egynéhány itcénél, de hozott, amennyit megittunk, a magyar paraszt áldott, becsületes jó szívével. Mig mi lefelé indultunk a hegynek, ő tovább is ott maradt a lócán, a tó csöndes tükrét bámulva. A lenyugvó nap pirossága egészen körülfolyta s messziről olyan volt az öreg paraszt, mint egy óriás hollandi kép.

A segédtanító beszélt valamit a Somogyi-familiáról, de én nem hallgattam rá. Lelkemben szégyeltem magam előbbi borongás gondolataimért. Meghalni, mert egy kacér leány elhagyott! Mily semmiség ez a vén paraszt bánatához képest, akihez az öreg, szerető anyaföld lett hűtelenné.

TURÓCZY ANNA GYERMEKE.

I.

Borbála asszony, a kolostor kapusnője arra ébredt föl mélységes álmából, hogy erősen verik odakünn a tölgyfakapu vasfogóját. Gyertyát gyújtott és megnézte az órát; XI után volt tíz perccel. Ugyan kinek akadhat dolga ilyenkor a kolostor ájtatos lakóival? Borbála asszony úgy emlékezett, hogy este sűrű hófellegek szitáltak a sötét levegőben; sietős, vagy boldogtalan ember lehet, aki éjnek évadján hagyja oda az ő nyugalmas ágyasházát.

Harmadszor is megismétlődvén a kopogtatás, Borbála asszony magára öltött egy meleg kendőt s kicammogott a kapuig.

- Ki van itt? - kérdezte hangosan.

- Én vagyok, Borbála asszony, én, - felelte egy reszkető leányhang, - Turóczy Anna, hiszen emlékszik még reám...

- Annácska, a kis Turóczy Anna? Ej, szegény kisasszony, hogyan kerül ön ide?...

Nem várta meg a feleletet, hanem gyorsan kinyitotta a kaput. A hideg, havas éjszakából egy roskadozó leány bukott be a homályos folyosóra.

- Mi történt önnel szegény kisasszony? - kérdezte Borbála asszony szánakozva.

A leány leesett a lépcsőfeljárás kövére s nedves haját sirva rejtette el a kapusné kendőjébe.

- Meghalni volna jó, - zokogta, - meghalni, édes Borbála asszony...

A vén kapusné kétségbeesetten tipegett.

- Nono, hát térjen magához, kisasszony... No édes bogárkám, jöjjön be a hideg lépcsőről... Odabenn meleg van a portán, mindjárt jobban lesz, meglátja...

Ekkor félreacsuszott a leány havas kendője s Borbála asszony ijedten állt meg a kis tolvajlámpa világosságában. A kendő alatt, a leány karjában egy szunnyadó baba hevert; nedves, összecsuporított ajkai gyöngén lélekzettek, a szeme le volt hunyva. A kapusné tétovázva kérdezte:

- Kié ez a gyermek?

- Az enyém, Borbála asszony, az én véreimből való vér. A halálom lesz, bizonyosan a halálom lesz, de hát lehet-e azért nem szeretni ezt a porontyot?...

A portában a remegő leány összekulcsolta a kezét.

- Édes jó Borbála anyó, hallgassa meg a kérésemet... Talán az utolsó lesz, a legutolsó az életemben, mert tudom, hogy nem viszem már soká.

- És mit óhajt?

- Keltse föl rögtön a fejedelemasszonyt és vegye rá, hogy azonnal beszélhessek vele...

Borbála asszony ijedten tartotta a kezét a szeme elé.

- De az Isten szerelmére, mit gondol? Éjnek éjszakáján, amikor minden teremtett lélek alszik...

- Mindegy, beszélnem kell vele.

- De kisasszony...

- Nem teszi meg, hát nem teszi meg, édes Borbála asszony?

Oly szomorúan nézett rá, hogy a vén kapusné elszántan kelt föl a helyéből.

- Jó, - mondta, - hát föl fogom költeni, bármi történik velem. Hiszen rosszabb volnék a vadállatnál, ha ebben a nyomorúságában ellenkezném vele...

Lépései elvesztek a lépcsőház magas kanyarulatában. És a leány, magára maradván, fuldokolva esett le a glóriás égi asszony képe elé, aki szeliden, jóakarattal nézett rá a szegényes fakeretből.

- Légy velem, - suttogta, - ne hagyj el, ne taszíts el kegyes mennyei királyné... Hiszen anya voltál te is, ki láthatna jobban a szivekbe, mint a te szerető szemed!

Csöndesség volt, csak egy mécses égett a boltozatos szobában. És a szegény leánynak úgy tetszett, hogy a kép megszólal az éjszakában:

- Anya voltam én is és én értelek, szegény asszony... Nem hagylak el, mert hiszen itt vagyok én csak otthon, a szerencsétlenek szívében...

Borbála asszony a vállára tette a kezét.

- A fejedelemasszony ébren várja, kisasszony...

A lépcsőkön égett egy vérvörös lámpa. A leány visszafojtotta könnyeit és odafenn rátette a kezét a magas, dupla ajtó kilincsére...

II.

Egy pillanatra átfutottak a lelkén multjának elveszett hangulatai, a boldog évek emléke, melyeket romlatlan szívvel töltött itt valaha, a kolostor csendes falai között. A zongorásterem, az olvasmányok, a park fehér utjai, a kápolna színes ablakain beszűrődő napsugár, a pajkos, jókedvű leánypajtások. És maga előtt a világos fogadóteremmel, a falak nagy árnykeretes képeit látva, egyszerre eszébe jutottak a komoly, félelmetes délutánok, amikor egy-egy csinytevés miatt kegyetlenül idecitálták őket a fejedelemasszony színe elé.

Akkor tán jobban félt, mint most, ezen a borzadalmas éjszakán. A fejedelemasszony éjjeli köntösben ült az egyik karosszékben s csodálkozva állott föl a helyéről, mikor a leány tétovázva alakja jelent meg az ajtóban.

- Hogy kerül ide kisasszony?

Anna térdre esett, feje keblére hanyatlott, mint egy vergődő galambé.

- Itt vagyok, - mondta megtörve, - mert itt akarok meghalni ezek közt az áldott falak között...

- Hát mi történt önnel, szegény gyermek?

Leültette az egyik fauteuilbe, haját végigsimitotta jóságos kezével. A leány elrejtette fejét a karosszék bársonyába.

- Másfél év előtt mentem el innen az atyám falusi kastélyába. Mama régen meghalt, csak a sirbolt vasajtaján át beszélhettem vele. Az atyám másodszor is megnősült, az új asszony gyorsan urrá lett mindenütt, ahol azelőtt a szegény mama volt otthon. Ki törődött volna itt velem? Magam kóboroltam az erdőben, órákig elüldögéltem a park elhagyott helyein,

Mihállyal, az öreg kertészszel beszélgetve. Oh, asszonyom, hányszor visszasírtam ide. Egyszer hazajött Gyuri, a plébánosunk unokaöccse, aki Pólában volt négy évig a tengerészeknél. Gyuri hozzámszegődött az erdőben és gyakran könnyezve beszélt a mamáról, aki gyermekkorában fel-felhívta a kastélyba, kövér lasponyákat hozott neki az éléskamrából és házakat épített színes kövekből. Néha kisírtam magam a Gyuri keblén és egy tavaszi napon, amikor az erdőben már langyos hóvíz öblögette a bokrok friss zöldjét és a kövek alatt álmos katicabogarak mászkáltak, egy reggel azt ajánlotta, hogy szökjünk meg. Eleintén mitsem akartam hallani erről, de később a sirbolt vasajtájánál esküdött meg, hogy sohasem hagy el. Egy este, mikor az édesatyám nem volt otthon, sietve összecsomagoltunk mindent és lopva elutaztunk az éjjeli gyorsvonattal. Meg sem álltunk Olaszországig, a tengerig...

Hat hónapig kóboroltunk össze-vissza és lassankint minden ékszeremtől meg kellett válni, ami még mamától reám maradt. Egy éjjel valami stájer falusi korcsmában szálltunk meg, ablakunk alatt egy hegyi folyó zugott tova a hegyek felé. Mikor fölébredtem, Gyuri nem volt mellettem és a korcsmáros mitsem tudott róla. A fűrészmalom emberei láttak hajnalban egy fiatalembert, aki az erdőnek vette útját, de siető alakját hamar elnyelte előlük a fák sűrűje. A major két-három mindenese átkutatta az erdőt, de Gyurinak teljesen nyoma veszett. Egyedül maradtam, idegen emberek közt, jóformán egyetlen krajcár nélkül...

Gyalog indultam tova, az erdőn át. Néha szembetalálkoztam egy-egy vad külsejű suhancsal, de senkisémet emelte rám a kezét. A falukban bámészul néztek rám a felcicomázott leányok. Egy korcsmából éjnek idején kellett tovamenekülnöm, mert a mulató legények gunyos célzásokat tettek rám. Hallgató temetők mellett zarándokoltam el, egyszer egy jószívű molnárnál feküdtem két napig. Magamhoz tértem, tovább siettem, a messze hegyek elmosódtak szemem előtt. És egyszer csak leroskadtam, erőm elhagyott, nem jöhöttem tovább.

Egy öreg, német asszony háza előtt volt; áldott legyen ez a ház és ez a jó, kegyelmes öreg asszony. Négy hétig feküdtem a magas ágyban, a falusi piktör Krisztus-képe alatt; négy hét múlva tovább indultam innen, egy kicsiny gyermekkel karjaimban...

Kibontotta kendőjét, a gyermek még mindig édesen szunnyadt. Kövér kis ujját szájában tartotta, keblecskéje gyöngén pihegett.

- Így jöttem tovább, - folytatta a leány. - Elmondjam-e asszonyom, mit szenvedtem e borzadalmas uton? Sokszor azt hittem, hogy az utfélen hunyom le mindörökre a szememet és mégis eljutottam idáig. S mikor éjjel megláttam végre a kolostor tornyát, így szóltam magamban: Elűznek-e könyörtelenül innen, ahol a jó Isten lakik? Nem adnak-e egy nyugalmas ágyat, ahol egyszer csak véget ér az én passzióm? Tovább kergetnek-e vajjon a hideg, havas éjszakába? És akkor megzörgettem a kaput, amelyen belül boldog voltam egyszer - és most itt vagyok, itt vagyok, asszonyom...

A fejedelemasszony fölkel a helyéből, szigoru alakja lehajolt a szerencsétlen leányhoz, kezét a fejére tette:

- Feküdjék le, gyermekem, majd reggel megbeszéljük a többit... Bizzék a jó Istenben, az nem hagyja el...

Csöngetett Borbála asszonynak, aki gyorsan tipegett föl a lépcsőkön.

- Vezesse a kisasszonyt a vendégszobába és reggel ne háborgassák, amíg föl nem ébred.

Tíz perc múlva békén szunnyadt a leány a szendergő gyermek oldalán. És Borbála asszony nem mozdult el ágyától, hanem valami öreg, pirosbetűs könyvet betűzgetett hajnalig a lámpa gyér világosságában.

III.

A nővérhez, aki a kávé pörkölte, titokzatosan szólt Borbála asszony kora reggel:

- Pszt, csöndesebben, nehogy a kicsike fölébredjen...

Mindenki lábujjhegyen járt, mert egyszerre szétfutott az éjjeli látogatás hire. És e tiszta teremtek közt, akik mellett nyomtalanul suhan el az élet minden piszkossága, senkinek sem jutott eszébe a leány nagy bűne, hanem mindannyi az ártatlan babára gondolt, aki jóízűen szunnyad a kolostor békés falai között.

Egy baba a kolostorban, ez valóban különös dolog volt. A fejedelemasszony így szólt reggel a nővérekhez:

- A babát nem tarthatjuk itt, mert ebből nagy baj származhatnék. Meg kell várni, amíg a szegény leány magához tér kissé és akkor visszaküldjük az édesatyjához.

A nővérek fehér capuchonja olykor megjelent a vendégszoba ajtajában:

- Hogy van a baba, Annácska?

- Alszik, - mondta suttogva a leány.

A fehér capuchon fölibe hajolt az alvó gyermeknek, aki álmában szeliden mosolygott. És a nővér megcsókolta a baba tiszta homlokát.

Csodálkozva látták a bentlakó növendékek, hogy a szigorú nővérek kegyesek és elnézők egy-néhány hét óta. Békén pihent a hosszú papirnyelv, melyet máskor a fecsegők nyakába akasztottak és rengeteg tömegét osztották szét a jutalmul szolgáló szentképecskéknek. Néha az előadó kisasszony hirtelen abbahagyta a Cartesius-féle ördögöcskék magyarázatát és figyelve emelte föl a mutatóujját.

- Pszt, - szólott, - legyenek csak csöndesen egy pillanatra.

Ilyenkor úgy tetszett a jó nővérnek, hogy gyereksírás veri föl a kolostor valamelyik félreeső folyosóját. Ej, ej, ugyan mi baja lehet a babának?

A fiatalabb nővérek félénken nézték olykor, amint Anna a gyerekkel babrál. Néha így szólt egyik-másik:

- Adja csak ide a babát, Annácska, hadd csititgatom egy pillanatig...

Aggódva ringatta karjaiban a kicsikét, mely nevetve nézett a nagy, fehér capuchonra. Néha feléje kapott kövér, dundi kezecskéjével...

Végezván mindennapi ájtatosságukat, az apácák kíváncsian kérdezték meg egymást a folyosón:

- Fölkelt-e már a baba?

A fejedelemasszony maga dugdosta a piskótát a gyermek édes ajkacskái közé s a nővérek tapsoltak, amikor a baba végig megette az édes, omlós süteményt.

Egy reggelen azonban így szólt a fejedelemasszony:

- Ama szegény leány erős és egészséges lett az Isten mérhetetlen jóvoltából. Most már nem szabad tovább itt tartanunk őt, mert nagy baj származhatnék kolostorunkra. Jövő héten utnak fogjuk indítani az édesatyja kastélyába.

- És a baba? - kérdezte az egyik nővér.

- A baba vele megy, hiszen csak nem tarthatunk csecsemőt a kolostorban...

Elszéledtek a nővérek, de senkisémet evett ezen a napon. Mi lesz a kolostorral, ha a babát elviszik innen? Oh, édes Istenem, milyen szomorú élet virrad a hideg elhagyott folyosókra. Az apácák imájuk végeztével még egyszer térdre estek a Szüzanya szobra előtt:

- Kegyes égi asszony, - rebegték, - ne engedd, óh, ne engedd, hogy a babát elvigyék a kolostorból...

A Szüzanya meghallgatta kérésüket, mert a fejedelemasszony így szólott hétfőn este:

- Holnap kellene elküldenünk a szerencsétlen leányt, de hiszen nem tudunk megválni a gyermektől. Maradjanak hát tovább is a kolostorban, de a jó Isten legyen velünk... Mert ha a méltóságos püspök értesül valahogy erről a titokról, nagy veszedelem származik belőle mindnyájunkra...

De a püspök nem jött és a baba pompásan fejlődött. Ha nevetett, mintha napsugár és gyöngyvirágillat lopódzott volna be a folyosókra, ha sirt, lehajtott fővel jártak ide-oda az apácák. Ilyenkor aggódva bujtak össze egy sarokban a fehér capuchonok:

- Mi baja lehet, ugyan mi baja lehet?

Husvét előtt két héttel Borbála asszony magából kikelve jelentette az egyik nővérnek:

- A méltóságos püspök fogata állt meg odakünn a kapu előtt.

IV.

Szerencsére volt még annyi idő, hogy a gyermeket elrejthessék a kápolna sekrestyéjébe. A püspök titkárával jött s derülten hallgatta végig a növendékek feleleteit. Később helyet foglalt pár percre a fejedelemasszony szalonjában, majd a nővérek kíséretében végigjárta a folyosókat és szobákat s a kápolna bársony térdeplőjén is meghajtotta őszbeborult fejét.

Ekkor történt, hogy a sekrestye bezárt ajtaján át gyereksírás hallatszott az imádkozó egyháznagy fülébe. A fejedelemasszony elsápadva suttozta:

- Oh, kegyes asszonyunk, most légy velünk...

A püspök fölkelt helyéből és szeme szigorúan járta végig a nővérek aggódó csoportját. Mint egy sereg vergődő galamb, hajoltak össze félénken az apácák hófehér fejkötői. A püspök csodálkozva kérdezte:

- Micsoda gyereksírás ez?

Felnyitotta a sekrestye ajtaját s ime, a padló kőkockáin, egy puha vánkoston megpillantotta a gyermeket, amely keservesen sirt.

- Honnan kerül ide ez a gyermek?

A fejedelemasszony lehajtotta a fejét.

- Egy szegény leányé, aki itt keresett menedéket. Nem volt szívünk, hogy elkeressük innen, mert mindannyian becézgettük a gyermeket és nem volt bátorságunk, kötelességünkhöz hiven, bevallani vakmerő cselekedetünket...

A püspök összeráncolta szemöldökeit, de e pillanatban egy napsugár szökött be a sekrestye magas ablakán és tündöklő fényességbe vonta az aranykeresztet, amely az egyháznagy nyakában lógott. A gyermek abbahagyta a sírást és kezecskéjével a kereszt felé kapott. Meztelen lábaival vigan kalimpálni kezdett és nevetve tekintett a püspök szigorú arcába.

A fejedelemszöny ijedten állt ott, de a püspök most tréfásan simogatta meg a baba kövér kezét.

- Topp, baba, - topp! - mondta neki szeretettel.

Még egyszer visszanézett a babára, mely nagyszerű kedvvel hempergette magát a beáradó napsugarakban. Azután nyájasan bucsut intett az apácáknak és titkárával együtt elhajtatott a kolostor elől.

A TÉLI FÜRDŐBEN.

A téli fürdőhelyen, ahol az öreg Paloznaky Mihály a csuf időjárás ellen menedéket keresett, karácsony felé nagy szenzáció támadt: a vendégek egy reggel észrevették, hogy a bezárt Izabella-nyaraló körül egész sereg munkás dolgozik, az ablakokat surolják, a déli növényeket művészi módon csoportosítják, s a kandaláberek alatt a hatalmas márványlépcsőket nehéz, bolyhos szőnyeggel vonják be. A kérdezősködésre kiderült, hogy december végén Emma vesztfáli hercegnő egész kíséretével a fürdőbe jön, s körülbelül hat hetet tölt itt a gyerekeivel és az udvartartásával. Paloznaky Mihály délelőtt a térzenénél hallotta az ujságot, mely úgy látszik, nagyon megdöbbenetett. Tünődve állt meg néhány pillanatig a zenekari pavillon mellett, miközben hangtalanul így szólott magában:

- Most aztán tudni kéne, hogy mit csináljon az ember!

Mit érdekelte Paloznaky Mihályt, a papodvámegyei főispánt, a vesztfáli hercegnő megérkezése? Sokkal többet, mint ezek a körülötte sétáló nagyvárosiak hitték volna. A cilinderes, feltűnően szép öreg ember valamikor fiatalkorában meghitt ismerőse volt a hercegnőnek, sőt talán több is valamivel, mint az ismerőse. Akkoriban történt ez, amikor a fiatal Paloznaky, az egyetemi éveit elvégezve, egy napon arra a lépésre szánta el magát, hogy híres földijét, a nagy minisztert fölkeresse, s tőle - holmi szegről-végről való atyafiság révén is - protekciót kérjen. A kegyelmes ur, véletlen jókedvében, szívesen fogadta az ifju embert, sokáig elbeszélgetett vele, hogy a jellemét és a gondolkodását kiismerje, aztán egyszerű arccal így szólott hozzá:

- Majd megpróbálom, hátha tehetnék valamit kegyedért... A piemonti nagyherceg, aki - mint tudja - a hetvenes években egy alföldi garnizonban szolgált, magyar tanítót keres a kis leánya, Emma hercegnő öfensége mellé... Hozzánk fordult, a minisztériumba, hogy ajánljunk neki valakit...

Vagy tíz nappal később Paloznaky hivatalos levelet kapott a minisztériumból, melyben arról értesítették, hogy a piemonti nagyherceg őt nevezte ki tanítónak Emma hercegnő mellé. Együttal fölhivták, hogy két héten belül jelentkezék a rothmühleni kastélyban Severin bárónál, a nagyherceg udvarmesterénél, aki a többiről majd élőszóval tudósítja...

Az az ötlet, hogy a nagyhirű minisztert fölkeresse, egész életére boldoggá tette a fiatal jogtudóst. A kis rothmühleni állomáson nagyhercegi fogat várta, s Severin báró, akinek átöltözködése után rögtön bemutatkozott, nagyuri bőkezűséggel állapította meg a jövődöbéli magyar tanító tiszteletdíját. A kastély balszárnyában kapott lakást, a torony alatt, ahonnan gyönyörű kilátás nyílt a buschdofi Kogel hósípkás ormára. Paloznaky Mihály megérkezése után jó darabig megilletődött arccal sétálgatott föl meg alá az ódon butorok között s a csöngetyüre pillantva, melynek drótjai a harisnyás komornyikok szobáiba vezettek, dagadó kebellet így szólott magában:

- Tavaly, mikor két hónapon át nem volt annyi pénzem, hogy főtt vacsorát egyek, ki hitte volna, hogy nemsokára vérbeli hercegnőkkel fogok ülni ugyanegy asztal mellett?

Másnap délben bemutatták a nagyhercegnek, egy szemüveges, jóképű tábornoknak, akiből most ugyancsak nem lehetett volna már kinézni a snájdig, cigányokkal mulató és asszonyoknak udvarló huszárt... a szalónkatonából kuszált szakállas öreg ur lett, aki azonban még mindig csillogó szemmel tudakozódott a jászmihályi ujságok után...

Paloznakyt kissé kioktatták az udvari etikett felől, aztán - harmad- vagy negyednap - bemutatták Emma hercegnőnek, a tanítványának. Az első találkozás a vörös szalonban történt, egy

nagyon sovány, de barátságos hölgy, Meerhäns grófnő, a kis princesz udvarmesternőjének jelenlétében. A magyar fiú, aki eddig jóformán a családja nőtagjain kívül csupán egy-két kacér kis varróleányt ismert a gyöngébb nem képviselői közül, meglehetősen tágra nyitotta a szemét, mikor bájos tanítványával először találkozott... A hercegnő édes, tizenötöstendős baba volt, aki csillogó egérszemét kíváncsian függesztette a fiatalemberre... Paloznaky szertartásosan meghajolt, aztán dobogó szívvvel leült, hogy az óráját megkezdje...

Két-három hónapig semmi nevezetes esemény nem történt (hacsak az nem, hogy Emma hercegnő nagyszerűen haladt), de egy téli alkonyaton Paloznaky lángoló pillantással szaladt föl óra után a tornyába... Jó kétóra hosszat száguldott föl s alá a szobában, aztán kimerülten, káprázó szemmel így szólott:

- A mai napon belekerültem a világtörténelembe!

Mit értett e rejtélyes fölkiáltás alatt? Maga sem tudta egészen tisztán. Csak annyit tudott, hogy valami rendkívüli, valami hallatlan, valami sohasem álmódott esemény történt vele: Emma hercegnő, amíg a rendhagyó igék törvényeit magyarázta neki, konokul, szünet nélkül a szemébe mosolygott... Meerhäns grófnő, aki háttal ült hozzájuk, s valami regényt olvasott, nem látta, hogy mi történik körülötte, a kis fenség pedig szemmeláthatólag gyönyörködött a tanítója zavarában... Sőt Paloznakynak úgy tetszett, hogy amikor óra végeztével etikettesen meghajol előtte, a hercegnő pajkosan elfintorította az orrát... Mi történt vele, hogy ilyen különösen viselkedett?... A fiatalember égő arccal rohant haza, s amíg a főtebb idézett konkluzióig eljutott, szinte fuldokolva a boldogságtól, ezt gondolta:

- Bizonyos, hogy tetszem neki, hogy szerelmes belém, mert másképp csak nem feledkeznek meg ennyire minden illendőségről... Nagy egek, mi fog történni, ha egyszer kijelenti, hogy hozzám akar jönni feleségül...

Másnap, harmadnap megisméltődött a jelenet, s ettől fogva, ha Meerhäns grófnő regényt olvasott, s nem figyelt az előadásra, a kis fenség gamin módra mosolyogva hallgatta mindig a kiegészítőkről vagy az állapot-határozókról szóló magyarázatokat... Paloznaky írulva-pirulva feszengett a székén, néha pedig hirtelenül megakadt az előadásban... És otthon, a toronyszoba csöndjében, titokzatos, meglehetősen érthetetlen leveleket irt id. Paloznaky Mihály urnak, a vén káptalani jószágigazgató urnak. „Kedves bátyám, - irta remegő kézzel, - mit tudhatjuk mi, gyarló emberek, hogy a gondviselésnek miféle tervei vannak velünk? Ha a sors azt mérte ki ránk, hogy a világtörténelem lapjaira kerüljünk, hát akkor, ha nem is akarjuk, dolgot adunk a szép istenasszonynak, aki a kiváló eseményeket feljegyezi.”

A vörös szalon naiv kis regénye megkapó akkorddal végződött: egy ibolyaillatos tavaszi napon Emma hercegnő piruló arccal jött a rendes leckeórára s mosolygás nélkül, ünnepi csendben hallgatta azokat az érdekes intimitásokat, melyeket tanítója az ugynevezett közbevetett mondatokról közölt vele. Óra végén, mikor Paloznaky a gyakorló füzetet átnézte, a szeme egy különös mondaton akadt meg; a füzet alján ugyanis, a Kölchsey-vers alatt, vékonyka betűkkel ez állott: „Gondoljon rám, én is gondolni fogok önre.” Emma hercegnő, amikor Paloznaky a feladatot átnézte, merően, majdnem könybelábadó szemmel fordította feléje a pillantását... Aztán fölkel, könnyü léptekkel visszavonult a belső termekbe, s a tanító remegő térdekkel nézett utána az összehajló portióra mögé.

Még aznap este megtudta, hogy mi történt: a rothmühleni kastélyba tegnap este kérésre érkezett Albert, vesztfáli herceg, a kis uralkodóház elsőszülöttje, egy huszonkétéves fiatal hadnagy, akit a családi politika az Emma hercegnő férjéül rendelt. Másnap Severin báró tudatta vele, hogy a magyar órákat beszüntetik és egyuttal a nagyherceg legfelsőbb megalégedését is közölte vele... És Paloznaky, zsebében meglehetősen összeg pénzzel, nyakkendőjében pedig egy

gyémántos tűvel, melyben a piemonti ház cimere ragyogott, kihajtatott a rohtmühleni vasuti állomásra... A hercegnő menyasszonyságáról csak akkor tudta meg a részleteket, mikor harmadnap az ujságot elolvasta...

Több mint harminc év mult el a szomoru nap óta, az egykori nevelő csinos karriert futott be, - hat évi képviselőség után főispán lett, - de a kis hercegnőjét, meg a rohtmühleni kastélyt nem felejtette el... Akárhányszor megtörtént, hogy meseszerű hallucináció fogta el: úgy képzelte, hogy ugyanazt a Jensen-etüdet hallja, amelyik délelőtti sétái közben a sárga kastélyból a park fái közé suhant s néha látni vélte a hófehér sipkát is, mely a buschdorfi Kogel meredek ormán ült. És a kopaszodó ember ellágyuló szívvvel sóhajtotta:

- Vajjon mi lett a kicsike hercegnőből? Gondol-e még rám, mint ahogy én szüntelenül ő reá gondolok? Én rám ismerne-e vajjon, ha mégegyszer összetalálkoznánk egymással?

Amikor a téli fürdőben a veszfáli hercegnő érkezésének hire futott, az öreg Paloznaky dobogó szívvvel állt meg a zenekari pavillon előtt... Oly furcsán nézett maga elé, hogy az érdemrendes karmester csodálkozva rajta felejtette a pillantását...

Két nappal utóbb az Izabella-nyaralóra kitűzték a veszfáli lobogót, s a csinos vászonernyő körül, mely a verandát a tengerparti napsugártól védte, naphosszat kíváncsi fürdővendégek lebzseltek... Jó ideig nem láttak mást, mint néhány sürgölődő komornyikot, de vasárnap dél-előtt mise után, végre kinyiltak az ebédlőbe vezető üvegajtó szárnyai s egy hófehér haju, de még mindig rózsás arcu dáma foglalt helyet az egyik pirosra festett kerti széken... A veszfáli hercegnő volt, aki angol regényével a kezében nézegette az ultramarinkék öblöt és a leborított szárnyu kuttereket...

A félóra alatt, mig a hercegnő a verandán ült, a térzenét nem hallgatta más, mint a bonneok és a gyerekek, mert a fürdőközönség kíváncsi rajokban tolongott az Izabella-nyaraló rács-kerítése előtt... Szép lipótvárosi asszonyok, csipkés reggeli ruhájukban, babys, vörös szalagos kalappal a fejükön, elragadtatva sugták az udvarlóioknak:

- Milyen bájos még, pedig a legidősebb lánya nyolc évvel ezelőtt ment férjhez a ruméliai herceghez... Erről ugyan senki sem hinné el, hogy többszörösen nagymama...

Álmodozó bakfislányok az izgalomtól elhalványodva nézték, mikor két komornyik a hercegnő elé állította a kis ezüstveretü asztalt, s egy nagy tablettán fölszolgált a villásreggelit: két szelet rózsaszinü sonkát, egy lágy tojást és egy pohárka aranyként csillogó tokaji bort...

Egy kékszemü kisasszony, egyébként félmilliónyi hozomány birtokosnője, szinte megindulva szólott az angol nőjéhez:

- Nézze, milyen édes, amikor eszik...Jé, csak annyit hörpint a borból, akár egy kanári madárka...

Paloznaky, aki félrevonulva cigarettázott a pálmák alatt, sokáig nem tudta, hogy mit tegyen? Vajjon illő volna, hogy ő is a sokaság közé vegyüljön? Mit fog szólni a kis tanítványa, ha meglátja? Néhány percig óvatosan a villa felé kémlelődött, miközben álmodozva így szólt magában:

- Istenem, ha ezek tudnák, hogy mi történt köztünk valaha? És vajjon mit szólna a fehérhaju fenséges asszony, ha azt a régi gyakorló füzetet a szeme elé tartanám?

Az öreg ember sokáig töpreng, habozik, amig végre elszánja magát, hogy a tettek mezejére fog lépni... A zseb tükréből gondosan megigazítja a bajuszát, a felöltője gallérját kisimitja, a szürke cilindert kissé lejjebb huzza a homlokán, aztán merev, katonás léptekkel indul meg az Izabella-nyaraló felé... A szive dobog, a szeme előtt fénycsikok reszketnek s úgy rémlik neki, mintha a tengeren égő, aranyos szikrák táncolnának... De Paloznaky kihuzza magát és tovább

megy... Már ott halad a rácskerítés mellett, egészen közel a verandához, oly közel, hogy a többi közönség szinte aggódva néz rá... Paloznaky azonban se nem lát, se nem hall... Egyszerre csak a fülébe hangzik megint a régi Jensen-etűd s a fák közül kibukkannak a rothmühleni kastély sárga falai...

Az öreg ember úgy érzi, hogy egyszerre fiatallá lesz újra, hogy ott ül, mint régen, a vörös szalonban, miközben egy bájos leány gamin módra reája mosolyog... De a mosoly eltűnik az arcáról, a szeme könnybe lábad, s elérzékenyült pillantással sugja neki: Gondoljon rám... Paloznaky behunyja szemét, s mire fölnyitja, megint ott áll öt lépésnyire a hercegnőtől, aki aranyvillácskájával még mindig a sonkaszelettel bibelődik...

Paloznaky nagyot lélegzik, aztán a nyaraló felé fordul... És mint a katona, aki uralkodójával szemben áll, mereven kiegyenesíti a derekát... Egy percig mozdulatlanul áll, aztán épp úgy meghajol, mint valaha régen, a rothmühleni kastély vörös termében s gyöngyszínű cilinderét lassan félkörben emeli meg a bámuló hercegnő előtt...

A hercegnő láthatólag megijed, annyira megijed, hogy a villát is leejti a kezéből. Aztán sug valamit az udvarhölgyének, aki viszont a szoborként álló komornyiknak int... A komornyik eltűnik a szárnyas ajtó mögött.

Az öreg ember mindebből semmit sem lát, mert ő mereven, katonás léptekkel tovább siet. Ugy képzelem, hogy a hercegnő kipirult, amikor meglátta, hogy a sokaság bámulva néz itt össze...

Emelt fővel, dobogó szívvvel megy tovább, s szinte valami mély álomból riad föl, amikor a fotográfus filagóriája mellett elhaladva, egy siető ember kiáltása hallatszik a fülébe:

- Hé, uram, álljon csak meg...

Egy kopott gérokkos, vörös nyakkendőes fiatalember közeledik feléje, aki már messziről integet:

- Kérem, uram...

- Mi tetszik? - szól a főispán megbotránkozva.

- Bocsánat, én Türk, bécsi detektív vagyok...

- És mit kíván tőlem?

- Arra kérem, hogy a jövőben ne méltóztassék oly közel jönni a nyaralóhoz, mikor a fenséges asszony a verandán ül... Ő fensége nem zárkózik el a közönségtől, de kellemetlen neki, ha föltűnően zavarják...

A detektív köszön és visszafelé indul. Paloznaky lassu léptekkel tovább megy. Ugy rémlik neki, hogy egy gyönyörű, harminc esztendőes álomból egyszerre fölébredt a valóságra...

A GLABELLA-ELMÉLET.

Dömjén doktor, az egyetem világhírű anatómus-tanára, egy téli estén különös dolgot művelt: füttyörészve, táncoló lépésekben távozott a klinikai boncoló-teremből. A folyosó végén elővett egyet az ő közmondásos szénfekete szivarjai közül s derült, szinte ravasz arckifejezéssel gyújtott meg egy kénes gyujtót a klinika falán. Aztán átsétált a tanársegédek pavillonjába, s hangosan megkopogtatta a nagy dióbarna szárnyasajtót.

- Szabad! - kiáltották az asszisztensek, akik szenvedélyesen kalábríásztak odabenn.

- Itt van Szénás? - kiáltotta be az öreg professzor jókedvűen.

- Igenis, tanár ur, szolgálatára, - szólott ki egy fiatal férfihang.

Dömjén doktor vidám bonhomióval nézte végig a megzavarodott játékosokat, de pár pillanat múlva mosolyogva intett:

- Ne zavartassák magukat, uraim, hanem folytassák a kontráikat és a rekontráikat. Szénás, - fordult aztán egy szőke, pápaszemes fiatalemberhez, - ha estére nem akad jobb dolga, nézzen föl hozzánk egy szivarra és egy csésze fekete kávéra...

- A legnagyobb örömmel, tanár ur, - szólott a tanársegéd hajlongva.

A vén anatómus ezzel távozott az asszisztensek szobájából, de az ajtóban még egyszer megfordult:

- Olyat fog hallani ma este, - mondta a kezét dörzsölve, - hogy a szeme-szája is eláll bele. De most már szervusztok, gyerekek...

Dömjén doktor fölült egy villamosra és régi jénai nótákat dudolgatva, ment el az Erzsébet-tér sarkáig. Innen csak pár lépés volt a lakásához és a híres anatómus már néhány pillanat múlva az előszobája villamos csöngetőjén motorászott.

Az ajtót egy menyecskes fejkendőjű, olajbarna, fiatal asszony nyitotta föl, aki kezében nagy poroló seprővel nézett ki előbb a sárgarézzel diszitett leselkedő lyukon. Dömjén doktor hizelkedve simogatta meg a buzgólkodó háziasszonyt.

- Teringettét, itt még mindig a reggeli tisztogatás járja! Pedig jó lesz végezni a szobákkal, mert estére vendéget hívtam.

- Ugyan kit? - kérdezte a fiatal asszony durcásan.

- Szénást, az asszisztensemét... Itt fogja meginni a feketekávéját, mert szenzációs dolgokat akarok közölni vele...

Dömjén doktorné neheztelve vállat vont.

- Vendéget, mikor azt sem tudom, hogy a trumeaut és az ebédlő-asztalt hová állítsam. Minden szék az asztal tetején van odabenn, a könyves szekrényt pedig most surolja a szobaleány. Szeretném tudni, hova fogja leültetni a vendéget ebben a bibliai kaoszban...

- Le fogja rakni a székeket az asztal tetejéről és csinál majd annyi helyet, amennyire három feketekávé csésze elfér... Szénás elvégre nem valami idegen, aki előtt szégyenkeznünk kellene...

Dömjén doktor ezzel bemenekült a laboratóriumába, ahol néhány őskori állat és néhány emberi csontváz különös toalettben fogadta. Egy kőkorszakbeli masztodon bordacsontjára

himzett partelli volt akasztva, ezzel a furcsa fölírással: *A papa kedvence*. Egy XVI. századbéli harcos vállpercéről két pargetrongyok csüggtek le, az íróasztal félelmetes csontkoponyája pedig tele volt smirglivel és ezüstszeppannal. Dömjén doktor borzadózva állt meg e sajátságos látnivalók előtt s mély meggyőződéssel dörmögte:

- Nincs rosszabb a tisztogató fehérnépnél...

Az anatómia híres tanára utóbb szenvedélyesen udvarolni kezdett egy feketeszemű, piszeorru teremtsnek: Dömjén Erzsike kisasszonynak, aki a szomszédos gyermekszobában éppen zsurt tartott a szőkehaju és beszélő babáival. Innen vonult be később szepegeve az ebédlőbe, ahol Dömjén már csinos pongyolaruhában várta a hófehér ebédlő-asztalnál...

*

- Gyerekek, - mondta a világhírű anatómus, amikor Szénás doktor már szerényen kanalazta az ebédlőben a fekete kávéját, - gyerekek, most nyissátok föl a fületeket: a vén Európa összes anatómusai meg fognak pukkadni irigységükben. Ma délután megtaláltam azt, amit tizenöt év óta hasztalanul kerestem: az átöröklés csalhatatlan törvényét, amelyhez képest a Darwin fejtegetései még egyszerű, ábrándos gyermek-álmok. Én az abszolút bizonyosság vagyok, Darwin a ködös, bizonytalan találgatás. Tizenöt hosszú éve keresem az emberi testen azt a pontot, amelyen a leszármazást pozitíve konstatálni lehessen. Mit tudatok eddig, mi volt az a pontos törvény, amely ítélkezéseket vezetett? Csupa teória, csupa üres, légbemenő semmiség. Végigolvashattátok az egész orvosi irodalmat s mégsem tudjátok megtalálni azt a közös külső vonást, amely az apát és gyermekét láthatólag egybekapcsolja. Ma még így van, - holnaptól kezdve tizezer főnyi sokaság közül is könnyűszerrel kiválasztom azt a gyermeket, aki a neveteket a természet jogán fentartja. Mily perspektívája a társadalmi élet változásainak, rombadőlése a család, a hazugság, a házassági cselszövések ezer bonyodalmas furfangjának és színeskedésének. A megcsalt férjeket csak a Sardou drámáiból fogja ismerni a szerencsés utókor és az utolsó hűtelen asszony akár holnap reggel bevonulhat a kolostor cellájába...

Dömjén tanár lelkes mámorban emelte ajkához a feketekávé csészéjét, Szénás doktor pedig kissé megilletődve kérdezte:

- És melyik az a pont?

- A glabella, tisztelt barátom, a glabella, vagyis a homlokcsont sajátságos dudorrendszere. A glabella kétség nélkül való bizonyossággal elárulja előttem a törvényes leszármazást. Néhány ügyes mérés a glabellán - és tizezer idegen poronty közül kiválasztom nektek azt a gyermeket, aki a véreket és az idegrendszereteket örökölte...

- Maga ismét álmodik! - szólott Dömjén tanárné kissé fázósan.

- Álmodom? Tizenöt éves lankadatlan kutatás bizonyítja a teóriám helyességét. A glabella nem csal, tisztelt barátom, a glabella bizonyos, mint a halál. Nyolcszázöt pozitív eset közül nem volt eddig egyetlenegy, amely átöröklési elméletemet nem igazolta volna...

- És kiken próbálta ki az elméletét? - kérdezte a szép asszony kíváncsian.

- Kiken? Tengeri nyulakon, tisztelt asszonyom, becsületes, önfeláldozó tengeri nyulakon. És elhiheti, hogy a tengeri nyulak büszkék lehetnek a házasetükre, mert a glabella himnuszokat zeng a nyulasszonyok moráljáról.

Szénás doktor zavart mosollyal babrált a szőke bajusza körül.

- Ha a tanár ur nem venné arroganciának: azt mondanám, hogy egy tudományos mesével mulatott tizenöt éven keresztül...

- Mesével? - kiáltott föl Dömjén tanár jókedvűen. - A tudományban nincsenek mesék, barátom, mert az igazi tudós csak egy komoly jellegű lehet, ez: *Bizonyíts vagy retirálj!* Én a magam részéről szívesen bizonyítok - és ezzel büszkén tűzöm ki a glabella-elméletre a győzelem lobogóját. Egyébként hagyjuk a fölösleges szóbeszédet; most szivjon el egy jó szivart a tudomány haladásának öröme...

*

Mikor a Dömjén tanár szenzációs elméletét az orvosi lapok világgá bocsátották, az öreg Häutler, az orvosok másik pártjának, fanatikus és kikiáltott feje, magához hívatta azt a fiatal riportert, akivel a veszedelmesebb pillanatokban konferálni szokott. Hogy a tudós és az újságíró mit beszéltek egymással, az valószínűleg örökös titok marad, de bizonyos, hogy a *Budapesti Hirmondó* következő ujdonságot adta ki egyik közelebbi számában:

„Dömjén tanárt, a híres anatómust, dicséret illeti meg amaz új irodalmi műfaj megalkotásáért, amelyről - különösen orvosi szakkörökben - most igen sokat beszélnek. Az európai hírű tudós ugyanis a minap megteremtette az ugynevezett *tudományos virágregét*, mert hogy a glabella-elméletnek aligha van több tudományos értéke, mint a Tompa Mihály Virágregéinek, azt tudós és laikus egyaránt jól tudja. Azt mondják, hogy a tisztes öreg ur nyolcszáz tengeri nyulon próbálta ki szenzációs elméletét. De vajjon jutott-e már eszébe, hogy emberen kipróbálja? Mi, a magunk részéről, aligha hisszük. Hiszen a nagy tudósoknak ősidők óta van arra joguk, hogy a reális életről megfélemlenek.”

Az ujdonság nagy szenzációt keltet a klinika termeiben és az orvosnövendékek izgatottan várták híres tanárukat, élénken tűnődve afölött, vajjon az *abcug* vagy *éljen* lenne-e helyesebb formája az egyetemi ifjuság magatartásának. Dömjén tanár, aki rendes időben kopogott végig a folyosó kőkockáin, előadása előtt magához intette a vászonzubonyban lézengő Szénás doktort.

- Ha estére eljön, - mondta neki, kezében az újságlapot lobogtatva, - a való értékére fogom redukálni ezt a horribilis ostobaságot...

*

- Tehát figyeljen ide, - szólott a vén professzor amikor ismét együtt voltak az ebédlőben. - Ki fogom mérni a saját magam glabelláit s aztán Dömjén Erzsike kisasszonyról készítek hiteles méreteket. És hogy a leszármazás különbsége szembetűnő legyen, a kegyed idegen glabelláit is bevonom a vizsgálat keretébe...

Dömjén doktorné, aki mindeddig figyelmesen hallgatott, most idegesen fölugrott.

- Csak nem nézed tengeri nyulnak a saját gyermekedet! - kiáltotta izgatottan.

- Teringettét, - szólott Dömjén tanár közömbösen, - csak nem gondolod, hogy a méréssel fájdalmat szerzek neki!

A szép asszony durcásan kiszaladt, a professzor pedig ügyesen kimérte a három különböző glabellát, Erzsike pompásan mulatott a műtét alatt, de Szénás doktor kinosan fölszisszent.

- Csak nem szurtam meg a homlokát, - szólott a tanár aggódva.

- De igen... beleszurt a körzővel...

Dömjén tanár aztán számítani kezdte az eredményeket és úgy látszik, különös dolgokra akadt; mert a homlokán nehéz verejtékcseppek gyöngyöztek. Több mint félóráig számolt, míg végre nehéz sóhajtás tört ki egyszerre a kebléből.

- Nos? - kérdezte Szénás doktor megdöbbenve.

A vén tanár nagyot káromkodott.

- Az a fráter, - mondta aztán komoran, - az a skribler többet tud, mint én. A glabella-elmélet a kétlábu embereknél nem válik be... Az Erzsike glabellája inkább hasonlít az önére, mint az enyémre... Teringettét, úgy látszik, újra kell kezdenem megint a hosszú tizenöt év munkáját... Pedig az oltár előtt is meg mertem volna esküdni arra, hogy a teóriám helyes.

Pár percnyi kínos csönd állott be, Szénás doktor gyors tempóban lovagoltatta a térdein Erzsike kisasszonyt, Dömjén tanár pedig hirtelen vállat vont:

- Utóvégre, - mondta azután rezignáltan, - utóvégre nem ez volt az első eset, hogy a tudomány férfiai is tévedett...

WILLY SAUTERS.

Willy Sauters, aki karácsony hetében a nizzai hangversenyterem összes vendégeit elbűvölte hegedűjátékával, visszafelé átutazott a andersbergi nagyhercegségen s egy napra megállapodott a rezidenciában. A moszkvai császári opera egyremásra küldte utána a táviratokat, mivel február közepén okvetetlenül elő akarták adni a Wagner nagy tetralogiáját. Sauters az *Arany Griff*-ben szállt meg éjjelre s vacsora előtt bejárta a tiszta kis rezidencia előkelőbb utcáit, megnézte a márványos szökőkutakat, a híres Goethe-emléket és I. Albert Henrik nagyherceg gyönyörű lovassobrát. Tíz órakor megvacsorázott az étteremben, s tizennégy felé, mikor az alabárdos éjjeli őr a piactéri szökőkutnál énekelni kezdett, nyugodtan a fal felé fordult és elaludt.

Reggel hét óra sem volt még, mikor a szobapincér gyöngéden költögetni kezdte. Mig Sauters álmosan hunyorgatott, a pincér így szólt hozzá:

- Méltóztassék fölkelni, egy lakáj van itt a nagyhercegi palotából.

- Mit akar?

- Egy levelet hozott nagyságod számára. Sauters dühösen morgott.

- Szemtelenség éjnek idején fölverni az embert. Szeretném látni, mit szólna az az ur, ha én küldözgetnék neki ilyenkor leveleket.

S fenhéjázón tette hozzá:

- Küldje hát be...

Egy halványsárga libériás lakáj csakhamar mély bókot vágott a hálóinges nagy ember előtt.

- Egy levél, - mondta, - Crailsthal gróftól, a főudvarmestertől.

Sauters fölszakította a cimeres boritékot, s míg a lakáj a hófehér függönyt szolgálatkészen fölhozta, gyorsan elolvasta a levelet, amelyben a főudvarmester hízlgő bókok kíséretében hívta meg a nagyhercegi palotába. A fenséges ur ugyanis, VII. Albert Henrik, aki egyizben már hallotta a híres művészt, örömmel ragadja meg az alkalmat, hogy a nagy Sauters Willy egy napot a rezidenciában tölts, s ebéd előtt, három órakor, egy kis rögtönzött hangversenyt óhajtana bemutatni Adél és Sophie nagyhercegnőknek, akik a maguk részéről is szenvedélyes imádói a zenének. A hangversenyt a nagyhercegi palota disztermében tartanak meg, a fenséges ur és a nagyhercegi udvar jelenlétében.

Sauters visszatette a levelet a boritékba.

- Jelentse a gróf urnak, - mondta, - hogy pontban három órakor ott leszek.

Mikor a lakáj betette maga után az ajtót, Sauters ezt dörmögte a vánkosába:

- Tudja az ördög, ér-e valamit a *Kék keselyű*- és a *Zöld hollórend*, vagy a jó ég tudja, hogyan hívják ennek a kis operettfejedelemnek a rendjelecskéit, de egy rozettával több, az bizonyos...

VII. Albert Henrik nem érdemelte meg, hogy ilyen hangon beszéljenek róla, mert a kis Sondersberg nagyhercege, ősi hagyományai értelmében, lelkesen pártfogolta a zenét, az irodalmat és minden néven nevezendő művészetet. A andersbergi nagyhercegi színházban pompás előadásokat tartottak, s az ibolyakék udvari páholyból estéről-estére figyelmesen hajolt a szinpad felé egy barna körszakáll s néhány aranyos szöke hajfürt. Az első a nagyhercegi rózsás arcát

árnyékolta be, a hajfürtök az Adél és Sophie nagyhercegnők gyönyörű coiffurejéből szabadtak ki olykor, az *Egmont* vagy a *Torquato Tasso* előadása közben...

Sauters Willyt nem hívták mindig Sauters Willynek; ifjú éveiben mint Rothmann Vilmos tanította zenére a budapesti Lipótváros csodagyermekait. De a szerencse és tagadhatatlanul nagy tehetsége gyorsan fölemelték a hírnév magaslatára, koncertjein minden fővárosban tomboltak, és a vérvörös plakátok, melyek farsang táján öles betűkkel hirdették SAUTERS WILLY, a moszkvai udvari hangversenymester egyetlen föllépését, örvendetes szenzációt keltek a Volgától a Póig, Sauters csakhamar vagyont szerzett és gyorsan megszilárdult fölöle az a szédítő vélemény, hogy ezidőszerint első hegedűse Európának. Fájdalom, ez a szőke, hosszuhaju fiatalember maga is el volt ragadtatva a saját nagyságától s mélységes megvetéssel nézett az embereknek alatta hullámzó millióra. Mikor egy-egy újabb sikere után valami fejlődmi személyiségnek bemutatták, Sauters, aki rozettás frakkjában jeges arroganciával tekintett körül, szeretetreméltó leereszkedéssel nyujtotta kezét az uralkodóknak és a főhercegeknek s köteles adóként fogadta az udvarias bókokat. Hazamenet pedig, mikor feltürt gallérral ült egy jól bezárt fogatba, így szólt néha az impresszáriójához:

- Értetek is valamit a zenéhez ezek a cretinek...

Három óra előtt öt perccel Sauters a nagyhercegi palota elé hajtattott a hotel világoskék batárján. A kapubejárás szobrai mellett szalutáltak a pikkelhäubés sondersbergi katonák, a boltozat üvegajtaja mögül négy vagy öt lakáj szaladt a fogat elé, hogy ajtót nyisson. Az üvegajtón át Sauters egy magas, paradicsomvörös urat látott közeledni a virágágyak közül, aki egy kissé hadarva üdvözölte a fenséges ur palotájának küszöbén. Ez Crailsthal gróf volt, a főudvarmester (a *Prinz Adalbert* című vig opera dilettáns szerzője), aki a lépcsőházban kedveskedve karolt Sauters Willybe.

- Adél nagyhercegnő maga is gyönyörűen játszik s feszült érdeklődéssel várja az ön hangversenyét, mester...

Willy hanyagul bólogatott.

- Zongorázik, - mondta jóindulatu mosollyal, - hát kedveli a zenét a kis hercegnő... Na szép, hát majd játszunk neki valami jóraló darabot.

Az előcsarnokban, ahol a sondersbergi nagyhercegek ódon képei függtek aranyos rámaikban, Sauters föltette a csiptetőjét. Mikor Crailsthal a kardját kezében tartotta eléje állt, a művész jókedvűen hunyorgatott.

- Az öregek kissé értelmetlenül bámulnak, - szólott, - nem valami fin de siècle legények - mi?

A főudvarmester mitsem felelt, de a lakáj most föltárta a nagy szárnyasajtókat, melyeken belül a plafond aranyos diszitései szórtak derüt a termek fényes parkettjére. Az ötödik teremben egy rózsás arcú, fiatal ember állt föl közeledtükre az íróasztala mellől: - VII. Albert Henrik, a sondersbergi uralkodó nagyherceg.

Crailsthal bemutatta a művészt, a nagyherceg pedig barátságosan nyujtotta a kezét.

- Örülök, hogy itt láthatom, - szólott, - mert már egyszer hallottam, mikor felséges rokonomnál, a német császárnál játszott. Adél és Sophie nagyhercegnők, a hugaim, szintén türelmetlenül várják a hirneves művész hangversenyét.

Sauters meghajtott a fejét.

- Helyes, - mondta lekötelező jóindulattal, - hát meg fognak hallani, ha ugy akarják...

Mikor később a szolgálattelvő kammerjunker jelentette, hogy a nagyhercegnők készen vannak, VII. Albert Henrik barátságosan intett a művésznek:

- Menjünk hát kedves Sauters, ne várassuk őket.

Adél és Sophie nagyhercegnők arcképét mindannyian láttuk már az illusztrált lapokban: Adélt, az idősebbet, kombinációba is hozták nemrégiben egy hatalmas trón örökösével. A két andersbergi princessz két bájos, fehér ruhás gyermekleány volt, s mikor Sauters a ruha szelid kivágására omló aranszőke fürtöket meglátta, halkan csettintett a nyelvvel:

- Terringettét, - mondta magában, - micsoda édes két baba ez...

A nagyherceg bemutatta a hugainak, s egy öreg, fehérhaju dámának, aki mint a két nagyhercegnő udvarmesternője szerepelt sok év óta a andersbergi udvarnál. A vörös, aranydiszítésű fauteuilek között itt-ott állt néhány kamarás és katonatiszt, de Crailsthal gróf intésére mindannyian helyet foglaltak a karosszékekben, míg Sauters föllépett a rögtönzött, szőnyeges emelvényre.

Affektálva hangolta pár percig drága koncerthege düjét, gyémántgyűrűje csillogott a napsugárban. Majd az ő hires, álmatag pózában, mely minden asszony szívét feléje fordította, egyszerre csak rázendített a Bach csodaszép *Zacone*-jére, miközben hosszú, gesztenyeszínű haja selymes simaságban omlott le átszellemült arcáról. Mikor a lelkesült tapsok elhangzottak, szó nélkül magához intette Crailsthal grófot, s az ő ügyes zongorakiséréte mellett játszotta el ráadásul a Beethoven hegedü-hangversenyét.

A nagyhercegnők mámorosan tapsoltak, Adél, az idősebb, álmadozva dőlt hátra, VII. Albert Henrik pedig sajátkezüleg tüzte mellére a andersbergi házirend elsőosztályu, gyémántos keresztjét. Sauters kegyesen bókol:

- Köszönöm fenséges ur, köszönöm a szép kitüntetést.

Az ajtónál a fülébe sugta Crailsthal gróf:

- A nagyherceg szívesen látja ebédre.

Sauters a nadrágzsebébe dugta a kezét.

- Tudja, - szólt bizalmasan, - csak aztán ne kellessék valami nagyon soká várni arra az ebédre. Pokolian éhes vagyok, megvallom...

Míg a nagyhercegi család visszavonult, a főudvarmester megmutatta a művésznek a andersbergi rezidencia műkincseit, a drága metszeteket, ékszereket, néhány ritka eredeti szobrot, a Goethe tizenhat levelét, melyet a nagy költő III. Albert Henrikhez intézett annak idején Weimarból. Sauters egy pillantást vetett a levelekbe, de utóbb türelmetlenül dobta le a megsárgult irásokat.

- Egy darab tisztességes filet-t többre becsülnék e percben, mint az egész Goethe-muzeumot...

Végre csöngettek az ebédhez, - délután hat óra volt. Az ebédlőben föl voltak gyujtva a mesés Gruintz-gyűjteményből való aranykandeláberék, a jardiniére-ekben csillogott a narancs vörös héja, aranyoszöld szőlőfürtök bujtak ki a kövér levelek közül. A fal mellett feszesen állt hat fől szolgáló lakáj a andersbergi udvar halványsárga, meggyszegélyes libériájában, a galéria mitológiai asszonyai teljes világosságukban ragyogtak a csillár odavetődő fényében. Sauters, aki sok fejedelmi udvarban megfordult, szinte elkábulva állt meg ebben a csillogásban, de nem sok ideje maradt a csodálkozásra, mert pár perc múlva széttárult a szomszédos szárnyasajtó, s a következő pillanatban megjelent VII. Albert Henrik, a két szőke nagyhercegnőt vezetve karjain az ebédlőbe.

Összesen nyolcan vagy tizen voltak az ebéden és Sauters bizonyos önérzettel fogadta, mikor a kamarás Adél nagyhercegnő mellett jelölte ki helyét az asztalnál. Amíg a lakáj az osztrigákat fől szolgált, fesztelen mosolylyal fordult a szomszédnőjéhez:

- Fenséged csak most hallott első ízben?

- Csak most, legnagyobb sajnálatomra...

Később a nagyherceg magasztaló szavakkal emlékezett meg a berlini császári hangversenyről, ahol először volt alkalma gyönyörködni a Sauters Willy hegedűjében. Akkor Vieuxtempstől játszott valamit és a tizenöt-husz főből álló hallgatóság bizonyára még most sem felejtette el azt a páratlan élvezetet.

- Mindnyájan meg voltunk hatva, - mondta a nagyherceg, - de a császárné könnyezett azon az estén...

Sauters kettétört egy zsemlyét.

- Csinos darab is, - szólott a zsemlyét ropogtatva, - de dicsekedés nélkül legyen mondva, ezidőszerint nincsen is más rajtam kívül, aki eljátszaná...

- Ismerte Vieuxtempst, mester? - kérdezte Sophie nagyhercegnő.

- Óh, persze, hiszen az öreg korhellyel együtt kóboroltunk valaha Algirban. Nem egy jó délutánt töltöttünk el a *Hotel Mediterranea* erkélyén.

Beszélni kezdett néhány anekdotát a Vieuxtemps életéből, fesztelenül, kedélyesen, ezeknek a nagy művészeknek a kedves és szinte érthetetlen arroganciájával. Közben szorgalmasan üritgette a boros poharakat, melyekbe a lakáj sűrűen töltögette a Medocot, később négy, vagy öt pohár savanykás champagneit hajtott föl egymásután. Egyszerre csodálatos jó kedve támadt, a bor fejébe szállt, s merészen, hosszasan tekintett az Adél nagyhercegnő gyermekes kék szemébe. Ilyenkor, midőn így szemtől-szembe állt a föld e szerencsés kiváltságosaival, mindig valami szédítő mámor fogta el egész lényét, s anélkül, hogy az ajkai mozogtak volna, így szólott magában.

Abban a nyomorult harmademeleti szobában, ahol a gyerekeimeket eltöltöttem, ugyancsak nem gondoltam volna, hogy valaha királyokkal fogok szincerizálni. De most itt vagyok és az én koronám is ér annyit, mint ezeké a báboké...

A keblét feszülni érezte, a szemei ragyogtak. És mert minden nagy tehetségben van egy szemernyi a kalandorok véréből, egyszerre úgy tűnt föl előtte, hogy a hercegnők is csak szerelmesen hajolnak meg az igazi férfiak akarata előtt. Maga sem tudta volna megmondani miért, de mámorában és művészi lelkesedésében hirtelen valami leküzdhetetlen szomjuság kapta meg ez aranyszőke, fehér ruhás leány iránt, aki mosolyogva fordította feléje pisze orrát. Talán örült volt, vagy csak részeg, - s miközben a nagyherceg kissé elmerülve csevegett a fiatalabb hugával, ő óvatosan tépett le egy darabot az aranyszegélyes menülapról, s az óraláncán csüggő aranyos ceruzával a következő szavakat írta rá:

„Megengedi-e hercegnő, hogy egész lelkemből imádjam?”

A hercegnő elolvasta a cédulát, mosolyogva szakított le pár fűrtöt a zöldessárga szőlőből, s maga is ivott egy gyüszünyit az előtte álló pezsgőből.

Sauters félhangon sugta:

- Nem fog válaszolni?

A két nagyhercegnő utóbb egyetértő pillantást váltott, mire VII. Albert Henrik fölkel az asztaltól, s a többiek is követték példáját. A nagyherceg udvariasan köszönte meg a művész szívességét, Adél és Sophie hercegnők kedvesen hajtották meg kissé előtte a fejüket. Később mindannyian visszavonultak a termeikbe, de Adél nagyhercegnő előbb váltott néhány halk szót Crailsthal gróffal, a főudvarmesterrel.

Sauters ostobán állt egy percig, de Crailsthal gróf most hízelve karolt bele:

- Nem sétálnánk egyet, mester?

A lakáj föladta a kabátjukat és karonfogva mentek le a nagy lépcsőházon át a kapuig. A griffeknél megint szalutáltak a pikkelhaubés katonák, odakünn lágyan csörgedezett a márványmedencébe a szökőkút vize. A III. Albert Henrik lovasszobránál, mely közvetlen a rezidencia előtt állt, Crailsthal váratlanul kivette karját a művészből, udvariasan megemelte cylinderét, s anélkül hogy a kezét nyújtotta volna, szó nélkül visszasietett a palotába. Sauters ijedten bámult és mert érezte, hogy csuful be van csipve, zavartan végigsimitotta a homlokát. Ugy látszik kijózanodott kissé, mert így dörmögött:

- Bizony Isten kidobtak...

Fölhajtotta a télikabátja gallérját, visszament a vendéglőbe s egy félóra mulva elutazott Sondersbergből.

-&-